

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MÜSLÜMAN OLAN ALMANLAR ÜZERİNE
PSİKO-SOSYAL BİR İNCELEME

Mecit ALTUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2012

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**MÜSLÜMAN OLAN ALMANLAR ÜZERİNE
PSİKO-SOSYAL BİR İNCELEME**

Mecit ALTUN

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2012

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Asım YAPICI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Yusuf GÖKALP

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2012

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZET

MÜSLÜMAN OLAN ALMANLAR ÜZERİNE PSİKO-SOSYAL BİR İNCELEME

Mecit ALTUN

Yüksek Lisans Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK

Haziran 2012, 111 sayfa

Bu çalışmanın amacı, mülakat yönteminden yararlanarak Almanya’da din değiştirip Müslüman olan kişilerin bu davranışının altında yatan psiko-sosyal nedenleri ortaya koymaktır.

Din değiştirme genel bir ifadeyle, bir insanın kendi dinini terk ederek başka bir dine geçmesidir. Dünyaya gelen insanların büyük çoğunluğu, içerisinde doğup büyüdüğü toplumun dinini benimserken birtakım kişiler de atalarından miras aldıkları dinlerini değiştirme yolunu seçmektedirler. Hangi dinde olursa olsun din psikolojisi açısından din değiştirme, hem değişimi yaşayan birey açısından hem de sosyal çevre ve toplumun olayı algılayışı ve vakıaya gösterdiği tepki açısından incelenmeye değer bir konu olarak görülmektedir.

Bu çalışmada Almanya’da Müslüman olan 20 kişiyle yaptığımız mülakatlarda elde ettiğimiz bulgulardan hareketle din değiştirme olgusunun gerçekleştiği süreci ve din değiştirmenin psiko-sosyal nedenlerini ortaya koymaya çalıştık. Birinci bölümde din değiştirme ve dinsel değişim kavramları incelenerek araştırmanın teorik çerçevesi çizilmiştir. Bununla birlikte Almanya’da dinî hayatla ilgili kısa bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde araştırma süreci ve yönteminden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde din değiştirme öncesi süreç irdelenerek mülakatlardaki bulgular yorumlanmış, bu konudaki çalışmalarla ilgili karşılaştırmalar yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise din değiştirme sonrası yaşanan değişime değinilmiştir.

Sonuç olarak din değiştirme, bireyin öznel dünyasında, kendi şartlarında gerçekleşen bir olgudur. Din değiştiren bazı kişilerin hayatı derinden değişirken bazılarının çok sığ bir değişim yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Almanya, Din Değiştirme, İslam

ABSTRACT**A PSYCHOSOCIAL STUDY OF GERMANS WHO HAVE CONVERTED TO
İSLAM****Mecit ALTUN****Master Thesis, Department of Philosophy and Religious Studies****Supervisor: Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK****June 2012, 111 pages**

The aim of this study is, by using the interview method, to set forth the psychosocial reasons underlying attitudes of the people in Germany who have converted to Islam.

Religious conversion, in general terms, means abandoning one's own religion and accepting another. While a great majority of people in the world adopt the religion of the society where they were born and grew up, some choose to leave the religion they inherited from their ancestors. Regardless of the denomination, from the viewpoint of psychology of religion, religious conversion is a topic worth studying in respect both of the individual who experiences it and of the perception and reaction to it of the social environment and the public.

In this study, based on findings we obtained from our interviews of 20 people in Germany who became Muslims, we focus on the period when religious conversion occurs and on the psychosocial reasons of religious conversion. In the first part, the concepts of religious conversion and change are analyzed and the theoretical framework of the study is set. In addition, brief information on religious life in Germany is presented. In Part Two, the process and method of research are mentioned. In the third part the phase before the religious conversion is examined, the interviews are interpreted, and the various studies on this matter are compared. In the fourth part, the changes experienced after the religious conversion are mentioned. As a consequence, religious conversion is a case which occurs in the subjective world of the individual and is dependent on one's own circumstances. Notably, whereas the lives of some converts transform completely, others undergo merely superficial change.

Keywords: Psychology of Religion, Germany, Religious Conversion, Islam.

ÖNSÖZ

Din, insan yaşamında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Çünkü insanın bir varlığa inanmaya meyilli olması, bağlanması, ona sığınması, ondan yardım istemesi, fıtrattan gelen bir özelliğidir. Öte yandan, inanan kişi, hayatına inandığı dinin dünya görüşünü, ahlak anlayışını, emir ve yasaklarını doğrudan veya dolaylı olarak yansıtmak ister. İnsan bütün bunları yaşarken hayatında mutlu olmayı, kalben tatmin olmayı, ruhen rahatlamayı ve manevî olarak doyuma ulaşmayı bekler. Ancak birey, her zaman beklediği huzur ve mutluluğu yakalayamayabilir veya kendi dininin dışında başka dinlerde daha mutlu olarak telakki ettiği kişilerle karşılaşabilir. Böylece kendi dini dışındaki dinlerin de aradığı değerleri kendisine sunabileceğini fark eder. İşte beklenen “dinsel mutluluk” ve manevî huzuru yakalayamayan veya kendi inancından tatmin olmayan kişiler bir başka dine yönelebilir.

Din değiştirme yoluyla başka bir dini seçen kişilerin yaşadığı değişim, din psikolojisi için önemli bir alandır. Din psikolojisinin kurucusu kabul edilen W. James (1842-1910) daha ilk zamanlarda bu konu üzerinde fikir beyan etmiştir. Amerika ve Avrupa’da din değiştirme ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Ülkemizde ise din psikologlarınca konu üzerinde yeterince çalışıldığını söylemek mümkün değildir. Din psikolojisi çalışmalarının ülkemizde çok kısa bir geçmişinin olduğu ileri sürülerek bu durum açıklanmaya çalışılsa bile, son zamanlarda İslam’a giren kişilerin sayısının artıyor olması ve İslam’a yönelik ilginin yükseldiği bir dönemde, din değiştirme yoluyla müslüman olan kişilerin yaşadığı tecrübenin mahiyetinin psikolojik bir bakış açısıyla araştırılmasını gerekli kıldığı kanaatindeyiz.

Çalışmamızda Almanya’da din değiştirme yoluyla İslam’ı seçen 20 kişinin bu davranışlarının nedenlerini ortaya koymaya çalıştık. İslam’a yönelişin sebeplerini, bizzat söz konusu kişilerin ifadelerinden anlamaya ve açıklamaya gayret gösterdik.

Çalışmam boyunca konunun belirlenmesinde ve araştırma sürecinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Hasan KAYIKLIK’a, araştırmanın şekillenmesinde önemli katkısı olan kıymetli hocam Doç. Dr. Asım YAPICI’ya, maddî manevî yardım ve desteğini hep yanımda hissettiğim eşim Ayşe ALTUN’a, mülakat yapmayı kabul eden Alman müslümanlara ve burada isimlerini sayamadığım emeği geçen herkese teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ.....	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.	
1.2.	
1.3.	

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Din Değişirme Olgusu	3
2.1.1. İslam Kültüründe Din Değişirme	3
2.1.2. Batı Dillerinde Din Değişirme.....	6
2.2. Din Değişirmeye Psikolojik Yaklaşımlar	6
2.2.1. Edilgen (Pasivist) Yaklaşım	9
2.2.2. Etken (Aktivist) Yaklaşım	9
2.3. Dinsel Değişim Türleri	11
2.3.1. Dinsel Değişimin Yönü Açısından Türleri	11
2.3.1.1. Dini Yaşama Yoğunluğunda Görülen Değişimler	11
2.3.1.2. Bir Dinden Başka Bir Dine Geçme	13
2.3.1.3. Ateist Bir Anlayıştan Dine Geçme.....	14
2.3.1.4. Dinden Tamamen Ayrılma.....	15
2.3.2. Dinsel Değişimin Süresi Açısından Türleri	16
2.3.2.1. Ani Dinsel Değişim.....	17

2.3.2.2. Bir Süreç Dâhilinde Gerçekleşen Dinsel Değişim	17
2.3.2.3. Dinsel Toplumsallaşma	20
2.4. Almanya’da Dinler	23
2.4.1. Hristiyanlık	24
2.4.2. Yahudilik	26
2.4.3. İslam	26
2.5. Almanyada Cami ve Dernekle	31
2.5.1. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion)	32
2.5.2. Almanya İslam Konseyi (Islamrat für die BRD)	33
2.5.3. İslam Toplumu Millî Görüş (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş)	34
2.5.4. İslamî Kültür Merkezleri (Verband der Islamischen Kulturzentren)	34
2.5.5. Avrupa Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği (Türkisch-Islamische Union).....	34
2.5.6. Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland).....	35
2.5.7. Almanya Müslümanlar Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime in Deutschland)	35
2.6. Almanya’da Türkler	36
2.6.1. Türklerin Almanya’ya Katkıları	39
2.6.2. Almanya’da Türklerin Karşılaştığı Sorunlar	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SÜRECİ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu	46
3.2. Araştırmanın Amacı	47
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	48
3.4. Araştırmanın Metodu	48
3.5. Araştırmada Cevap Aranılan Sorular	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜSLÜMAN OLAN ALMANLARIN DİN DEĞİŞTİRME SÜRECİ VE GÜDÜLERİ

4.1. Din Değişirme Öncesi Süreç	53
4.2. Din Değiştiren Kişilerin Yetiştği Ortam.....	53
4.3. Din Değiştiren Kişilerin Ailesinin Dinî Eğilimleri.....	55
4.4. Din Değiştiren Kişilerin Ergenlikteki Dinî Temayülleri	56
4.5. Din Değişirme Öncesi Din ve Tanrı İnancı	59
4.5.1. Kendisini Dinine İsmen Bağlı Görenler	60
4.5.2. Dinine Son Derece Bağlı Olanlar	60
4.5.3. Dinini Yaşadığı Halde Dininden Tatmin Olamayanlar	61
4.5.4. Dine ve Tanrı'ya İnançlarını Kaybedenler	61
4.6. İslam'la İlk Temas	62
4.7. Din Değişirme Yaşı	65
4.8. Din Değiştiren Kişilerin Eğitim ve Sosyo-Ekonomik Durumları.....	66
4.9. Din Değişirme Motivleri.....	67
4.10. Almanların Müslüman Olmasında Etkili Olan Motivler	72
4.10.1. Entelektüel Arayış	75
4.10.2. İslam'ın İnanç ve Öğretileri	78
4.10.3. Evlilik	79
4.10.4. İslam'ın Ahlâkî Prensipleri	83
4.10.5. Travmatik Olaylar	84

BEŞİNCİ BÖLÜM

DİN DEĞİŞTİRME SONRASI YAŞAYIŞ

5.1. Bireysel Yaşamda Değişim.....	87
5.2. İnanç, İbadet ve Ahlâkî Değişim	89
5.3. Sosyal İlişkilerde Değişim	91
5.4. Din Değiştiren Kişilerin Karşılaştığı Tepkiler	92
5.4.1. Ailelerin Tepkileri	92
5.4.2. Sosyal Çevrenin Tutumu	95
5.4.3. Müslüman Çevrenin Din Değiştiren Kişilere Yaklaşımı.....	96

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç	99
6.2. Öneriler	102
 KAYNAKÇA.....	104
EKLER	109
ÖZGEÇMİŞ	111

KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	: aktaran
ark.	: arkadaşları
bkz.	: bakınız
C	: cilt
çev.	: çeviren
Ed.	: Editör
Hız.	: Hazreti
n	: Toplam kişi sayısı
S	: Sayı
TAM	: Türkiye Araştırmaları Merkezi Vakfı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vs.	:ve saire
Y	: Yıl

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Din Değiştiren Kişilerin Yetiştirildikleri Dinler	55
Tablo 2. Ergenlik Çağında Dine İlişkin Tutum.....	58
Tablo 3. Din Değiştirme Öncesi Tanrıya İnanç	59
Tablo 4. İslam’la İlk Temas	63
Tablo 5. Din Değiştirme Yaşı	65
Tablo 6. Din Değiştiren Kişilerin Eğitim Düzeyi	66
Tablo 7. Din Değiştiren Kişilerin Gelir Düzeyi	67
Tablo 8. Din Değiştirme Motivleri.....	71
Tablo 9. Din Değiştirme Öncesinde En Fazla Motive Eden Etken.....	72
Tablo 10. Din Değiştirme Öncesi Yaşanan Travmatik Olaylar	85

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Mülakat Yapılan Kişiler Listesi	109
Ek 2. İhtida Belgesi Örneği	110

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsan fıtratının temel unsurlarından olan inanç olgusu insanlık tarihi boyunca çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. Bu bağlamda inanma şekilleri, din değiştirme ve dine yönelme hareketleri din psikolojisinin sürekli ilgisini çekmiş ve bu konularda çeşitli araştırmaların ortaya konulması ihtiyacı hâsıl olmuştur.

Son yıllarda Avrupa ve Amerika başta olmak üzere, dünyanın çeşitli yerlerinde din değiştirme yoluyla Müslüman olma hadiseleri dikkat çekmektedir (Philips, 2004). Bu gerçekliği gören araştırmacılar İslam'a yönelişin nedenlerini 1990'lı yıllardan itibaren daha fazla irdelemeye başlamışlardır (bkz. Hofmann, 1995; Köse, 1997; Wohlrabsahr, 1999). Bugün Batı'da farklı dinlere ve yeni dinî hareketlere ilginin arttığı söylenebilir. Bunlar arasında insanlığı huzura kavuşturma vaadiyle arayış içindeki insanların karşısına çıkan İslamiyet, batılilar arasında geçmiş dönemlere göre daha fazla ilgi çekmektedir. Avrupa'da İslam'ı seçenlerin sayısında artış görüldüğünden de bahsedilmektedir (Köse, 2000, s.554).

Şüphesiz İslam'a yönelişin çok çeşitli sebepleri olabilir. Hatta İslam'ı seçen kişilerin özel şartlarını dikkate aldığımızda bu kişilerin çok daha farklı etkenlerin tesirine maruz kalabilecekleri düşünülebilir. Çünkü din değiştirme temelde ferdi olarak yaşanan bir tecrübedir. Dini bir davranış olan din değiştirme, her şeyden önce bir inanç değişimidir. Kişinin bir dine olan inanç ve bağlantısının başka bir dîne aktarılmasıdır. Böylece onun yıllardan beri inanmakta olduğu inanç ve prensipleri değişmekte, dini kaide ve kural olarak kabul ettiği ilkelerin yerlerini yenileri almaktadır.

İşte kişide bu derece ruhsal değişiklikler doğurabilecek bu dini davranışın nedenlerini Müslüman olan 20 Alman'la yaptığımız mülakatlara dayanarak aydınlatmaya çalıştık. İslam'ın niçin ve nasıl tercih edildiğini, din değiştiren kişilerin hangi motivlerin etkisiyle İslam'a girdiklerini ve Müslüman olduktan sonra nasıl bir değişim yaşadıklarını psiko-sosyal açıdan ortaya koymaya çalıştık.

Araştırmamızın birinci bölümünde kavramsal çözümleme yapılarak din değiştirme, dinsel değişim, ihtida, irtidat, mühtedi, dönme vb. kavramlar tartışılmıştır. Bu bölümde ayrıca Almanya'da dinler ve dinî hayatla ilgili değerlendirmelerin yanı sıra Almanya'da faaliyet gösteren cami ve dernekler hakkında bilgi verilmiştir. Yine bu

bölümde Almanya'daki Müslüman nüfusun çoğunluğunu oluşturan, ülkeye göçmen olarak gelen Türk işçilerin durumu hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, araştırma süreci ve yöntemi anlatılmıştır. Öncelikle araştırmanın modeli açıklanmış, araştırmada cevap aranan sorular ortaya konulmuş, araştırmanın sınırlılığına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Müslüman olan 20 kişiyle yapılan mülakatlardan elde edilen veriler ortaya konmuş ve bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Bu bölümde din değiştirme süreci, Müslüman olan kişilerin çocukluk döneminden itibaren nasıl bir hayat sürdürdükleri irdelenerek değişimin nedenleri, din değiştirmeyi hızlandıran faktörler ve din değiştirme şekilleri ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde ise din değiştirme sonrası yaşanan değişim, din değiştiren kişilerin aldığı tepkiler, Müslüman çevreye uyum ve din değiştirmenin bireyin hayatındaki etkileri tartışılmıştır. Beşinci bölümde de elde edilen sonuçlar ortaya konulmuş ve önerilere değinilmiştir.

2.1. Din Değiştirme Olgusu

Din değiştirme, bir dinden çıkarak başka bir dine geçiş demektir. Kavramla ilgili olarak İngilizce'de "religious conversion" veya sadece "conversion" Almanca'da ise değişim- dönüşüm anlamında "Konversion" kelimesi kullanılmaktadır. Din değiştiren kişi için ise "convert" kelimesi kullanılır. Türkçe'de din değiştirip Müslüman olma "ihtida" İslam'dan çıkma ise "irtidat" kavramıyla ifade edilmektedir. İhtida aynı zamanda inançsız iken veya başka bir dine mensupken İslâm dinini benimsemeyi de ifade eder (Köse, 2000, s.554).

2.1.1. İslam Kültüründe Din Değiştirme

İslam kültüründe din değiştirmeyi ifade eden ihtida ve hidayete erme gibi kavramların çok uzun zamandan beri kullanıldığı bilinmektedir. İslam bir başlangıca sahip olduğuna göre, İslam'ın yeryüzünde yayılması ihtidalarla gerçekleşmiştir. İslam, ilk ortaya çıktığında Arap yarımadasında yaşayan Putperest, Hristiyan ve Yahudilerin İslam'ı seçmesiyle yayılmaya başlamıştır (Karabaşoğlu, 2005, s.165). İslam dini, Hristiyanlık ve Budizm ile birlikte teorisi ve tarihsel alışkanlığı itibarıyla dünyanın en önde gelen tebliğci dinlerinden biridir (Murad, 2005, s.69).

Kur'an-ı Kerim'de "ihtida" kelimesi altmış yerde geçmektedir. (bazı örnekler, Bakara 135-137, Al-i İmran 20, Nisa 97-98, Neml 41, 91, 91-92, Yunus 108, Zümer 41) Kur'an'da bu kelime birbirine yakın olsa bile bazı farklı anlamlarda kullanılmaktadır. "Hidayet" veya "ihtida" küfür, şirk ve sapıklıktan kurtularak doğru yolu arama, doğru yola girme ve İslam'ı kabul etme gibi anlamları ifade eder. Terim olarak ise hidayeti isteme, hidayete erip onda sebat etme, İslam'ı kabul edip Müslüman olma anlamlarına gelmektedir (Kazıcı, 2005, s.231).

Hidayete eren anlamına gelen ihtida, herhangi bir din için değil, sadece Müslüman olmayan bir kimsenin kendi dinini terk ederek İslam dinini kabul etmesini ifade etmek için kullanılan islamî bir tabirdir. Tarih boyunca, Müslümanlarla ilişki içinde bulunan birçok gayr-i Müslim'in, değişik sebep ve vesilelerle İslâm dinini kabul ettikleri görülmüştür (Yiğit, 2010, s.635).

Uludağ (2005, s.51), hidayet ve irtidat kavramlarını şöyle ifade etmektedir: Hidayet, Türkçe' de doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu; "hidayete ermek" de Müslüman olmak ve İslam dinini kabul etmek anlamına gelir. Herhangi bir gayr-i müslim'in dinini bırakıp İslam dinini benimsemesi, "Müslüman oldu", "hidayete erdi" cümleleriyle ifade edilir. Tam tersine bir Müslüman'ın İslam dinini terk edip başka bir dine girmesi veya ateist olarak yaşaması, "irtidat etti", "dalalet'e düştü" cümleleriyle ifade edilir.

"Hidayet, lütuf ile yol göstermek, rehberlik yapmak demektir. Hidayet aynı zamanda hakkı hak bilip ona uymak, batılı da batıl bilip ondan kaçınmaktır (Yargıcı, 2005, s.61)". Bu tanımda hidayet başka dinlere ve yanlış inançlara sapmadan doğru olana uymak olarak ifade edilmektedir.

"Din değiştirme Türkçe'de ihtida, irtidat ve dönme kelimeleriyle ifade olunur (Peker, 1979, s.9)". Türkçe'de hidayete erme veya ihtida kelimeleriyle ifade edilen din değiştirme veya dinî değişim kavramı geniş bir sahayı içine alır. İnsanlar inandıkları şeyler konusunda fikirlerini değiştirebilirler. Eğer bu, din konusunda değişim, dini mahiyette olursa bunun adı dinî değişimdir. Köse, din değiştirmeyi ifade etmek için kullanılan ihtida kavramının bireyin "kendi dininde dindarlaşması" olarak da kullanıldığına dikkat çekmektedir. Din değiştirme kişinin halen mensup olduğu inanca yakın bir inanç sistemine geçişi (aynı din içerisinde bulunan bir başka mezhebe geçme gibi) veya ismen mensup olduğu dine kendisini tam anlamıyla adaması anlamında kullanılmaktadır (Köse, 1997, s.5).

Bizim kullandığımız “din değıştirme” kavramı, bir din içerisindeki değışim-dönüşüm veya bir dinin mezhepleri arasındaki giriş çıkıştan ziyade bir dinden bir başka dine geçişı ifade etmektedir. Daha doğrusu İslamiyet dışındaki dinlerden veya ateist bir anlayıştan İslam’a girmeyi anlatmaktadır. İslam kültüründe ihtida kelimesinin mezhepler arasındaki geçişı ifade etmediğini Uludağ şöyle dile getirmektedir: “İslam’daki herhangi bir mezhebe veya tarikata veyahut da cemaate bağlı bulunan bir müslümanın mezhebini veya tarikatını veyahut da cemaatini terk edip İslam’daki başka bir mezhebe veya tarikata veyahut da cemaate geçmesi “hidayete erme” veya “irtidat etme” cümleleri ile ifade edilemez. Mesela, Selefi, Eş’arilik ve Maturidilik gibi itikadi mezheplerde veya Hanefilik, Malikilik, Şafilik ve Hanbeli’ler gibi ameli mezheplerde mezhep değıştirme hali, hidayet ve irtidat kelimeleriyle asla anlatılamaz. Tarikat veya cemaat değıştirme olaylarında da durum bu şekildedir. Bu durum, hem İslam’ın genel inanç esaslarının gereğidir hem de bu iki kavramın Türkçe’deki kullanım tarzının icabıdır (Uludağ, 2005, s.51-52).

Uludağ’ın yaptığı kavram analizinde iki nokta dikkat çekmektedir: Birincisi “ihtida” kavramının, Batı’daki “dini conversion” kelimesini tam olarak karşılamadığı; ikinci husus ise, ihtida kelimesinin İslamî literatürde değer yüklü bir kavram olarak kullanıldığıdır. Bu yüzden mezhepler arasındaki değışimin ihtida kavramıyla ifade edilmesinden kaçınıldığı söylenebilir.

İhtida, hidayete erme, irtidat ve mürtet gibi değer ifade eden kavramların bilimsel bir çerçevede kullanılmalarını sakıncalı bulanlar da vardır. “Bu kavramların yerine bütün değışimleri ifade etmek üzere dinsel değışim kavramı kullanılabilir ama bu kavram dinsel değışimin niteliğine ilişkin açıklama yapılmasını gerektirir. Çünkü böyle bir tecrübede, insanın dinsel duygu, düşünce ve davranışlarına ilişkin çok yönlü ve çok boyutlu değışimler yaşanmaktadır (Kayıklık, 2005, s.7)”. “Hidayet ve hidayete erişme mefhumları İslam’a özgü olduğundan ve diğer dinleri küçümseme anlamı da içerebileceğinden daha objektif olduğu düşünülen din değıştirme kavramı kullanılabilir (Yel, 2005, s.253)”.

Kısaca özetlememiz gerekirse, İslam kültüründe başka bir din ve inanç mensubu iken veya ateist bir düşünceden sıyrılarak İslam’ı kabul eden, onun bir mensubu olan kişiye doğru yolu bulan kişi anlamında mühtedi, bu olaya ise ihtida denilirken İslam’dan çıkarak başka bir dini veya ateist bir anlayışı seçen kişiye mürtet, yaşanan hadisenin ise irtidat olarak ifade edildiğini görüyoruz. O halde bu kavramların değer ifade eden, kültürel ve dinî yapıya göre anlam kazanan kavramlar olduğu söylenebilir.

Bundan dolayı çalışmamızda mümkün olduğu kadar değer ifade eden ihtida, hidayete erme, irtidat, mürtet ve dönme gibi kavramları kullanmamaya gayret göstereceğiz. Bu kavramların yerine “din değiştirme” kavramı kullanılabilir.

2.1.2. Batı Dillerinde Din Değiştirme

Din değiştirme olayı batı dillerinde genelde “conversion” kelimesiyle ifade edilir. Conversion kelime anlamı olarak bir halden diğer hale geçme, değişime uğrama veya uğratma demektir. Conversion genel değişimi ifade eden kapsamlı bir terimdir (Kim, 2003, s.35).

Din değiştirmeleri ifade eden kavram olarak religious conversion ise daha özel bir anlamla sadece dini değişimi ifade eder. Din değiştiren kişiler ise yaşadığı değişimi sadece bir dine dönme değil, aslına dönme olarak da kullanmaktadır. “Yeni Müslümanların büyük çoğunluğu kendilerini ‘dönerler’ (converts) diye değil, ‘aslına dönerler’ (reverts) diye tanımlamaktadırlar (Murad, 2005, s.73)”.

Asıl itibarıyla Yahudi ve Hristiyanlık gibi dinlerin kültüründe anlam kazanan religious conversion kelimesi, kişisel ve toplumsal değişimle alakalı fenomeni ve iman vasıtasıyla şeytanı reddetme ve Tanrı ile ilişkiyi kabul etmeye çağıran radikal bir yöneliştir (Kim, 2003, s.35).

Batılı kaynaklarda din değiştirmeye ilgili “apostasy” kavramı da kullanılır. Apostasy isyan, ayaklanma, ihtilal, uzaklaşma, başkaldırı, hainlik, mensubu bulunduğu zümre, parti veya siyasi ve dini bir örgütten ayrılma anlamlarına gelmektedir. Ancak bu kavram terk edilen din açısından böyledir. Hristiyanlık ve Yahudilikte anlam ve içerik farklılıkları bulunmasına rağmen apostasy kavramı ortaktır. Yahudilikte daha çok irtidat anlamında kullanılırken Hristiyanlıkta daha genel anlamda din değiştirmeler için de kullanılan genel bir kavramdır (Kurt, 2000, s.12-13).

2.2. Din Değiştirmeye Psikolojik Yaklaşımlar

Din değiştirme, çok boyutlu ve oldukça karmaşık bir olgudur. Bu, onun dinle olan yakın ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi din, her şeyden önce kutsallık ifade eden bir olgu olmakla birlikte toplumsal bir tezahürdür. Dinin daha ziyade kutsal boyutuyla ilgilenen teologlar, din değiştirmede Tanrı’nın etkisinin belirleyici olduğunu vurgularken, psikologlar da din değiştiren bireyi, din değiştirmeye yönelten faktörlerden

hareketle ele alırlar ve olgunun psikolojik boyutu üzerinde yoğunlaşırlar. Sosyologlar ise, din değiştirme olgusunu toplumsal kurumlar ve mekanizmalar tarafından harekete geçiren ve şekillendiren faktörlerin bir sonucu olarak görme eğilimindedirler. Anlaşılan herkes kendi bakış açısına, bilgi birikimine göre olayı farklı algılamakta ve farklı açıklamaktadır. Din değiştirmenin, din, insan ve kültür üçgeninde meydana gelen bir olgu olduğu düşünüldüğünde, konuyu bir yönüyle açıklarken olgunun diğer yönlerini göz ardı etmenin indirgemeci bir yaklaşım olacağı açıktır (Kirman, 2004, s.82).

Din değiştirme olgusuyla ilgilenen din psikologları öncelikle olguyu tanımlama yolunu seçmektedirler. Biz de burada bazı tanımları vererek psikolojik yaklaşımları ele alalım. Conversion üzerine ilk bilimsel araştırmaları yapan W. James'e (1898-1944) göre conversion "bunalan, bilinçli bir şekilde yanlış, aşağı ve mutsuz benliğin bütünleşen, bilinçli bir şekilde doğru, üstün ve mutlu bir benliğe dönüşmesini içeren bir terimdir". E. Starbuck'a (1886-1947) göre ise conversion "kötülükten iyiliğe, günahkârlıktan sevaba giden durum değişimidir (Kim, 2003, s.38)".

Peker (2010, s.11) religious conversionu "farklı bir din ideali için dinî fikir ve bağlılıktan vazgeçme, dini inanç ve davranışlarla ilgili yön değişimini içine alan manevi evrim ve gelişme" olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda ise dinsel değişim, "bireyin dinsel bağlanma duygu ve etkinliklerinde meydana gelen yoğun değişim" olarak ifade edilir (Kayıklık, 2005, s.6).

Dinî değişim ve din değiştirme, bazı örnekler açısından din dışı motiflerle şekillenmiş bir kişiliğin kökten yıkılarak yerine tamamen dinî motiflerin hâkim olduğu yeni bir kişilik modelinin teşekkül etmesidir. Psikolojik bakış açısıyla dinî değişim ve din değiştirme (conversion), "zihnî bir sentezin parçalanması ve yerine başkasının konması", "bir kişilik değişimi, benlik devrimi, kişiliğin yeniden kuruluşu" şeklinde tanımlanmaktadır (Hökelekli, 2009, s.66). Bu tanımlamalar ne kadar kapsayıcı olursa olsun din değiştirmelerin tamamını içine alıcı niteliğe ulaşamamaktadır. Çünkü her din değiştirme olayında kişiliğin, benliğin veya zihnî sentezin tamamen yıkılması, yerine yenisinin kurulması mümkün olmamaktadır. Her din değiştirme bireye yeni bir kimlik sunsa bile, en azından, bu kimliğin inşa ediliş şekli bir ve aynı değildir.

Din değiştirme olayını psikolojik yönden inceleyen araştırmalar genelde dört ana grupta toplanabilir: Birincisinde, Freud'un ortaya attığı psikanalitik yaklaşımdan hareketle olguya yaklaşma söz konusudur. Bu akımı takip eden araştırmacıların çoğu içsel, duygusal unsurlara ve özellikle çocukluk döneminde anne-baba ilişkilerine göndermede bulunmaktadır. İkincisi, din değiştirmede çevreye büyük önem

yükleyerek, din değiştirmeyi çevresel faktörlerin etkisiyle açıklamaya çalışmaktadır. Bu görüşte kişinin ailesi, eğilimleri, eğitimi vb. süreçlere vurgu yapılır. Üçüncüsü W. James’le başlayan daha hümanist bir yaklaşımla din değiştirme olgusuna yaklaşan psikologlar vardır. Bu yaklaşımda din değiştirmenin kişinin kendini gerçekleştirmesine etkisi olduğu vurgulanır. Dördüncüsü de zihinsel ve sosyal süreçleri vurgular (Kim, 2003, s.39-40).

Yukarıda özetlediğimiz üzere Kim, din değiştirme üzerine yapılan araştırmaları dört grupta incelemiştir. Köse ise (1997, s.7) bunları üç ana grupta toplamaktadır. Birincisi, din değiştirmeyi strese-baskıya karşı bir çözüm olarak niteleyen görüştür ki, buna göre kişide stresi oluşturan durumu birey, tabiatüstü güçlerle ilişki içine girerek ya da strese sebep olan koşulların önemini kaybetmesi için kendi referans grubunu değiştirerek aşmaya çalışır. Böylece kültürel, psikolojik, siyasal vb. krizler-baskı durumu din değiştirme olayını önceler. Bu anlayışı temsil eden psikologlar, çocukluk tecrübelerini merkeze alarak din değiştirmenin karmaşık yapısının tahlilini yapmaktadır. Mutsuz çocukluk ve çocuğun babayla ilişkisine bakılarak din değiştirme açıklanmaya çalışılır. Bu görüşü savunan psikologlara göre conversion, babaya karşı nefretten doğan çatışmayı çözme metodudur. İkincisi, şu andaki (stres gibi) sonucu doğuran yakın zamandaki şartlardan ziyade, ailenin eğilimleri, okul eğitimi vb. uzun zaman alan süreçleri dikkate alan görüştür. Üçüncüsü, kişinin başkalarının bakış açısını kazanarak kendisinin tecrübe ettiği olayları farklı şekilde yorumlamasına yol açan diğer insanlarla olan ilişkisi, onlardan etkilenmesi üzerinde durur.

Din değiştirme olgusuna baktığımızda şüphesiz bu hadiseler her bireyin kendince tecrübe ettiği bir yaşantıdır. Çünkü din değiştiren bireylerin bilgi düzeyi, yaşadığı sosyal çevre, almış olduğu din eğitimi veya bireylerin yetiştiği özel şartları farklıdır. Dolayısıyla din değiştiren bireyler aynı motive edici nedenlerden dolayı dinlerini değiştirseler dahi bu değişimin bireye özgü nitelikleri olduğunu söyleyebiliriz.

Din değiştirme hadisesinde bireyin nasıl bir konumda rol aldığı, karar verme aşamasında bireyin mi yoksa başka sebeplerin mi belirleyici rol oynadıkları din değiştirme davranışının psikolojik yönünü ortaya koymada iki temel yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Birinci yaklaşım “pasivist” bakış, ikincisi ise “aktivist” yaklaşım olarak incelenmektedir (Köse, 1997, s.157). Biz bu bakış açılarını çalışmamızda edilgen yaklaşım ve etken yaklaşım olarak ifade edeceğiz.

2.2.1. Edilgen (Pasivist) Yaklaşım

Din değiştirme olgusunu ele alan psikologların bir kısmı (Salzman, 1953; Christensen, 1963; Allison, 1969) din değiştirmenin sebeplerini ferdi ya da sosyal stres açısından ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu grubun bakış açısı tüm din değiştirmelerin aynı ya da benzer süreçlerden geçtiği teorisi üzerine kurulmuştur. Din değiştirmede psiko-dinamik yaklaşımı savunan psikologlar (Harrison, 1974; Greli, 1977, Rizzuto, 1979), din değiştirmenin kişinin çocukluk boyunca ve din değiştirme hadisesinden hemen önce duygusal karmaşa yaşadığını iddia eder (Köse, 1997, s.69).

Pasif olan birey, insanüstü, dışsal veya içsel bir takım etkilere maruz kalır. Ya Tanrı din değiştirmeye müdahale edebilir veya kişi bir başkası tarafından din değiştirme sürecine sürüklenir. Burada din değiştiren kişi, kendisinin kontrol edemediği oldukça güçlü şuuraltı ihtiyaçlarına tepki veren birisi olarak tasvir edilmektedir (Kim, 2003, s.52).

Din değiştirme hadisesinde bireyin çevresel veya duygusal bir takım etkenlere maruz kaldığını savunan bu anlayışa göre din değiştirme, ferdin bilinçli bir çaba sarf etmesine gerek olmadan, ferdi yönlendiren iç ve dış faktörlerin belirlediği bir değişimdir. Psikologların çoğu din değiştirme hadisesini çatışma, engellenme ve bilinçsizlik sonucunda gerçekleşen bir olgu olarak görmektedir. Bu duygular, insanın içinde birikince kişi Tanrıya boyun eğerse bir anda ortaya çıkar. Bu duyguların dışa vurumu kendini din değiştirme şeklinde gösterir (Kim, 2003, s.53-54).

Freud'un görüşlerinin etkisiyle şekillenen bu yaklaşıma göre din değiştirmede çocukluk tecrübelerinin önemli bir yeri ve etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Edilgen yaklaşımı savunan psikologlar, din değiştirme olayında, bireyi son derece bilinçsiz ve etkisiz gördüğü için bireyi etki altına alan motive edici faktörlerin asıl rolü oynadığını ileri sürer. Bu anlayışa göre din değiştirme, istikrarı kaybolan kişi ile dini grupların sosyal ilişkileri sonucunda gerçekleşir (Köse, 1997, s.8).

2.2.2. Etken (Aktivist) Yaklaşım

Din değiştirme hadisesine psikologların bir başka yaklaşım tarzı ise etken (aktivist) yaklaşımdır. Edilgen yaklaşıma karşı etken yaklaşım yeni bir bakış açısı olarak ortaya çıkmıştır.

Uzun ve karmaşık bir süreci gerektiren din değiştirme hadisesinde sosyal bilimcilerin bir kısmı kişinin hakikat konusundaki duygu ve düşüncelerini değiştiren entelektüel faktörlerin varlığını kabul etmektedir. Bu sahadaki çalışmaların çoğu, bir grubun belirli kişileri niçin cezbediğini ve bu kişilerin hangi şartlarda grup üyesi olduklarını belirten sosyal ve psikolojik şartları vurgulamaktadırlar. Etken yaklaşıma göre din değiştirme hakikati net ve kapsamlı bir şekilde anlamak için gerçekleştirilen bilinçli bir tetkikin neticesidir. Bu anlayışı savunanlar insanı çaba sarf eden, şuurlu ve daha hümanist bir çerçevede ele alır. Buna karşılık psiko-dinamik yaklaşım ise insanı pasif görmüştür. Din değiştirmenin bilinçli bir “aktif fail” tarafından gerçekleştiğini ileri süren C. G. Jung Freud’a karşı çıkmış ve dinin çoğu durumlarda insanın hayata uyum sağlamasına yardımcı olacağına inanmıştır. Allport ve Viktor Frankl da Freud’un başını çektiği psiko dinamik yaklaşıma karşı çıkmıştır. Yine din psikolojisinin kurucusu kabul edilen William James din değiştirmeyi “mutsuz ve yanlış yolda olduğunun şuurunda olan bölünmüş kişiliğin, dinî realitelere sınıksız sarılarak bilinçli olarak doğruyu bulması, mutlu olması ve neticede bölünmüşlükten kurtularak kendisiyle bütünleşmesi süreci olarak tanımlamıştır (akt. Köse, 1997, s.69-70)”.

Din değiştirmede etkili olan faktörlerden biri de iradedir. Bazı din değiştirmeler din değiştirmeye niyetlenme ya da din değiştirmeyi de içine alan daha ileri amaçlara yönelik çaba ile gerçekleşir. W. James’in, “iradî” ve “kendinden geçme” olarak adlandırdığı iki tip din değiştirmeden bahsettiğini aktaran Kayıklık (2005, 17) bunlardan iradi değişimin yavaş yavaş gerçekleştiğini çünkü bunun zihinsel süreçlerle gerçekleşen bir çabanın ürünü olduğunu ifade etmektedir. Kendinden geçerek din değiştirme ise daha çok gerilim, çatışma ve duygu yoğunluğu ile kendini gösterebilir.

Etken (aktivist) yaklaşımın temel özelliklerini Kim (2003, s.56) şöyle sıralamaktadır: Kişi bizzat aktif, bilinçli ve arayan faildir; bu bakımdan din değiştirme süreci duygusal değil, aklî ve entelektüel bir çabadır; din değiştirme bir defa gerçekleşip sonuna kadar devam eden bir hadise değil, kademeli bir şekilde meydana gelir; bu tecrübe için bir prototip yoktur.

İslam’a giren kişiler üzerine yapılan bazı araştırmalar (bkz. Peker, 1979; Köse, 1997; Kim, 2003), bu kişilerin din değiştirmelerinin edilgen yaklaşımdan daha çok etken yaklaşımla uyduğu, deneklerin kendilerinin din değiştirmelerinde aktif rol aldığını ortaya koyan veriler sunmaktadır.

2.3. Dinsel Değişim Türleri

Din psikolojisinin temel konularından biri olan ve bireyin yaşamında genellikle büyük izler bırakan, insanın duygu, düşünce ve davranışlarında kendini gösteren, hatta kişinin ruh dünyasının derinliklerine kadar inen ve çeşitli kavramlarla ifade edilen dinsel yaşayış, yaşam boyu yoğunluk farklılıkları ve değişiklikler söz konusu olduğunda “dinsel değişim” olarak adlandırılır (Kayıklık, 2005, s.19).

Yine Kayıklık’a göre; dinsel değişim, din değiştirme kavramından daha geniş şekilde bireyin dini hayatındaki değişimlerin tamamını içerisine alan bir kavramdır. Bu yönüyle çeşitli şekillerde tezahürleri olabilir. Bir din içerisindeki değişim dönüşüm, bir dinden, inançtan ayrılarak ateist bir düşünceye geçiş veya bunun tam tersi, ateist bir anlayıştan dine dönüş şeklinde olabilmektedir (2005, s.9). Bizim konumuz olan din değiştirme ise dinsel değişimin bir boyutunu teşkil etmektedir.

İnsanın bireysel dinî yaşayışında, dinî dünyasını inşa eden bilgi, duygu ve değerlerin değişmesi, onun hayatında bir takım değişiklikleri de beraberinde getirir. Dinsel değişim, değişimin yönü ve süresi açısından çeşitlendirilmektedir.

2.3.1. Dinsel Değişimin Yönü Açısından Türleri

Dinsel değişim türleri arasındaki temel fark, bu değişimi yaşayan kişinin ruh dünyasında cereyan eden durumla ilgilidir. Dinsel değerler her bireyin ruh yapısına aynı yansımadağı gibi bu yansımaların değişmesi de aynı olmaz. Kayıklık, dinsel değişimi değişimin yönü ve süresi açısından ele almaktadır. Değişimin yönü dikkate alınmak suretiyle değerlendirildiğinde bireysel dinsel yaşayışta dört farklı tarz ortaya çıkmaktadır (Kayıklık, 2005, s.9).

2.3.1.1. Dini Yaşama Yoğunluğunda Görülen Değişimler

İnsan bireysel dinsel yaşamda kendince oluşturduğu bir dünyada yaşar. Bireyler dini çok farklı şekillerde yaşayabilir. Dini yaşayış hem çok çeşitlidir hem de değişkendir. Bir kişi hayatında bazı dönemlerde dine değer vermeyip, dininin gereklerini yerine getirmeyi önemsemezken bazı dönemlerde inandığı değerlere sıkı sıkıya bağlanabilir. Diğer taraftan bu durumun tersi de ortaya çıkabilir. Bu değişim, dinî yaşayışında yoğunlaşan insanların bir dönemde inandığı ve hayatının vazgeçilmez bir

parçası gibi algıladığı değerlerden uzaklaşması şeklinde de görülebilir. Anlaşıldığı üzere iki durumda da değişim bir din içerisinde yaşanmaktadır. Kayıklık (2005, 9) bu tür değişimi ifade etmek için “içten içe” ve “kendi dininde dindarlaşma” kavramlarını kullanır.

Dini hissetme ve yaşama yoğunluğu inanan insanda her zaman aynı düzeyde seyretmemektedir. Ancak değişim bir din içerisinde cereyan ettiği için öncelikle değişimi yaşayan birey, sonra da onun yakın çevresi değişimin boyutlarını fark edebilir. Ancak bir din içerisindeki her değişimi fark etmek kolay değildir. Bir din içerisinde bir uçtan bir başka uca savrulan kişileri tespit etmek daha kolaydır.

Bireyin geleneksel, alışılmış dinsel yaşayıştan daha deruni bir dinsel yaşayış olan tasavvufî yaşayışa geçmesine Gazali'nin yaşadığı değişimi örnek olarak gösterebiliriz. İslam düşünce dünyasında önemli bir yeri olan Gazali'nin dinsel yaşayışındaki “evrim”i psikolojik açıdan inceleyen Kayıklık, (2002, s.123-124) onun kendi arzusuyla girdiği bir arayış ve sorgulama sonucunda depresyon derecesine varan bir rahatsızlık yaşadığını ve derdine başka yerlerden derman bulamayan Gazali'nin Allah'a sığındığını, böylece içerisine düştüğü çatışma duygusundan kurtulduğunu söylemektedir. Gazali'nin yaşadığı dinî değişimin sorgulama, arayış, gerilim, çatışma, karar ve yeni dinsel yaşayış biçimi aşamalarından geçtiğini belirten Kayıklık, bu aşamaların din değiştirme aşamaları olarak da kabul edilebileceğini söylerken, Gazali'nin kendi dininden çıkmadan sorunlarına çözüm bulduğunu vurgulamaktadır.

Gazali, bütün bu değişimi ve dönüşümü kendi dini içerisinde kalarak gerçekleştirmiştir. O, kendi dininde arayış ve sorgulama neticesinde başka bir dine geçmeden aradığını tatmin edici bir düzeyde bulmuş ve bir dönüşüm geçirmiştir. Onun yaşadığı değişim, dini yaşama yoğunluğundaki farklılaşmaya en uygun örneklerden birini teşkil etmektedir.

Hökelekli (2005, s.251-288) dinî yaşayışta çocukluk, gençlik, yetişkinlik, orta yaş ve yaşlılık devreleri içerisinde çeşitli boyutlarda değişimler ve gelişmeler olduğunu belirtmektedir. Bireyin çocukluk dininden şahsi bir din anlayışına, imanla ilgili şüphe ve çatışmaları geride bırakarak ulaşacağını ifade eden Hökelekli, ergenlik sonrasında dinî inanç ve tutumların netleşeceğini söylemektedir. Yetişkinlikte dinî yaşayışta bir dengelenme, yeniden yapılanma, eski inanç ve alışkanlıkları gözden geçirip düzenleme yönünde gelişmeler yaşanır. Bu dönemde genellikle kişi ya dini şüphelerini çözümleyerek dinî yaşayışından tatmin olur ya da kendisine bir anlam ifade etmediği için dine karşı ilgisiz bir tutum geliştirebilir veya dini reddetme yolunu seçebilir.

Yaşlılıkta ise dinî inanç daha önemli bir hal alabilir. Çünkü yaşlı birey artık hayatın sınırlı olduğunu bilir, yok oluşun kaçınılmazlığını yakinen hisseder ve dine yönelebilir.

Dinî davranışların insanın bazı ihtiyaçlarını giderdiği ve onu tatmin ettiği için yapıldığı da bir gerçektir. Ancak dinî yaşayış, insanın yapısına bağlı fonksiyonel değerlerde dini bir ihtiyaçtan ziyade, duygu ve düşünceye bağlı bir tatmin arama isteğinden kaynaklanır (Peker, 2010, s.153). Dinî yaşayışın, hayatın her devresinde aynı düzeyde görülmesi için insanın duygu ve düşüncesinde bir değişimin olmaması gerekir ki bu mümkün değildir. Çünkü insan, hayat boyu süren hızlı ya da yavaş değişimler geçirir. Dinî davranışlardaki farklılığın çok değişik nedenleri olmakla birlikte insanın gelişim özellikleri ve özel şartları, farklılığın çerçevesini belirleyici olabilir.

2.3.1.2. Bir Dinden Başka Bir Dine Geçme

İnsanın sahip olduğu dinî inanç ve bağlılığını terk ederek yeni bir din ve inanç sistemini benimsemesini, bir dinden başka bir dine geçiş olarak ifade edebiliriz. Bu tarz bir dinsel değişim köklü değişiklikleri de beraberinde getirir. Bu tür bir değişim yaşayan birey, sahip olduğu inanç ve değerlerin hayatındaki yansımalarından tatminsizlik duymakta, seçilen dinin çekiciliğinden etkilenmektedir. Bunların dışında dinini bilinçsizce ve hiçbir araştırma ve sorgulama yapmaksızın değiştirenlere de rastlanılmaktadır.

Din değiştirme, kişinin kendi kendisinden hoşnut olmadığı, eksiklik, tatminsizlik ve mutsuzluk duyguları içerisinde bocaladığı ya da yeni ve farklı bir tecrübe içerisinde dinî gerçeklerin farkına varmasıyla başlayan bir iç çatışma sonrasında, kendisinde mutluluk, tatmin ve uyum bulacağını sezdiği dinî değerlere doğru yavaş ya da hızlı bir geçiş yapmasıdır (Hökelekli, 2005, s.291).

Din değiştirme hadisesinin nedenleri birçok araştırmacının üzerinde çalıştığı bir konudur. Kayıklık (2005, s.10) kişiyi din değiştirmeye sürükleyen nedenlerin kaynağını; kişinin sahip olduğu inanç ve değerleri tatmin edici bulmayı, yeni seçilen dinin değerleri, bunların her ikisinden ve başka nedenlerden de kaynaklanabileceğini söyler.

Din değiştirme, farklı sonuçları doğuran değişik şekil ve şartlarda gerçekleşebilir. Samimi ve içten bir motivasyonla kendi toplumunun dinî değerlerini reddederek başka dinlerde gerçeği arayan bir kimse bu tecrübeyi yaşayabileceği gibi farklı bir amaç veya bir başka dinden biriyle evlenmek isteyen bir kişi de din değiştirebilir (Köse, 1997, s.7).

Din değiştirme vakıaları çeşitli dinlerde ve farklı zamanlarda çok sık olmasa da görülen olaylardır. Hkelekle (2005, s.292) din değiştirme olaylarına çocuklar dışında, her devirde ve her dinde kadın erkek az da olsa rastlanıldığını ve bu olayların genellikle gençlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinde ortaya çıktığını ifade etmektedir.

Dinsel değişim içerisinde din değiştirme çok önemli bir alanı oluşturmaktadır. Bir dinden başka bir dine geçme şeklinde görülen dinsel değişimin bu görünümünün çok çeşitli örnekleri mevcuttur. Bu tür değişimi tecrübe eden insanların, genellikle belli aşamaları olan bir süreç yaşadıkları da bilinen bir gerçektir (Peker, 1979; Köse, 1997; Hkelekle, 2005).

2.3.1.3. Ateist Bir Anlayıştan Dine Geçme

İnanç söz konusu olduğunda insanlar iki gruba ayrılır. Yeryüzünde yaşayan insanların çok büyük bir bölümü bir dine inanmayı seçerken bazıları da dini inkâr yolunu seçmektedir. Temelde ayrışan bu iki grup arasında zaman zaman geçişler yaşanmaktadır. İşte inansızlıktan dine geçişler de bunlardandır.

Kayıklık'a göre inansızlıktan dine yönelme, daha önceden hiçbir dine inanmayan kişilerin bir dini kabullenmesi, bir inanç sistemine bağlanması şeklinde ortaya çıkar. Öyle ya da böyle hayatında dine yer vermeyen insanların dine karşı ilgi duymaları ve dinî hayatlarını oluşturmaları böyle bir değişimle olur. İnansızlıktan dine geçme, hayatından dini dışlayan bireylerin dinin içerisine girmelerini ifade eder. Böyle bir değişim "dıştan içe" geçiş olarak da ifade edilebilir (Kayıklık, 2005, s.10).

İnansızlıktan dine yönelmenin çok çeşitli nedenleri vardır. Peker (2010, s.76) bireyin dine yönelmesinde etkili olan faktörleri güçsüzlük ve çaresizlik, model olarak dini seçme, yüce bir varlığa bağlanma ihtiyacı, akıl ve zihinsel faaliyetler yürütme, korku, ölümsüzlük arzusu, suçluluk ve günahkârlık duygusu, dini sembol ve esaslarla yüzleşme şeklinde sıralamaktadır.

Müslüman olan Koreliler zerine yapılan bir araştırmada din değişirmeden önce 9 (%13.23) kişi Tanrı'nın varlığını kabul etmezken, 19 (%27.94) kişi ise inanıp inanmama konusunda kararsız olduğunu söylemektedir. Aynı çalışmada hiçbir dine mensup olmadığını belirtenler 28 (%41.17) kişidir (Kim, 2003, s.82-83). Bu araştırmada İslam'ı seçen kişilerin %41 gibi önemli bir oranla ateist bir anlayıştan geldikleri görülmektedir. Aslında bu tutum kendi dinine karşı bir tepki olarak da gelişmiş olabilir.

Kişi önce kendi dininden ayrılarak ateist bir anlayışa geçmektedir. İnançsızlığı bir süre tecrübe ettikten sonra ise başka bir dine yönelmektedir.

Köse (1997, s.58) ise Müslüman olan İngilizlerin din değiştirmeden hemen önceki devrede 9'unun (%13) Tanrı'ya inançlarını kaybettiklerini, 3 (%4) kişinin ise inanma konusunda şüphe içinde olduklarını belirtmektedir. Bu araştırma ise bazı kişilerin kendi dininden çıkarak ateist bir anlayışı denediğini ve sonra çeşitli nedenlerden dolayı bir başka dine yönelme ihtiyacı hissettiğini göstermektedir.

2.3.1.4. Dinden Tamamen Ayrılma

Müntesibi olduğu dini terk etmek suretiyle kendisine inançların olmadığı yeni bir yaşam tarzı belirleyen insanların yaşadığı değişim türüdür. Bu kişiler hayatlarında dine ilişkin ne varsa söküp atarak, inandıkları dinin inanç, ibadet ve değerlerini tümüyle terk etmektedirler.

Dinden tamamen ayrılma, Tanrı'ya inanmama ve dini hayatından silmek de dinsel bir değişim çeşididir. Tanrı'yı hayatına sokma gereğini duymayan kişiler, yani ateistler bu gruba girmektedir (Aydın, 2007, s.209).

Kayıklık (2006, s.2) dinden tamamen ayrılıp, din ile bağlarını koparmak suretiyle ayrılan ve başka bir dine geçmeyen kişilerin yaşadığı dinsel değişime örnek olarak Turan Dursun'un yaşadığı değişimi örnek göstermektedir. Turan Dursun, Türkiye'de yetişmiş, Müslüman bir aileden gelen, medrese eğitimi almış, imam-hatip olarak çalışmış, müftülük yapmış ve dinsel içerikli radyo programları hazırlamış daha sonra dini inkâr ederek dinsizliği seçmiştir. O, hem inanç hem de inançsızlık alanında etkin bir biçimde çalıştığı için konumuza iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Başka bir örnek de Aziz Nesin'dir. Aziz Nesin zaman zaman din konusunda farklı çıkışlarıyla gündeme gelmiştir. Onun dine karşı inkârcı tavır alışında zihinsel gelişiminin etkili olduğunu belirten Aydın, "kendisiyle yapılan bir söyleşide 'önce hafızlık, sonra inançsızlık, nasıl oldu bütün bunlar'? şeklindeki bir soruya Aziz Nesin'in şöyle karşılık verdiğini ifade etmektedir: 'Neden eskiden ben Müslümandım da şimdi inanmıyorum? çünkü eskiden çocuktum. Beni doğar doğmaz Müslüman yapmışlar. Nasıl hayır diyeceğim? bilinçlendikçe Tanrı'nın varlığına inanmam için hiç bir neden görmedim. Dinlerin koydukları yasaları saçma buluyorum. Tanrı'ya ya da Müslümanlığa ya da başka bir dine inanmıyorum. Kutsal kitaplar 20. Yüzyılın gerisinde kaldı' demektedir (Aydın, 1995, s.30-31)".

Dinden ayrılma, bireyin dinî hayatını yok etmesi, iç dünyasında yer edinen inanç ve güvenin yıkılması içten dışa doğru bir değişim türüdür. Dinsel değişim, her zaman dine ilgi yönünde gerçekleşmez, bazen dinden uzaklaşma şeklinde de ortaya çıkabilir ve bu durum “karşı değişim” olarak ifade edilebilir. Dinsel değişim çeşitleri içerisinde dinden tamamen uzaklaşma, bireyin yaşadığı en köklü değişimdir. Çünkü insanın hayatında derin kökleri olan inanç ve dini bağlanma, onun kişiliği ve kimliğinin bir parçasıdır. Böyle bir değişim ise bireyin kendisini anlamlandıran, hayatına yön veren çok değerli bir bağın, kutsalla kurulan ilişkinin koparılması demektir. Dinden tamamıyla uzaklaşan insanlar en azından kendilerini tatmin edecek yeni anlayışlar keşfedene kadar bir boşluk hissi, ruhsal savrulmalar ve anlamsızlık düşüncesi yaşayabilirler (Kayıklık, 2005, s.11).

Dinsel değişimin yönü dikkate alındığında yukarıda açıklamaya çalıştığımız dört tür yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Şimdi de dinsel değişimin yaşandığı süreyi göz önüne alırsak iki tip dinsel değişim çeşidinden söz edilmektedir.

2.3.2. Dinsel Değişimin Süresi Açısından Türleri

Dinsel değişimin ne kadar bir sürede gerçekleştiğini tespit etmek zordur. Ancak belirli gruplandırmalar yapılarak bu konuda bir fikir sahibi olunmaktadır. “Din değiştirme hadisesi insan ruhunda yavaş yavaş cereyan ederek gelişip ortaya çıktığı gibi aniden de doğup kendini gösterebilir (Yavuz, 1982, s.93)”.

Dinsel değişimin geliştiği ve gerçekleştiği süre göz önüne alınmak suretiyle sınıflandırma yapılmaktadır. Dinsel değişim genellikle ani denemeyecek kadar uzun bir süreç dâhilinde gerçekleşse de bazı vakıalarda çok ani kararlar neticesinde din değiştiren kişilere de rastlanılmaktadır. Burada, ani dinsel değişim ve bir süreç dâhilinde gerçekleşen kademeli dinsel değişim olmak üzere iki tip dinsel değişimden söz edilmektedir (Kayıklık, 2005, s.12-13).

Dinsel değişimin yaşandığı sürecin nerede başlayıp nerede bittiği, değişim hadisesinin çerçevesini belirleyebilmek için çok önemlidir. Şimdi yukarıda sayılan dinsel değişim çeşitlerini tek tek inceleyelim.

2.3.2.1. Ani Dinsel Değişim

Din değiştirme olayında genelde bir hazırlık devresi, bir süreç ve zaman söz konusudur. Bunun yanında nadir de olsa hiçbir ön belirti görülmeden ortaya çıkan âni din değiştirmeler de mevcuttur. Köse, Hz. Ömer'in Müslüman oluşu ve Hristiyan teolojisinin kurucularından sayılan Saint Pavlus'un gördüğü bir vizyon sonucunda Yahudilikten Hristiyanlığa geçmesini buna örnek olarak göstermektedir. Ancak o, bu tür din değiştirmelerde bile şuuraltının bir hazırlığının söz konusu olabileceğini belirtmektedir (Köse, 2000, s.555).

Bu tarz bir değişim beklenmedik şekilde insanların ani olarak aldıkları karar sonucunda ortaya çıkan değişimdir. Bu tür değişimler, bunalımlı ya da kendinden geçerek dinsel değişim olarak da ifade edilmektedir. Böyle bir dinsel değişime, değişimi yaşayan birey çok da hazırlıklı değildir. Bu yüzden bunalım ve kriz ortamında çok kısa bir sürede değişim kararı alınır ve uygulanır. Ani dinsel değişimin en belirgin özelliği beklenmedik şekilde ve çok kısa sürede ortaya çıkmasıdır. Ani dinsel değişim çatışma, engellenme ve bilinçdışı ile açıklanmaktadır. Bu yüzden kişisel yetersizlik duygusu, olumsuz benlik algısı ve herhangi bir günahın kaynaklanan, günahkârlık hissinden beslenen suçluluk duygusu gibi çatışma ve engellenmeleri bastıran insanlar ani dinsel değişime daha yatkın kişiler olarak görülebilir. Mistik veya travmatik bir hadise yaşayan bireyler de ani dinsel değişim kararı alabilmektedir (Kayıklık, 2005, s.12).

Ani din değiştirme, birden bire ve çok kısa bir zaman içerisinde gelişimini tamamlar. Bu, duygusal bir kriz niteliğindedir. Ani din değiştirmede kişinin kendi benliğinden vazgeçmesi, kendini tamamıyla teslim etmesi, tam alıcı durumuna geçmesi halinde, “sezgisel içe doğuş” sonucu anlık bir değişime uğraması söz konusudur (Hökelekli, 2005, s.293).

2.3.2.2. Süreç Dâhilinde Gerçekleşen Dinsel Değişim

Genellikle dinsel değişim bir süreç içerisinde gerçekleşir. Burada zamanın işleyişi bazen yavaş bazen de hızlı olabilir. Süreç içerisindeki dinsel değişim ani bir değişim değildir. Değişim süresi yılları alabileceği gibi birkaç ay veya birkaç hafta da olabilir. Bu tür dinsel değişim yaşayan bireyler değişim kararı almadan ilgi duydukları dini enine boyuna araştırarak değerlendirir. Önce zihinsel bir hazırlık dönemi yaşanılır. Bu dönemde insan kendisini ve var olan dinî inancını sorgular. Birtakım karşılaştırmalar

yapmak suretiyle bağlandığı inanç, ibadet sisteminin ve ahlaki değerlerin yetersiz olduğu, kişiyi tatmin etmediği kanısı oluşur. Böyle bir insan adım adım kendi dininden uzaklaşır. Kendi diniyle bağları iyice zayıflayan birey, hayatında dini önemsizleştirebileceği gibi ateist bir düşüncüyü benimseyebilir veya başka bir dine de yönelebilir (Kayıklık, 2005, s.13).

Kişinin inanç ve davranışlarının ani ve kademeli olarak değişebileceğini ifade eden Hökelekli, kademeli din değiştirmenin yavaş yavaş ve uzun bir zaman sürecinde gelişme göstereceğini söyler. Bu süreçte kişi aklını ve tercihini kullanmak suretiyle yavaş yavaş yeni bir inancı kişiliğine mal eder. Bu kademeli bir yeniden yapılanmadır. Bunda büyük bir iradi çaba göze çarpar (Hökelekli, 2005, s.293).

Peker'e göre ise din değiştirme basit bir ihtiyaç ve arzu tatmini değildir. O adeta bir ideal değiştirmektir. Zira onda yıllardan beri kökleşmiş olan inanç ve davranışların kökünden değişmesi söz konusudur. Kişinin yanlış olarak idrak ettiği halden doğruluğuna inandığı yeni bir hale yönelmesi, onun çevresini ve dünya görüşünü değiştirmesi anlamına gelir. Bu durumda en yerleşik âdetler sarsılır, kaide, kural olarak kabul edilmiş olan prensipler, inançlar değişir ve farklı şekillerde yönelişler ortaya çıkar. Din değiştirme her ne şekilde olursa olsun bilinçli bir hazırlık devresini gerektirir. Din değiştirme süreci, bireyin hayatında sıkıntılı bir devredir. Din değiştirme hemen hemen değişim krizlerinin son bulduğu anda tamamlanır. Bu nokta üzerinde psikologlar arasında görüş birliği vardır. Hiçbir din değiştirme geçmişi olmadan ortaya çıkmamıştır. Önemli olan bu geçmişte nelerin etkili olduğunun ortaya konmasıdır (Peker, 1979, s.12-13). Peker'in vurguladığı düzeyde bir değişimin meydana gelebilmesi için bir insanın zamana ihtiyaç duyması doğaldır. Çünkü bir insanın, yıllar boyunca edindiği köklü inanç ve davranış örüntülerini bir anda yok sayması, onların yok oldukları anlamına gelmez.

Lofland ve Stark Batı'daki yeni dini hareketlerin psiko sosyal açıdan araştırılmasının başlangıcı sayılabilecek çalışmalarında Doomsday Cult ismi verilen hareketi inceleyerek bir din değiştirme süreç modeli geliştirdiler (akt. Köse, 1997, s.94-95). Buna göre kişinin yakın dönemdeki tecrübeleri ve dâhil olduğu grubun üye kazanma metotları incelendi ve onun kendi toplumuna aykırı görünen bir gruba dâhil olması için şu yedi safhalı süreci tecrübe etmesi gerektiği ileri sürüldü. 1) Birey aşırı gerginlik hissetmelidir. 2) Dinî problem çözme bakış açısına sahip olmalıdır. 3) Bu bakış açısı onun kendi kendini "dinî arayış içinde olan" şeklinde tanımlamasını sağlayacak kadar kuvvetli olmalıdır. 4) Gireceği harekete hayatının bir dönemeç

noktasında rastlamalıdır. 5) Bireyin gireceği grupta olan, bir veya birkaç kişi ile aralarında (önceden var olan) bir duygusal veya etkileyici bağ oluşmalıdır. 6) Bu grup dışındaki kimselerle olan ilişkilerinde bir kesilme veya eksilme olmalıdır. 7) Eğer kişi grupta daha da ilerleyecek veya başkalarını gruba kazandırma faaliyetlerinde bulunacaksa, grup ona ayrı bir önemiyet vermeli ve aralarında aşırı bir ilişki meydana gelmelidir.

Lofland ve Stark'ın ortaya koyduğu 7 aşamalı din değiştirme süreç modelinin kendi çalışmasındaki kişilere uyup uymadığını değerlendiren Köse, ortaya çıkan sonucu şöyle ifade etmektedir: Bizim araştırmamızdan ortaya çıkan netice tüm din değiştirme hadiseleri için belirlenmiş bir süreç modelinin olamayacağı yönündedir. Her din değiştirme hadisesinin kendine mahsus boyutları olabilir. Hadiseye yalnız kişi veya grup açısından yaklaşarak tek bir bakış açısına takılıp kalmak olayın anlaşılmasını zorlaştırır. Yeni dinî hareketleri inceleyen bazı araştırmacılar fertlerden ziyade gruplar üzerine dikkatlerini yoğunlaştırarak belirli bir gruba girenlerin aynı tür geçmişe sahip olduklarını, aynı süreçleri tecrübe ettiklerini ve aynı sebeplerden bu gruplara girdiklerini belirtmişlerdir. Aslında bu araştırmada yer alan mühtedilerin geçmişlerinin tahlili göstermiştir ki, bu her zaman böyle değildir. Mühtediler hayat tecrübelerinde, din değiştirme sebeplerinde farklılaşabilirler (Köse, 1997, s.97).

Köse'nin de vurguladığı gibi bütün din değiştiren bireylerde aynı şekilde yaşanan ve aynı yoğunlukta tecrübe edilen bir süreç modelinin varlığını söylemek zordur. Çünkü din değiştirme bireyin kendi iç dünyasında çok özel şartlardan etkilenen ve bireyin çevresinden birçok değişkenin etkide bulunduğu bir değişim hadisesidir. Ancak bir araştırmacı incelediği deneklerden hareketle incelediği grup için geçerli bir süreç modeli ortaya koyabilir. Bu modelin tüm din değiştirme hadiseleri için geçerli olduğunu ileri sürmek ise biraz fazla iddialı bir yaklaşım olur.

Köse (1997, s.98) incelediği deneklerin tecrübelerinden hareketle üç safhalı bir din değiştirme süreç modelinden bahsetmektedir:

a) Fert ilk planda ailesinin veya toplumun kendisine sunduğu din veya değerleri kendi fikir ve yaşantısına uygun bulmaz. Sonuçta yıllar sürecektir olan bir moratoryum (geciktirme) devresine girerek dini konuları bir tür uykuya bırakır. Bu devrenin sonunda birey sorunlarını çözemez veya düşünsel bir takım sorular sorarak bir arayış içerisine girebilir. Sorunlarının halledilmesi için eski dininden bir yarar sağlamayacağı düşüncesiyle bilinçli ya da bilinçsiz eski dinini devre dışı bırakır. Bu devrenin sonunda birey başka din ve ideolojilere açık hale gelir.

b) Bireyin bu devrede kendisine yakın olan Müslüman biriyle herhangi bir şekilde temas kurması gerekir. Çünkü din değiştirecek kişi genellikle İslam'ı Müslüman bir fertle, sosyal ilişkiler esnasında karşılaşarak tanır. Bu ilişkinin niteliği her ne olursa olsun sonuçta karşılaşılan Müslüman kişiyle aralarında olumlu bir bağ kurulması söz konusudur.

c) Kişi tecrübe ettiği ilk iki devrenin sonunda İslam hakkında birtakım izlenimler edinir. İslam'ı adım adım tanırken dini ibadetleri, bir Müslümanın hayat tarzını ve yeni dinin inanç sistemini öğrenerek hazırlık sürecini tamamlar. Bu son devrede kişi İslam'la kendisinin uyuşup uyuşmadığını adeta test eder. Birey bilinçli olarak, akli ve kalbi tatmin olmuş bir şekilde din değiştirme kararı verir. Sonuç olarak, din değiştirme birden fazla farklı etkinin kişiyi yeni bir dini benimsemeye hazır hale getirmesi neticesinde ortaya çıkar.

Peker ise din değiştirme sürecini dört aşamada ifade etmektedir. Bireyin bulunduğu dine olan inanç ve bağlılığı, bir takım uzaklaştırıcı etkiler nedeniyle zayıflar ve bu soğutucu etkiler şuur altına itilir. Bulunduğu dinden uzaklaşmasına neden olan konuların, başka bir dinde, kendisini tatmin edecek muhtevada var olduğunun öğrenilmesiyle bu dine karşı ilgi duyulur. Şuuraltına yerleşen uzaklaştırıcı etkiler, şuur alanına çıkarak yeni dine karşı duyulan ilgi ve eğilimler ile birleşir ve din değiştirmeye karşı olan direnişlerle çatışma başlar. Çatışmanın yeni din lehine sonuçlanmasıyla gerginlikten birey kendini kurtarır ve din değiştirme kararı verilir (1979, s.128).

Hökelekli de din değiştirme sürecini kanaat ve bunalım safhası, araştırma ve karşılaşma safhası, karar verme ve teslim olma safhası ve sonuç safhası olmak üzere dört grupta ele almaktadır. Daha başka araştırmacılar din değiştirme sürecini daha değişik şekillerde formüle etse de genel anlamda bu aşamalar, din değiştirme sürecinin ana hatlarını oluşturmaktadır (2005, s.303-310).

Din değiştirmelerin birçoğunda bireyin, yeni bir inancı kabule ikna olacağı bir süreç yaşadığını söylemek mümkündür. Bu süreçte bireyin yeni inanca teslim olma noktasında çoğunlukla bilinçli bir şekilde hareket ettiğini, yeni inancı zihninde olgunlaştırdığını ve son safhada din değiştirme kararını verdiğini görüyoruz.

2.3.2.3. Dinsel Toplumsallaşma

Bu tip dinsel değişim bireyin adım adım dini inanç ve öğretileri öğrenmesi ve içselleştirmesi durumudur. Dinsel toplumsallaşma kişinin yaşadığı kültürden miras

aldığı değerlerle yoğrulması, var olan dinsel değerlerin birey tarafından örnek alınmak suretiyle ve taklit yoluyla kazanılmasıdır (Kayıklık, 2005, s.13).

Kişi dünyaya geldiği toplumdaki bütün değerleri olduğu gibi almaya açıktır. İnsan kendi emniyeti açısından birine veya bir şeye dayanma ve sığınma ihtiyacı duyar. Bu, insan tabiatında var olan ve kendiliğinden gelen bir ihtiyaçtır. Psikologlar Tanrı'ya inanmaya daha başlangıçta hazır olan ve insanlığın ilk devrelerinden zamanımıza kadar insanların, dini tasavvurlar ve duygulara sahip olduklarını, çocuğun ruhi ve manevi gelişmesi, nesillerden nesillere sürüp gelen gelişmenin devamı ve ruhuna yerleştirilen dini eğitim ve duyguların bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadırlar. Psikologlar insanın inanacak şekilde yaratıldığını veya inanmaya hazır olan ruhsal bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadırlar (Yavuz, 1987, s.39).

Dinsel toplumsallaşma kişinin çocukluk dininin oluşumu olarak da ifade edilebilir. Birey, doğuştan beraberinde getirdiği “inanmaya yatkınlık” özelliğiyle içerisinde bulunduğu toplumdan kendisine sunulan dini inanç ve öğretileri olduğu gibi kabullenir. Dinsel toplumsallaşma, Toplumdan miras olarak edinilen dini inanç ve ibadet şekillerinin birey tarafından kabullenilmesi, öğrenilmesi ve bireyin toplumun dinine adapte olması sürecidir.

Dinsel toplumsallaşma yoluyla insan, o toplumu ayakta tutan toplumun temel niteliklerinden biri olan manevi dayanaklarla tanışır. Belki de hayatında hiç sorgulamayacağı, sorgulanması bile suç kabul edilen dogmaların esiri olur. Çocukluk dini diye kabul edilen bu inanış bireyin hayatını şekillendirir ve onu hayat boyu izler. Esasında bir kişinin çocukluk dininden kurtulması da öyle kolay değildir. İnsanın tek doğru ve kurtuluş reçetesi olarak kendisine sunulan dinden bir türlü sıyrılması için başka doğruların peşine düşmesi gerekir. İnanılan her din, başka bir inancın da doğru olabileceği ihtimalini ortadan kaldırmak için müntesiplerinin tek ve mutlak doğrunun kendisi olduğuna iman etmelerini ister. Ve bu inancın sorgulanmasına meydan vermez. İnsanların çoğu dininin sorgulanmasına ve eleştirilmesine tahammülsüzdür. Hal böyle iken çocukluk dininin kısı kacından kurtulmayı başaran ender kişiler, din değiştirme yolunu seçerler. Bu kişiler bilerek ya da bilmeden toplumun dininden bireyin dinine yönelirler. Onlar, toplumun dayattığı dinden seçilen dine, gayri ihtiyarı dinden iradi dine, miras kalan dinden edinilen dine geçmektedirler.

İnsanların büyük çoğunluğu dinsel toplumsallaşma yoluyla din ile tanışır ve dinini değiştirme ihtiyacı hissetmez. İnsanın inanma ihtiyacı geleneksel dinin aktarılmasıyla karşılanır. Kişi içerisinde doğup büyüdüğü toplumdan manen beslenir.

Kökene derinlere inecek, hayatını ve dünya görüşünü etkileyecek inancı miras alır, toplumun dini anlayışıyla şekillenir bir kalıba girer.

Din değiştirme yoluyla Müslüman olan kişilerin İslam'ın ilk dönemlerinde etkilendikleri bazı nedenlerin günümüzde de işlevini yitirmediğini görüyoruz. Entelektüel arayış işte bunlardan biridir. O dönemde dinlerini değiştirip Müslüman olanlar arasında, kendi halkının tapmış olduğu putları reddederek gerçeği arayan Amr b. As gösterilebilir. Yine onun gibi Selman-ı Farisi de Zerdüştlük, Musevilik ve Hristiyanlıktan sonra İslam'ı seçmiştir. Bu ve buna benzer biçimlerde dinlerini değiştiren insanlar “hakikat arayıcıları” olarak vasıflandırılabilir (Philips, s. 268).

Süreç modeline kendi araştırmamızdaki bulgular ışığında bakacak olursak: Bir arayış, sorgulama ve karşılaştırma sonucu ortaya çıkan bu tür dinsel değişimde entelektüel bir bakış açısı hâkimdir. Araştırmamıza katılan deneklerden %80'i din değiştirme sürecinde Müslüman bir kişiyle olumlu bir temas kurmuştur. Kişi yaşayacağı değişime önce bir hazırlık devresi yaşar, kendini hazır hissettiğin de ise bilinçli ve iradi olarak din değiştirmeye karar verir. Din değiştirmede farkında olunmayan bazı nedenler etkili olsa bile, ağırlıklı olarak birey neyi niçin yaptığını sorgulamaktadır. Yukarıda verdiğimiz Köse'nin ortaya koyduğu üç aşamalı süreç modelinin her aşamasında bilinçli bir tecrübenin varlığını vurguladığını görmekteyiz. Bu aşamaların bizim araştırmamızdaki deneklerin tecrübelerinden elde ettiğimiz sonuçlarla büyük oranda örtüştüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Sonuçların uyuşmasında iki araştırmamızın da Batı toplumunda ve İslam'a giren gruplar üzerine yapılması da etkili olabilir.

Almanya'da 2005 yılında Müslüman olan genç bir doktorla karşılaşan Uludağ (2005, s. 58) izlenimlerini şöyle anlatır: “Yeni Müslüman olan bir kul, taze bir çiçeğe, bir goncaya, yeni açılmış bir güle benzer. Onu görünce gönlünüz açılır, konuşmasını dinlemek insana haz verir. Ondan esen iman ve muhabbet meltemi ayrı bir âlemin buram buram kokularını size ulaştırır. Belki de Müslüman olduğunuz halde bu nimetin kıymetini bilmediğinizi kavrarsınız da daha ileri bir aşamada bir hidayete ermenize de vesile olur”. Müslüman olan kişilerle övünülmesine diyeceğimiz yok. Ancak değişimin kendisi çoğu zaman arka planda kalmıştır. Ülkemizde, Müslüman olan kişiler üzerine yapılan araştırmaların sayısına bakacak olursak bireyin yaşadığı köklü ve derin tecrübenin ortaya konulduğu araştırmaların çok az sayıda olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır.

Din psikologları konuyla ilgili birçok çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaların bazıları bir din içerisindeki değişimi, bir kısmı mezhepler arasındaki değişimi ve

birçoğu da dinler arasındaki geçişi konu almaktadır. Ancak dinler arasındaki değişim üzerine yapılan çalışmaların çoğu Hristiyanlıkla ilgilidir. Oysa biz zaman zaman Batı toplumlarında tanınmış kişilerin Müslüman olduğuyula ilgili haberlere şahit olmaktadır. Bize göre, tanınmış kişilerin Müslüman olması ve bu tür haberlerin öne çıkması buz dağının görünen yüzüdür. Özellikle Avrupa’da Müslüman olanların sayısı dikkat çekici bir artış göstermektedir. Bu gün İslam, dünyada en hızlı yayılan din olma özelliğini taşımakta, dünyanın dört bir yanında Müslüman olanların sayısı gitgide artmaktadır (Köse, 1993, s.557-558).

Avrupa’daki yazılı basında ve görsel medyada Müslümanlar ve Müslümanların yaşadığı coğrafya ile ilgili sürekli olumsuz haberlerin yapılmasına rağmen, insanlar neden Müslüman olmayı seçmektedirler? Öte yandan insanların çoğu anne-babasından miras aldığı dini benimseyip, başka dinlere ilgi duymazken, diğer dinleri düşünmek için çaba harcayan bu alışılmamış bireylerin tecrübeleri değerli görülmelidir.

2.4. Almanya’da Dinler

Almanya bir orta Avrupa ülkesidir. Resmi adı Federal Almanya Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland) olup Anayasa’nın 20. Maddesinin göre Federal Alman Cumhuriyeti, demokratik ve sosyal bir federe devlettir. Almanya 16 federal eyaletten oluşmaktadır. Nüfusu 82,6 milyondur (Doğan, 2009, s. 1).

2005 yılındaki Euro Barometre Anketi’ne göre, Alman halkının %47’si bir yaratıcının var olduğuna inanıyorum düşüncesini desteklemektedir. Halkın %25’i bir çeşit ruh veya hayat kaynağının var olduğuna inanıyorum ve %25’i de herhangi bir ruh, yaratıcı veya hayat kaynağının var olduğuna inanmıyorum düşüncesini benimsemiştir (Eurobarometre, 2005, s.9).

Almanya’da 2010 yılı hesaplamalarına göre Katolik Roma Kilisesi’nin üye sayısı 24.651.001, Protestan Kilisesi’nin üyesi ise 24.194.986’dır. Yahudilerin sayısı yaklaşık 100 bin civarındadır. Müslümanların sayısı 4 milyon olarak ifade edilmektedir. Budizm’e inanan toplam 200,000 kişidir. Hinduizm 90,000 inanana sahiptir. Almanya’daki diğer tüm dini toplulukların 50,000’den (veya %0,05’ten) daha az sayıda mensubu vardır (<http://www.remid.de/statistik>).

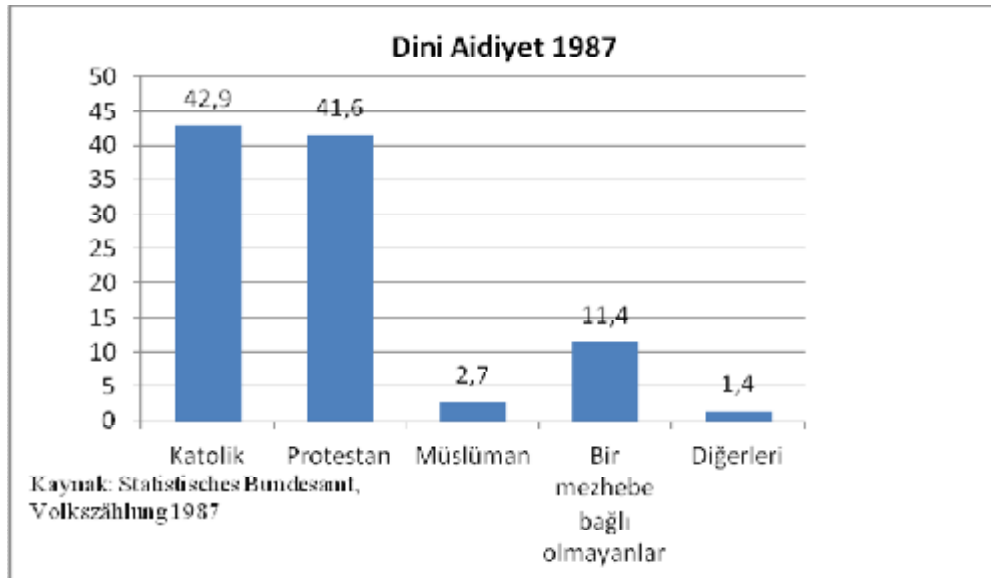
Bu hesaplamalardan yaklaşık 24,4 milyon Alman’ın ise herhangi bir dine inanmadığı anlaşılmaktadır. Ateistler ve agnostikler de dâhil herhangi bir inanca sahip olmayanlar nüfusun yaklaşık %29’unu oluşturmaktadır. Protestanlık kuzey ve doğuda;

Roma Katolikliği ise güney ve batıda yoğunlaşmaktadır. Papa XVI. Benedict Bavyera’da doğumlu bir Almandır.

2.4.1. Hristiyanlık

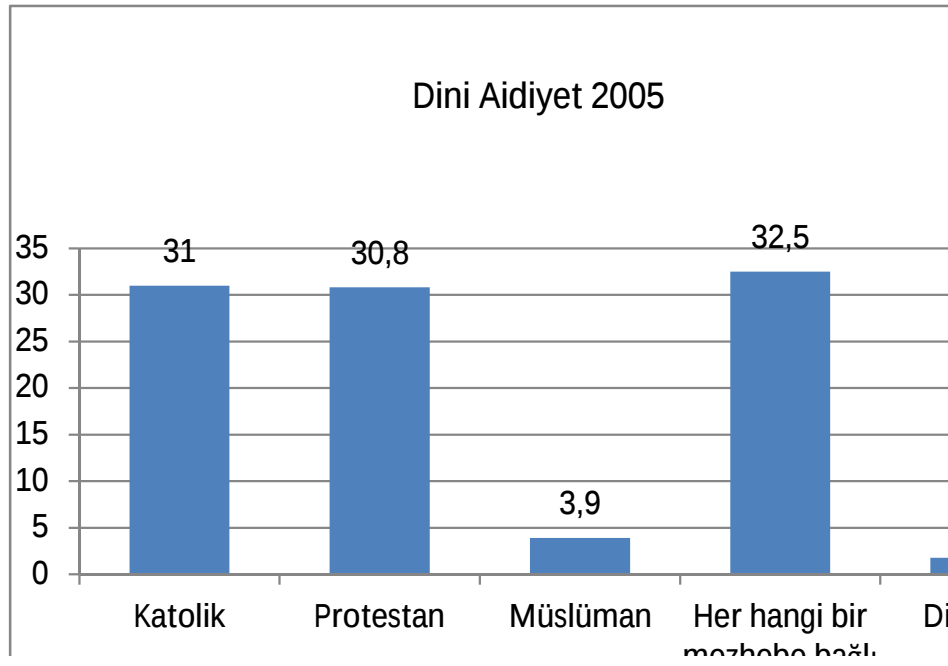
Federal İstatistik Dairesi’nin 1970 yılında yaptığı nüfus sayımına göre Almanya’da yaşayan halkın dini aidiyet görüntüsü şu şekildedir: Halkın %93,62’sı Hristiyan’dır. %3,9’u her hangi bir mezhebe bağlı olmadığını belirtmektedir. %1,3’ü Müslüman ve %1,2’si diğer dinleri oluşturmaktadır. Hristiyan olanların ise %49’u Protestan iken %44,6’sı Katolik mezhebine bağlıdır (Rampp, 2011).

Almanya’da bir sonraki nüfus sayımı ise on yedi yıl sonra 1987 yılında yapılmıştır.

Kaynak: http://fowid.de/fileadmin/datenarchiv/Religionszugehoerigkeit/Religionszugehoerigkeit_Bevoelkerung_1970_2011.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2011)

1970 yılında halkın %93,6’sı Hristiyanlığın Katolik veya Protestan kiliselerinden birine üye iken 1987 yılında Almanların %15,5’i bu iki kilise üyeliğinin dışında yer almaktadır. Müslümanların durumuna bir göz attığımız da Müslümanların toplam nüfusa oranı %1,3’den % 2,7’ye yükselmiştir. Kendilerini her hangi bir mezhebe bağlı görmeyenlerin oranı ise %3,9 dan %11,4’e çıkmıştır.

Kaynak: http://fowid.de/fileadmin/datenarchiv/Religionszugehoerigkeit/Religionszugehoerigkeit_Bevoelkerung_1970_2011.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2011)

Yukarıda vermiş olduğumuz 2005 yılını gösteren dinî âidiyet grafiği incelendiğinde, en dikkat çekici değişimin her hangi bir mezhebe bağlı olmayanların sayısında meydana geldiği görülmektedir. Her hangi bir mezhebe bağlı olmayanların sayısı, ayrı ayrı değerlendirildiğinde hem Katolik hem de Protestanlardan daha yüksektir. Katolik ve Protestan kiliselerinin üye sayıları da hızlı bir düşüş göstermiştir. Katolik mezhebi %31’lik bir oranla dini aidiyeti olmayanların gerisinde kalarak ikinci sırada yer almaktadır. Protestanların oranı % 30,8’dir. Protestan ve Katolikler arasında üye sayısı bakımından ciddi bir ayrışmanın olmadığı görülmektedir. Müslüman nüfus ise %3,9 olarak tespit edilmiştir. Geriye kalan %1,8’lik dilim de diğer dinleri ve daha küçük dinsel cemaatleri temsil etmektedir.

Almanya’nın nüfusu 2010 yılında yaklaşık 81 milyon 500 bin civarında tahmin edilmektedir. Nüfusun % 58,8’i Katolik ve Protestanlardan oluşmaktadır. Nüfus içerisinde Katolik ve Protestanların oranı birbirine çok yakın bir dağılım arz etmektedir. Kendilerini hiçbir mezhebe veya dine müntesip olarak görmeyenlerin oranı %34,8’dir. Müslümanların oranı ise % 4,6 olarak tahmin edilmektedir. Geriye kalan % 1,8’lik dilim diğer dinler ve mezheplerden oluşmaktadır (Rampp, 2011).

2.4.2. Yahudilik

Tarihi açıdan bakıldığında Yahudiler, Almanya’da Hristiyan olmayan en eski dinî cemaati temsil etmektedir. 20. yüzyılın başlarına kadar Yahudilerin yasal statüsü, onların Almanya’da büyük Hristiyan mezhepleri gibi bir kamu tüzel kişiliğine tanınan ayrıcalıklardan istifade edebileceği kadar iyileştirildi. Nasyonal sosyalizm travmasının ardından 1949 anayasası da Yahudilere bu hakları tanıdı. Federal Almanya Hükümeti ayrıca 2003’te Almanya’daki Yahudilerin merkez konseyi ile bir devlet sözleşmesi imzaladı. Bu sözleşmeye göre Almanya’daki Yahudilerin temsilcisi olarak bu konseye yılda üç milyon Avro yardım yapılması teminatı verildi. Başbakan Schröder, sözleşmenin imzalanması esnasında Yahudi cemaatini, “Alman toplumunun canlı ve göz ardı edilemeyecek bir parçasıdır” şeklinde değerlendirdi. Doğu Avrupa’dan gelen aşırı göçten dolayı merkez konseyinde temsil edilen Yahudi cemaatinin sayısı tekrar 105.000 kişiye ulaştı. Buna ilave olarak Yahudi dini yasaları anlamında dini statüleri belirsiz olan ve çoğunluğu göçmenlerden oluşan 80.000 kişilik bir grup daha mevcuttur. Böylece Yahudilik, Alman toplumunda sağlam ve saygın bir yere sahiptir. Çünkü Yahudi kültür cemiyetleri hiç tartışmasız anayasa taraftarı olarak kabul edilmekte ve kamu tüzel kişiliği haklarının tamamından eksiksiz faydalanmaktadırlar (Doğan, 2009, 4).

Almanya’daki yahudilerden dinî derneklere üye olanların sayısı 107.330, hiçbir derneğe üye olmayan yahudilerin sayısı ise 90.000 civarındadır (<http://www.remid.de/statistik>). Almanlar, yahudilere karşı II. Dünya savaşı sırasında yapılanlardan dolayı hala mahcubiyet duymaktadır. Devlet, yahudilere uygulanan soykırımın izlerini silmek için her fırsatta çaba göstermektedir. Yahudi karşıtlığıyla mücadelede çok hassas davranan Almanya, Yahudilere neredeyse özel bir statü tanımıştır.

2.4.3. İslam

İslam’ın Almanya tarihindeki yerini ortaya koymak istediğimizde karşımıza temel bir sorun çıkmaktadır. Bu sorun tarihin yazımıyla ilgili olup dinler ve dini gruplar tarafından belli bir amaca yönelik olarak tutulan kayıtların tarafgirliği sorunudur. Çünkü bazı belgelerin, dini gruplarca çok hızlı bir şekilde tarihi bir vesika kisvesine büründürüldüğü kesindir. Almanya’da İslam’ın ilk izleri Jochen Klepper’in “Der Vater”

isimli romanında şöyle anlatılmaktadır: Kral I. Friedrich Wilhelm'in (1688-1713) Potsdam şehrinde aynı saatte bütün dillerde ve yeryüzündeki bütün dinlerde Tanrı'ya dua edilmesi dileği ve arzusu vardı. 20 dev Türk askeri, kilisenin yakınında bulunan bir salonda dua edip, ilahiler söylüyordu. Salonun doğuya bakan bir penceresinden Allah Allah nidaları yükseliyordu. Kral, Türklere kibarca "Osmanlı cuma günü" yerine, pazar sabahında hep beraber ibadet edip edemeyeceklerini sordu. Buna kral çok değer veriyordu (Wohlrab-Sahr, 1999, s.30).

Wohlrab-Sahr'ın bahsettiği Türklerin Almanya'ya nasıl geldiğini ise Almanya'da Türk izlerini araştıran Çelik'ten (2009, s.24-26) öğreniyoruz. Türklerin Avrupa içinde geldiği en son nokta II. Viyana Kuşatması oldu. 12 Eylül 1683 yılında Osmanlı savaşı kaybetmişti. Bu, hazin sonun başlangıcıydı. Çünkü savaşın sonunda Osmanlı tarihçilerinin 18 bin, batılı tarihçilerin ise 70 bin diye ifade ettikleri esir Müslüman asker ve siviller müttefik ordular tarafından paylaşarak Avrupa içlerine dağıtıldı. Almanya'ya getirilen esirlerin önemli bir bölümü ise güney Almanya'daki kamplarda zor şartlar altında yaşadı. Geri dönenler oldu ise de önemli bir bölümü Münih ve civarında kendilerine yeni bir hayat kurarak Alman toplumuna karıştılar. 1699 Karlofça antlaşması sonucu bazı esirlerin Türkiye'ye döndüğü bilinse de Türk esirlerin büyük bölümünün din değiştirdikten sonra Almanlar ile evlendiğini görüyoruz. 1688 yılında sadece Münih şehrinde esirlerin sayısı 1219'a yükselmisti. 17 yy. Bavyera'sında Hristiyanların başka dinden olanlarla evliliğine Kilise'nin izin vermemesi dolayısıyla esir Türklerin ilk etapta evlenebilmek için din değiştirdikleri, değişen din ve Hristiyan ismi ile Alman toplumuna tamamen asimile oldukları belirtiliyor. Özellikle esirler ile yakından ilgilenen Kilise din değiştirme ifadelerini büyük törenler ile bizzat esirlerin ağzından tekrarlatıyordu. Esirler konusunda tek söz sahibi kiliseydi.

Almanya'nın İslam ile ilk karşılaşmasının Osmanlı İmparatorluğu'nun II. Viyana yenilgisiyle geri çekilme sonrasında esir düşen Türkler aracılığıyla gerçekleştiğini yukarıda verdiğimiz iki olaydan anlamaktayız. Savaş esirleri arasında yüzlerce Türk kadınının da olduğu, esirlerin tek seçeneğinin kilisede vaftiz edilmek olduğu anlaşıyor. Hristiyan olduktan sonra isimleri değiştirilen Türk esirlerin ise sonraki durumları hakkında bilgi edinilememektedir. Kuzey Bavyera'da parça parça incelenen 80 biyografinin %60'ı erkek, %40'ı kadınlardan oluşmaktadır. Çocuk yaşta olan esirlerle ilgili de çok sayıda rapor arşivlerde yer almaktadır (Çelik, 2009, s.54-55).

Almanya'nın Würzburg şehrine getirilen esirler içinse esaret uzun yıllar sürdü. Din değiştirenlerin özgürlüğü veriliyor, Müslüman kalmakta direnenlerin ise esareti devam ediyordu. Müslüman esirler yıllardır ezan okuyup namaz kılıyorlardı. Türkler için bir cami yapma fikri ortaya atıldı. Krala iletilen bu isteğe kral karşı çıkmadı. Zellerau semtinde Osmanlı mimari stiline benzetilmeye çalışılan küçük bir cami Türk esirlerin çalışmasıyla 3 yılda tamamlandı. Yıllarca Müslümanlara hizmet veren cami 250 yıl sonra 1945 Amerikan bombardımanında tamamen yıkıldı. Geriye ise "Cami Caddesi" adı kaldı (Çelik, 2009, s.88).

Wohlrab-Sahr'a (1999, s.31-32) göre ise Almanya'da ilk cami 1922 yılında Berlin'de kurulmuştur. Şu anda Wilmersdorfer Moschee olarak bilinen cami o zaman inşa edildi. Ahmediye tarikatına bağlı olan camii 1925 yılında açıldı. Ahmediye hareketi Almanya ve Avrupa'nın birçok ülkesinde ve Amerika'da tebliğ çalışmaları yürütmektedir. Ahmediye hareketinin çalışmaları sonunda birçok kişi İslam dinini kabul etti. 1927 yılında Berlin'de İslam Enstitüsü kuruldu. Ahmediye hareketi "Die Moslemische Revue" adıyla İslami bir dergi çıkardı. Bu dergide çeşitli kişilerin Müslüman olma haberleri yer aldı. Bu enstitü ve çalışmalar faşist dönemde durduruldu. Bu dönemde propaganda amacıyla zaman zaman kullanıldığı da oldu. Uzun zaman sonra tekrar eski derneklerin devamı olarak bu cami tekrar açıldı.

Niceliksel olarak İslam, Almanya'da 60'lı yılların başında Türkiye'den göçmen işçilerin gelmesiyle anlam kazandı. Almanya Müslümanlarının büyük bir kısmı Türkiye'den gelen göçmenlerden oluşmaktadır. Bununla beraber Almanya'ya Türkiye'den ve diğer Müslüman ülkelerden özellikle aile birleşimi yoluyla nüfus akışı devam etmiştir. Başlangıçta Ahmediye hareketi ve Alman Müslümanlar İslam'ı temsil etse de sonra İslam'ın kamusal alanda varlığını hissettirmesinde Türkler ve din değiştirerek Müslüman olan Almanlar önemli rol üstlendiler. İslam'ın Almanya'da yayılması kamuoyunda ilk olarak 90'lı yıllarda dikkat çekici düzeye ulaştı. Bundan sonra Almanya'da yavaş yavaş din değiştirme fenomeni ile ilgili bilimsel çalışmalar yapılmaya başlandı (Wohlrab-Sahr, 1999, s.33-34).

Almanya'da din değiştirme yoluyla Müslüman olan kişilerin önde gelenlerinden bazıları şunlardır: Murad Hofmann, Almanya'nın Tunus ve Cezayir büyükelçiliklerini yapan, Almanya'yı NATO'da temsil eden bir diplomattır. Derin araştırmalar ve tecrübeler sonucu 1980'de Müslüman olmuştur (Hofmann, 2008, s.90). İslam'ı savunmak için Almanca yazdığı eserlerden (İslam: Gerçek Alternatif, 3. Binyılda Yükselen Din İslam, İslam'ı Anlamak vd.) bazıları Türkçe'ye de çevrilmiştir.

Bir başka isim ise Avusturyalı Yahudi Leopold Weiss'dır. Frankfurter Zeitung gazetesinde Ortadoğu özel muhabiri olarak haberler yapan Leopold, 1924 yılında bir gezi raporu yazdı. 2 yıl sonra Leopold Weiss, Berlin'de Müslüman oldu ve Muhammed Esed ismini aldı. Ortadoğu'ya geri dönerek "Mekke'ye Giden Yol" (The Road to Mecca) isimli eserinde kendisinin nasıl Müslüman olduğuna dair otobiyografisini yazdı. Muhammed Esed (2011, s.16) Müslüman oluşunu anlatırken şöyle demektedir: "Benim Müslüman oluşum, Müslümanlar arasında uzun yıllar yaşamış olmamdan ileri gelmiyordu; tersine İslam'ı benimsediğim için Müslümanlar arasında yaşamayı seçtim". Bu eser 12 dile çevrilmiş durumdadır. Muhammed Esed, din değiştirme yoluyla Müslüman olan birçok kişinin örnek alabileceği bir rol model olmuştur.

Almanya'da din değiştirme yoluyla kaç kişinin Müslüman olduğunu tespit etmek kolay değildir. Bu durumun sebeplerini şöyle sıralayabiliriz: Müslümanların belli bir çatı altında toplanmamış olması, Almanya Müslümanlarının çok farklı kökenlerden gelmesi ve heterojen bir grubu oluşturması, Almanya'da din değiştirme yoluyla Müslüman olan kişilerin kayıtlarının tutulduğu belirli bir sistemin olmayışıdır. Müslüman olmak için özel bir protokole ihtiyaç olmaması ve resmi olarak kayıt tutulmaması ise din değiştirme yoluyla kaç kişinin Müslüman olduğunu tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Çünkü İslam, din değiştirerek Müslüman olmak isteyen kişi için belirli bir protokol esaslı öngörmemektedir. Almanya'da din değiştirme kararını veren kişi genelde bir camide veya bir dernekte "şehadet kelimesini" getirmek suretiyle Müslüman olmaktadır. Ancak Almanya'da din değiştirme yoluyla Müslüman olanların sayısının arttığını söylememiz mümkündür. Sadece 2005 yılında federal içişleri bakanı Schauble'nin açıkladığına göre din değiştirerek Müslüman olan Almanların sayısı 4000'dir (Hofmann, 2008, s.153). Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nın istatistiklerine göre 1980-1996 yılları arasında başkanlığın yurt dışı temsilciliklerine 1871 kişi müracaat ederek Müslüman olmuştur; yurt içi temsilciliklerine 1924-1996 arasında Müslüman olmak için başvuruların sayısı ise 13.576'dır. Yurt içi ve yurt dışında 1996'da ihtida eden 646 kişiden 483'ü kadın, 163'ü erkektir (Köse, 2000, s.558).

1987 Nüfus sayımında müslümanların sayısı 1.650.952 dir. Bu rakamın yüzde 80'ini Türkler oluşturmaktaydı. 1993 İstatistik Yıllığına göre Almanya'da 1.918.400 Türk'ün yaşadığı tespit edilmiştir. Ancak Türkler'in dini aidiyetini gösteren bir istatistik mevcut olmamakla birlikte yüzde 93'ünün müslüman olduğu kabul edilmektedir. 1987 nüfus sayımı temelinde 1993 yıllığında Almanyadaki müslümanların sayısı 2.200.000

olarak hesaplanmıştır. Daha aktüel araştırmalarda ise daha yüksek rakamlar ileri sürülmektedir. Almanya’da halen yaşayan 3,9 milyon civarında Müslüman vardır (Rampp, 2011).

Federal sığınma ve göç dairesinin Almanya Başbakanı Angela Merkel’in de katıldığı 2009 yılındaki Alman İslam Konferansı’na (Deutsche Islam konferenz) sunduğu altıncı araştırma raporuna göre Almanya’daki Müslümanların sayısı 3,8 ile 4,3 milyon arasındadır. Almanya Müslümanları yaklaşık 50 farklı uyruktan oluşmaktadır. Bunlardan %45’i Alman vatandaşlığına geçmiştir. %55 ise yabancı ülke vatandaşı olarak yaşamaktadır. Almanya nüfusunun yaklaşık 82 milyon olduğu düşünüldüğünde Müslümanların oranı %4,6 ile %5,2 arasındadır (Haug, S., H., Müssig, S., Stichs, A., 2009, 80). Bu rakam resmi makamlarca dile getirilen en yüksek rakamdır. Bu zamana kadar Müslümanların sayısı 3,2 ile 3,5 milyon arasında tahmin edilmekteydi.

Almanya’daki Müslümanlar anavatanlarındaki dinî, siyasi ve ideolojik yapılanma ve değişikliklerden çok ciddi şekilde etkilenmektedirler. Almanya’daki dernekler Türkiye, Mısır, Suriye, İran gibi ülkelerdeki dinî ve ideolojik yapılanmaların uzantıları olarak görülmektedir. Almanya Müslümanları en temelde ırk eksenli bölünmeler yaşamaktadırlar. Câmi ve dernek isimleri telaffuz edilirken bunu açıkça görmek mümkündür. Almanya’daki İslami yapıyı analiz etmek için siyasal İslam, Popüler İslam, Resmi İslam, Radikal İslam gibi bölünmeleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Almanya’daki Türk İslam’ı da kendi içerisinde son derece heterojen bir yapıya sahiptir. Sünni-Alevi gibi mezhep eksenli bölünmelerin yanında Diyanetçi, Nurcu, Süleymancı, Milli Görüşçü, Kaplancı gibi cemaat eksenli bölünmeler söz konusudur. Ayrıca Menzilciler, Nakşiler, Kadiriler gibi Tasavvuf eksenli bölünmelerde bulunmaktadır. Diğer taraftan cemaat eksenli bölünmeler de kendi içerisinde farklılaşmalara gitmektedir. Örneğin Nurcuların “Euro Nur”, veya “Avrupa Nur” gibi yeni oluşum ve söylemleri dikkat çekmektedir (Güllü, 2006, s.360-361).

Son yıllarda adından çok söz ettiren ve Avrupalılar tarafından kabul gören konulardan biri de şudur: “Euro-İslam” ya da başka bir deyişle “Avrupa İslam’ı” yavaş yavaş değişen İslam anlayışını mı gösteriyor, yoksa bu sadece bilimsel bir terimden mi oluşuyor? Müslüman göçmenlerle ana toplum iç içe yaşamalarına rağmen, iki toplum arasındaki ilişkinin tüm bu gelişmeler ışığında iyi ve ideal olduğu söylenemez. Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı araştırmaları da bunu göstermiştir ki dindarlık Almanya’da artış göstermektedir (Sauer, 2011, s.26). “Euro İslam” diyebileceğimiz bu normatif çerçevede, Müslüman Türkler; İslamî yaşam tarzını, sanayi toplumunun normlarına

uyarlama, yaşanan ülkenin anayasasına sadık kalma, çoğulcu demokrasiyi benimseme, laikliği benimseme ve şeriat devleti anlayışını reddetme taraftarıdır (Şen, 2005, s.130). Şen'in ifade ettiği anlamda "Euro İslam" anlayışı için Türkler yukarıda sıralanan önerileri yerine getirirse bile, diğer göçmen kökenli Müslümanların nasıl bir tutum alacağı belli değildir. Almanya'da yaşayan Müslüman göçmenlerin, İslam'ın farklı şekillerde yaşanması nedeniyle, gelecekte ortak bir Euro-İslam anlayışıyla buluşacağını söylemek zordur, ancak gelişmenin bu istikamete doğru yöneldiği söylenebilir. Almanya'da dinsel bir hareketlilik vardır ve bu hareketin yönü, "kökten dinci" İslam'a doğru değildir.

Almanya'daki Müslümanlar ortak paydalarda buluşmak için bir araya gelinmesinin formüllerini araştırmaktadır. Almanların da talebi Almanya Müslümanlarının dış etki merkezlerinden kurtulması ve "Almanya İslam'ı" modelini oluşturup topluma uyum sağlamalarıdır. Almanya'nın buradaki temel beklentisi, Alman anayasasına Müslümanların sadık kalmalarıdır.

2.5. Almanya'da Cami ve Dernekler

Almanya'da İslam'ı kabul etmek isteyen kişiler genellikle bir cami derneğine giderek orada din görevlisinin huzurunda şahadet getirmek suretiyle Müslüman olmaktadır. Biz de Almanya'da faaliyet gösteren cami dernekleri hakkında kısa bilgiler vermenin Almanya'daki Müslümanların dini yapılanmalarının anlaşılması açısından faydalı olacağını düşünüyoruz.

Almanya Müslümanları köken olarak çok değişik ırklardan (49 farklı ülkeden gelen Müslümanlar vardır) müteşekkil bir inanç grubunu oluşturmaktadır. Bu durum bütünüyle Almanya Müslümanlarını kuşatıcı bir kavramsal çerçeve kullanılmasını zorlaştırmaktadır (Haug ve ark. 2009, s.11). Çoğunluğunu Türkiye, Bosna, Arnavutluk ve İran'dan gelen Müslümanların oluşturduğu Almanya Müslümanları, camiler etrafında başlayarak gelişen bir dernekleşme süreci yaşamışlardır. Almanya'da Müslümanlar yalnızca etnik ve lisanlarına göre bölünmekle kalmamış, aynı zamanda Türk çoğunluk kendi arasında bölünmüştür. Bu sürecin sonunda her grup kendi din anlayışına dayalı, sosyal ve ideolojik işlev de gören dernekleri inşa etmiştir. Camiler halk arasında Türklerin camileri, Arapların camileri, Boşnakların camileri gibi göçmenlerin ırki kökenlerine göre ifade edilmektedir. Camiler genellikle "Moschee

Gemeinde” denilen cami dernekleri tarafından yönetilmekte ve ihtiyaçları karşılanmaktadır (Hofmann, 2008, s.151-152).

Her cami derneğinin üyeleri bağlı olduğu derneğe üyelik aidatı ödemektedir. Müslüman halk genellikle üye olduğu camide ibadetini yapmaktadır. Dernekler çoğunlukla bir çatı kuruluşun himayesinde faaliyet göstermektedir. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği, Almanya Müslümanları Merkez Konseyi, İslam Toplumu Milli Görüş gibi kuruluşlar, dernekleri bir çatı altında birleştirme amacıyla kurulan çatı kuruluşlardır. Bazı kişiler aynı zamanda birkaç derneğe üye olabilmektedir. Bu durum Almanya çapındaki dernek üyelerinin sayısal verilerinden hareketle tüm derneklerin toplam üye sayılarının tespitini zorlaştırmaktadır. Ayrıca hiçbir cami derneğine üye olmayan Müslümanlar da vardır. Üye kayıtları sürekli kontrol edilmektedir. Dernekler, aidat toplanması ve yapılan bağışlarla ilgili devlet tarafından sıkı denetim altında tutulmaktadır.

Almanya’da Müslümanlar arasında en tanınmış dernekler şunlardır: İlk sırada Almanya Müslümanlarının %44’ü tarafından tanınan Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) gelmektedir. İkinci sırada Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (%27), üçüncü olarak İslami Kültür Merkezleri (%25) ve dördüncü ise Almanya İslam Konseyi’dir (%16) (Haug ve ark. 2009, s.173). Bu rakamlarla Almanya’da yaşayan Müslümanların dernekleri ne kadar tanıdığı ve yüzde kaçının bu organizasyonlardan haberdar olduğu ortaya konulmaktadır. Almanya Türk Toplumu içerisinde kurulan yukarıda sayılmayan şu dernekler de vardır: Milli Görüş (IGMG), Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB), ve alevi dernekleri birleştiren Avrupa Alevi Birlikleri (AABF) adıyla kurulan dernekler mevcuttur.

2.5.1. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion)

Diyanet İşleri Türk İslam Birliği dini, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri gerçekleştirmek ve Almanya genelindeki kendisine bağlı derneklerin bu tür faaliyetlerini koordine etmek amacıyla, 1984 tarihinde 230 dernekle kuruluşu gerçekleşmiş ve bugün 896 bağlı derneğe ulaşmıştır. Kısa adı DİTİB olan teşkilat, din hizmetleri yanında, kültürel etkinlikler, sportif faaliyetler, eğitim faaliyetleri düzenlemekte, hac organizasyonları ve cenaze nakil hizmetleri sunmaktadır.

Alman dernekler yasalarına göre kuruluşunu tamamlayan dernek, yapılan kamuoyu yoklamaları ve istatistiklerine göre, Almanya'daki Müslümanların %70'nin teveccühünü kazanarak alanındaki en büyük sivil toplum örgütü olmuştur. DİTİB' e bağlı dernekler, aynı zamanda hukuki ve mali bağımsızlığı olan tüzel kişilerdir. Teşkilat, DİTİB' in tüzüğünü, ortak amaçlarını ve genel prensiplerini kabul eden bağlı derneklerin bir üst kuruluşudur. DİTİB'in organları, genel kurul, yönetim kurulu, danışma kurulu ve mali denetmenlerden oluşmaktadır. Genel kurul her iki yılda bir toplanır ve teşkilatın en yüksek karar organıdır. Yönetim kurulu, genel kurul tarafından iki yıl süreyle seçilir ve 7 kişiden oluşur. Kurul, başkan, başkan yardımcısı, sekreter, muhasip ve yardımcı üyelerden oluşur. Danışma kurulu, DİTİB'in en yüksek istişare ve denetim organıdır. Beş din adamından oluşur. Denetleme kurulu, genel kurul tarafından her iki yılda bir seçilir ve iki kişiden oluşur (<http://www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=8&lang=en>).

DİTİB'in en önemli hizmetlerinden birisi de dinler arası diyalog biriminin faaliyetleridir. Bu çerçevede 2007 yılında kurulan Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyinin (KRM) en fazla üyesi bulunan çatı kuruluşudur. DİTİB'in bu kuruluşta yer alma gayesi Almanya Müslümanlarını temsil ederek devletle ve diğer kuruluşlarla daha sağlıklı iletişim kurabilmektir. Bu dönemde DİTİB, KRM'nin dönem sözcülüğünü yapmaktadır.

2.5.2. Almanya İslam Konseyi (Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland)

Almanya İslam Konseyi 1986 yılında Berlin' de kuruldu. Kuruluş amacı, Almanya genelindeki İslami dernekleri koordine etme ve birlikte hareket edilmesini sağlamaktır. Almanya İslam Konseyi değişik milletlerden meydana gelen 37 derneği temsil etmektedir. Üye sayısı 40 bin ile 60 bin arasında tahmin edilmektedir. Konsey Almanya'da yaşayan Müslümanların dini, sosyal ve kültürel alanda ihtiyaçlarını karşılamayı ve bu alanlarda Müslümanlara rehberlik etmeyi kuruluş amacı olarak kabul etmiştir. Almanya İslam Konseyi Almanya'da yaşayan Müslümanların kurdukları üst kuruluşlardan oluşan bir çatı kuruluşudur. (http://www.islamrat.de/index.php?option=com_content&view=article&Itemid=54).

2.5.3. İslam Toplumu Milli Görüş (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş)

İslam Toplumu Milli Görüş Almanya’da 1995 yılında kuruldu. Almanya’da 15 bölgesel teşkilat çatısı altında 323 cami derneğiyle faaliyet göstermektedir. Toplamda 87.000 üyesi bulunmaktadır. Ayrıca Avrupa’da 15 farklı ülkede de faaliyetlerini yürütmektedir (<http://www.igmg.de/gemeinschaft/wir-ueber-uns/organisationsstruktur.html>).

İslam Toplumu Milli Görüş teşkilatı cami dernekleriyle din hizmetleri yanında, kültürel etkinlikler, sportif faaliyetler ve eğitim hizmetleri düzenlemekte, hac, umre organizasyonları yapmakta ve cenaze nakil hizmetleri sunmaktadır.

Milli Görüş teşkilatının özellikle Türkiye’deki politik yapılanmalardan ciddi etkilenen bir görüntüsü vardır. Türkiye’deki siyasi bir partiye derneğe üye olan kişilerin yakınlık duyduğu ve sevgi beslediği bilinen bir gerçektir.

2.5.4. İslami Kültür Merkezleri (Verband der Islamischen Kulturzentren)

İslamischer Kulturzentren ev. 1973 yılında Köln’de Müslümanların, özellikle Türkiye’den gelen göçmen işçi statüsündeki Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Dernek, Almanya genelindeki Müslümanların dini sosyal ve kültürel gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik hizmet üretmeyi kuruluş gayesi ve hedefi olarak belirlemiştir. Der Verband der Islamischen Kulturzentren ev.’ın 300 civarında cami ve eğitim derneği bulunmaktadır (<http://www.vikz.de/index.php/organisation.html>).

2.5.5. Avrupa Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği (Türkisch-Islamische Union)

Kısa adı ATİB olan, Avrupa Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği; 1987 tarihinde, Federal Almanya’nın Nieder-Olm/Mainz şehrinde kuruldu. Uzun istişareler ve çalışmalar neticesinde, göçün ilk yıllarından itibaren Almanya’da kurulan ve göçmen Müslümanlara hizmet etmeyi kendine amaç edinen derneklerin ortak kararıyla; partiler üstü kalma prensibi belirlenmiştir. Avrupa’daki Türklerin gerçeklerine ve milli değerlere dayalı sivil bir teşkilat olarak, tamamen “içinizden hayra çağıran bir topluluk bulunsun” ilahi emrine uyularak, tek bir düstur ile yola çıkmıştır (<http://www.atib.org/index.php/tr/hakkmzda/kurulu>).

ATİB, siyasi akımlardan uzak kalma ve kurumsal kimliğini ön plana çıkarma açısından DİTİB'le benzerlik arz etmektedir. ATİB, din hizmetleri yanında, kültürel etkinlikler, sportif faaliyetler, eğitim hizmetleri düzenlemekte, hac organizasyonları yapmakta ve cenaze nakil hizmetleri sunmaktadır.

2.5.6. Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland)

Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland), Almanya'da diğer bazı dernekleri bünyesinde birleştiren bir çatı kuruluştur. Bünyesinde 19 dernek bulunmaktadır. 1987 yılında 'Islamischer Arbeitskreis' adıyla kurulan dernek Alman Müslümanlardan, Türklerden, Araplardan, İranlı ve Bosnalı Müslümanlardan müteşekkil 300 cami derneğinden oluşmaktadır (<http://zentralrat.de/2594.php>).

Almanya Müslümanları Merkez Konseyi Şii ve Sünni mezheplerden dernekleri bir çatı altında toplamayı başaran bir çatı kuruluştur. Derneğin kurucularının din değiştiren Müslümanlardan oluşması dikkat çekici bir diğer yöndür. Derneğin kurucularından biri olan Ayyub Axel Köhler, Koordinierungsrat der Muslime (KRM) derneğinde de 2007 yılında sözcülük yaptı. Almanya Müslümanları Merkez konseyinde Nisan 2001 den Eylül 2007'ye kadar genel sekreterlik yaptı. Meryem Brigitte Weiss, derneğin kadın kolları sorumlusu olarak görev yapmaktadır. Asıl mesleği psikoterapist olan İbrahim Rüschhoff, dernekte sosyal danışman olarak görev yapmaktadır. Konseyin 7 kurucu üyesinin 5 tanesi din değiştiren Müslümanlardan oluşmaktadır. 'Der İslam als Alternative' (Alternatif Din İslam) kitabının yazarı Wilfried Murad Hofmann, Muhammed Aman Hobohm diplomat, Bonn-Bad Godesberg Suudi Arabistan Krallığına bağlı bir akademide yöneticilik yapmaktadır ve Berlin Cami eski imamıdır. Dünyaca ünlü sanatçı Yusuf İslam, derneğin onursal üyeleri arasındadır (Filter, 2008, s.209).

2.5.7. Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime in Deutschland)

Almanya Müslümanlar Koordinasyon Konseyi (KRM) 10 Nisan 2007 tarihinde Almanya'nın Köln Şehrinde kuruldu. Bir yıl öncesinde Federal içişleri bakanı Wolfgang Schauble Berliner Zeitung gazetesinde şöyle bir açıklama yapmıştı: "Bizim birçok

İslami Organizasyonumuz var; fakat hiç ‘çatı kuruluşumuz’ yok. Almanya Müslümanlarını temsil etmede bize fikir verici bir organizasyonun olmasını çok isteriz”. İşte tam da bunun için KRM 4 büyük islami organizasyonun bir araya gelmesiyle oluştu. KRM, Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland), Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (der Türkisch-İslamischen Union der Anstalt für Religion), Almanya İslam Konseyi (der İslamrat für die Bundesrepublik Deutschland) ve İslami Kültür Merkezlerinden (der Verband der Islamischen Kulturzentren) oluşmaktadır (Haug ve ark. 2009, 173).

Konseyin kuruluşunda DİTİB dışındaki üyelerden yönetime iki temsilcinin katılması, DİTİB’in ise üç üye ile temsil edilmesi ve DİTİB üyelerinin veto hakkına sahip olmaları dikkat çekmektedir. Konseye sadece çatı kuruluşların alınması ön görülmektedir. KRM Federal Almanya’nın anayasal düzenine, Kur’an ve Hz. Muhammed’in sünnetine bağlılığı değişmez temel prensipler olarak kabul etmiştir. Almanya Müslümanlar Koordinasyon Konseyi (KRM) altı aylık dönemler şeklinde üye organizasyonların birisinin sözcülüğünde faaliyetlerini sürdürmektedir. Konseyin dönem sözcüsü diğer üç üyeyle Almanya’da imam yetiştirilmesi, İslam din derslerinin nasıl verileceği vb. konularda görüş birliğini sağlamaya çalışmaktadır.

KRM’nin Almanya Müslümanlarının ne kadarını temsil ettiği tartışılmaktadır. KRM’nin dört üyesi Sünni ve Şii derneklerin katılımıyla oluşmuştur. Almanya Alevilerini temsilen konseyde veya konseye üye olan organizasyonlarda hiçbir dernek yer almamaktadır. Almanya Müslümanlar Koordinasyon Konseyi, bünyesinde yer alan derneklerin üye sayısı dikkate alındığında Almanya’da yaşayan 3,8 ile 4,3 milyon arasındaki Müslümanlardan 280.000’ini temsil etmektedir. KRM, Almanya’da organize olmuş Müslümanların %90’ını temsil etmektedir. Derneğin çatı kuruluşu olarak kapalı bir organizasyon olarak görülmesi doğru değildir. Birliğin ortaya koyduğu şartları kabul eden her derneğin KRM’ye katılabilmesi söz konusudur (Pürlü, 2008). Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi henüz çok kısa bir tarihe sahip bir çatı kuruluşu olduğu için hakkında değişik yorumlar yapılmaktadır. Bu çatı altında nasıl çalışmalar yapılacağını zaman gösterecektir.

Almanya’da bu derneklerin yanı sıra, Nur cemaatinin kurduğu dernekler (Nurculuk-Vereinigung), Almanya İslam Topluluğu (Islamische Gemeinschaft in Deutschland) vb. kuruluşlar Müslümanlara yönelik faaliyetler yürütmektedir.

2.6. Almanya’da Türkler

Almanya’da Türk kimliğiyle Müslüman kimliği özdeşleşmiş durumdadır. Din değiştirme yoluyla Müslüman olan kişilerin çoğu ise İslam’ı ülkedeki Müslümanların yaşayışından ve onlarla temas kurarak tanımaktadır. Almaya’da Müslüman denilince en kalabalık Müslüman grubu oluşturan Türkler akla gelmektedir. Başta evlilikler vasıtasıyla olmak üzere, okullarda, işyerlerinde ve sosyal yaşamın her alanında Türkler aracılığıyla Almanlar değişik şekillerde İslam’ı tanımaktadır. Din değiştirmede sosyal etki diyebileceğimiz bu durum Almanların Müslüman olmasına her zaman olumlu katkı sunmayabilir. Hatta bazen Almanların İslam’dan uzaklaşmasına ve İslam’ı yanlış tanımasına bile yol açabilir. Şimdi Almanya’daki Türklerin durumuna kısaca değinelim.

Almanya’ya ilk göçmen işçi olarak Türklerin gelmesi 1960’lı yıllara dayanmaktadır. Almanya ile Türkiye arasında 30 Ekim 1961 yılında göçmen işçi alımı anlaşması imzalanmıştır. Anadolu insanı, ağır sanayi hamleleri ile hızla kalkınan ve yeni işgücüne ihtiyaç duyan Avrupa ülkelerine gitmeye başladı. Avrupa’daki ilk durak Almanya oldu (Özcan, 2011). Almanya’ya ilk gelen işçilerin sayısı bu yıllarda 2.700 civarındadır. Türk nüfusu çok hızlı bir artışla 1970’li yıllarda 469.200’e ulaşmıştır. Bu rakamlar 1980’li yıllara kadar artmaya devam etmiş ancak 1990’lı yıllardan itibaren Türklerin nüfus artış hızlarında % 4- 5’lik bir düşme yaşanmıştır (Şahin, 2010, s.109). “Bu gün itibarıyla 2,7 milyona ulaşan Türkler sayısal açıdan Avrupa Birliği dışından gelen en büyük göçmen grubu oluşturmaktadır (Şen, 2005)”.

Türklerin Almanya’ya göç süreci üç aşamada incelenmektedir. Birinci aşamada Türk işçileri kısa bir süre içinde olabildiğince tasarrufta bulunarak Türkiye’ye dönmeyi düşünmüşlerdir. İkinci aşamada aile birleşimi ile Türk göçü devam etmiş olup, bu aşamada uyum sorunu gündeme gelmiştir. Üçüncü aşamada ise Almanya’ya yerleşme kesinleşmiş, siyasal ve sosyal hakların elde edilmesi için Alman vatandaşlığına geçiş hızlanmıştır. Türkiye’den Almanya’ya giden işçilerin temel amacı para kazanmak ve belirli bir tasarrufta bulunmaktır. Almanya’ya geçici işçi statüsünde getirilen Türkler, ilk zamanlar burada belli bir süre kaldıktan sonra Türkiye’ye geri dönecekleri düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Bu düşünce sadece Türklerin fikri değildi şüphesiz, göçü anlamakta zorlanan ve göçün doğurabileceği muhtemel sorunlara tedbirler almakta geç kalan hem Türkiye hemde Almanya resmi makamları da böyle bir düşünceye sahiptiler. Ancak Türkiye’ye geri dönmek pek mümkün olamamıştır.

Türk işçiler, geçici işçilikten göçmen işçiliğe, göçmen işçilikten de Alman vatandaşlığına geçişe kadar uzanan bir süreç tecrübe etmişlerdir. Bu tecrübe sonunda Türkler Almanya'da kalıcı olduklarını kabullenmeye başlamışlardır. Almanya'da yaşayan Türklerin ülkede kalıcı oldukları düşüncesine ulaşmalarında etkili olan bazı nedenler şunlardır: Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin yaşadıkları olumsuz tecrübeler, yeni jenerasyonun eğitimi, yeterli mali birikimin sağlanamaması, Türkiye'deki sosyal güvencenin Almanya kadar gelişmemiş olması, Alman disiplin ve mantalitesine uyum sağlayan göçmenlerin aynı imkân ve düzeni Türkiye'de kuramamaları vs. Türklerin Almanya'da kalıcı olmalarında etkili olan bazı sebeplerdir (Şen, 2005, s.122).

Türkiye Araştırmalar Merkezince 2005 yılında yayınlanan aşağıdaki veriler Almanya'daki Türkleri değerlendirirken daha kapsamlı bakıldığında Türklerin Almanya'nın dışlayamayacağı bir parçası olduklarını göstermektedir.

Federal Almanya'daki Türk Göçmenler (2005)

Göstergeler	Veriler
T.C. Vatandaşlarının Toplam Sayısı	1.760.000
Alman Vatandaşlığını Kazanmış Türkler	930.000
Toplam Türk Kökenli Nüfus	2.690.000
Toplam Yabancı Nüfus	8.800.000
Türklerin Toplam Yabancı Nüfus İçindeki Oranı	(%) 31,0
Türklerin Toplam Nüfus İçindeki Oranı	(%) 3,0
Toplam Türk Kökenli Hane	690.000
Ortalama Hane Büyüklüğü	3,9
Hane Başına Ortalama Aylık Net Gelir (Euro)	2.020
Hane Başına Ortalama Aylık Tasarruf (Euro)	280
Hane Başına Ortalama Aylık Tüketim Harcamaları (Euro)	1.740
Toplam Yıllık Net Hane Geliri (Milyar Euro)	16,5
Toplam Yıllık Tasarruf (Milyar Euro)	2,3
Toplam Yıllık Tüketim Harcamaları (Milyar Euro)	14,2
Türk Kökenli Girişimciler	64.600
Konut Sahibi Türk Kökenli Haneler	203.000

Kaynak: www.konrad.org.tr/Medya/20Mercek/13faruk.pdf. (Erişim Tarihi: 10.05.2011)

Tablodan anlaşıldığı gibi Almanya’da Türk nüfus 2 milyon 7 yüzbine dayanırken, toplam nüfusun %3’ünü oluşturmaktadır. Bunlardan 930 bini Alman vatandaşlığına geçiş yapmıştır. 64 binin üzerinde Türk kökenli girişimci ekonomiye katkı yaparken, 203 bin kişi ise Almanya’da konut sahibi olmuştur. Tablo Türklerin Almanya’ya yatırım yaptıklarını ve bu ülkede kalıcı olduklarını gösteren veriler sunmaktadır.

Demografik yapıdaki en önemli değişim Türklerin günden güne Alman vatandaşlığına geçişinin devam etmesidir. Özellikle II. ve III. Kuşak Türklerde Alman vatandaşlığı daha çok tercih edilmektedir. Ancak Alman vatandaşlığına geçiş bazı yasal sorunları beraberinde getirmiştir. Çifte vatandaşlık hakkını elde edenler yasal olarak bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Çünkü Askerlik ve vergilendirme konusunda iki ülkeye karşı sorumlu olmaktadırlar. Nitekim Almanya daha sonra çifte vatandaşlık verilmesini kaldırmıştır. Bir göçmen işçi çocuğu 18 yaşına kadar her iki ülkenin vatandaşı sayılırken 18 yaşında iki ülke vatandaşlığından birini seçmek zorundadır. Almanya 1990-1999 arasında yabancıların Alman vatandaşlığına geçişini kolaylaştırırken son yıllarda vatandaşlığa alınacak yabancıları vatandaşlık testine tabi tutarak, Almanca’yı belli bir düzeyde biliyor olma koşulunu getirmiştir.

2.6.1. Türklerin Almanya’ya Katkıları

2011 yılında Almanya’da göçün 50. yılına dönük çeşitli etkinlikler planlandı ve yapıldı. Günümüzde 50 yıldır Almanya’da bulunan Türkler bir çok alanda önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir. I. kuşak Türkler uzun savaş yıllarında yerle bir olan Alman şehirlerinin altyapısını yeniden inşa ederek ve sanayi de insan gücü olarak çalışarak Alman ekonomisine çok önemli katkı sağlamıştır. II. Kuşağın bir kısmı ile III. kuşak Türkler Alman okullarında eğitim gördüğünden, daha nitelikli bireyler olarak yetişmiştir. II. ve III. Kuşak Türkler’in Almanya’ya ekonomide, bilimde, sanatta, sporda ve kültürel çeşitliliğin oluşmasında katkı sağladığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Almanya’da nüfusu hızlı şekilde artan Türkler artık yerleşik hale gelmişlerdir. Türk toplumu göçmen işçilikten iş veren olma, kiracılıktan ev sahipliğine geçme, kurdukları camilerle dini ibadetlerini yerine getiren, sportif ve kültürel amaçlı dernek ve örgütler kurarak kendi ihtiyaçlarını karşılamaya muvaffak olan bir altyapıyı kurmuştur. Günümüzde Almanya’da yaşayan Türklerin yaklaşık %32’si Alman vatandaşlığı

statüsüne sahiptir. Türk nüfusu toplam nüfusun %3,1'ine tekabül etmektedir (Şen, 2005, 121). 2007 yılı itibarıyla Almanya'daki ortalama bir Türk hanesi 3,7 kişiden oluşmaktadır. Bu rakam 2,74 milyonluk genel değere uygulandığı takdirde toplam 740 bin hane sayısına ulaşılmaktadır. Aylık ortalama net gelir düzeyi 1.950 € olan Türk göçmenler, yıllık 23.400 € hane gelirine ulaşmaktadır. Bu sayının tüm Türk göçmen hanelerine uygulanması halinde ise 17,3 milyar Euro'luk net hane geliri rakamına erişilmektedir. Bu değerin 15,1 milyar Euro'su (hane başına 1.700 €) temel yaşam ve tüketim harcamaları için kullanılırken, 2,2 milyar Euro'su da tasarruf olarak değerlendirilmektedir (Şen ve ark. 2008, s.19)

Alman üniversitelerinde okuyan 37 bin Türk öğrenci, Almanya'da mülk edinmiş 210 bin Türk bulunmaktadır. Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu adına yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre bu ülkede 70 bin işverenimiz bulunmaktadır. Türklerin Almanya'da sadece ekonomik sahada değil artık hayatın her alanında temsil edildiğinin bir örneğini Şen şöyle anlatmaktadır: Almanya'da en büyük Türk nüfusu sınırları içerisinde barındıran Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde gerçekleştirilen "Türk Gecesi"nde bini aşkın seçkin Türk ve Alman davetli ağırlandı. Eyalette 924 bin Türk kökenli göçmen yaşıyor. Tüm eyaletlerden parlamenter ve bakanların yanı sıra beş yüz dolayında Türk kökenlinin de katıldığı Türk Gecesi eyalet tarihinde bir ilk oldu. Bugüne kadar Türklerin parlamentolara girmesi oldukça güçlü. Parlamentolara personel veya gastronom olarak girenler yanında, oy getirecekleri beklentisi ile bazı partilere yakın kişiler dışında parlamentolarda Türklerin hükmü ne yazık ki, olmazdı (Şen, 2008).

Türklerin Almanya'ya katkıları sadece savaş sonrası ülkeyi imar etmeye yardım eden misafir işçi olarak çalışmakla kalmamıştır. Almanya'da kalıcı oldukları fikrini kabullendikten sonra Türkler, yatırımlarını Almanya'da değerlendirme yolunu seçmişlerdir. Almanya'da 210 bin Türkün mülk edinmesi, 70 bin işverenin bulunması bu ülkenin Türkler tarafından "ikinci vatan" olarak benimsendiğini göstermektedir.

2.6.2. Türklerin Karşılaştığı Sorunlar

İnsanlık tarihi göçler tarihidir. Göç eden bir insan çocukluğundan itibaren yaşadığı uzun sosyalleşme sürecinin sonunda sahip olduğu dünya görüşünü ve inanç sistemlerini de yanına alarak hiç de tanımadığı ve yabancı olduğu, kendisi için yeni bir dünyaya gelir. Almanya'ya gelen Türkler'in ne yanlarında getirdikleri elbiseleri, ne

hayata dair tecrübeleri ne de dini inanç ve kültürleri Almanlara tıpatıp uyuyordu. Bu uyumsuzluk, içine girilen toplumun benimsenmesini ve o toplumla bütünleşmeyi zorlaştırmıştır.

Almanya'ya 1960'lı yıllarda gelen “misafir işçi” diye adlandırılan Türkler, çeşitli zorluklarla başbaşa kalmıştır. Göçün ilk yıllarında Türklerin temel sorunu Almanca bilmemesidir. I. kuşak Türkler, işçi hakları ve iş güvenliğinin tam yerleşmediği 1960'ların Almanya'sında ağır şartlar altında, zor işlerde çalıştırılmışlardır. Teknolojik açıdan iletişim ve ulaşım imkanlarının bu günkü gibi gelişmiş olmaması Türkiye ile bağların zayıflamasına ve bir çok ailenin parçalanmasına neden olmuştur. Almanya'daki Türkleri göçün ilk yıllarında neredeyse yalnız bırakan Türkiye, daha sonraki yıllarda Almanya'ya din görevlisi ve öğretmen göndermekte de çok geç kalmıştır.

Türkler göç ile birlikte Avrupa'da kendilerine çok yabancı olan sanayileşmiş toplumlarla karşılaştılar. Başlangıçta uyum sağlanamamış ve her iki ülke de göçün ekonomik yönünü ele aldığından kültür farklılığının getireceği sorunlar çözüme kavuşturulamamıştır. Özellikle Türkiye uzun süre Türklere yönelik kültür faaliyetlerinde bulunmamış ve ilgi sadece işçi dövizlerine yönelik olmuştur. Sonraki yıllarda yapılan çalışmalar ise son derece yetersiz kalmıştır (Suğanlı, 2003, s.5).

Türklerin Almanya'da giderek kalıcı olacağı ve bunun aile boyutunda gerçekleşeceği meselesi, onları daha çok ve farklı alanlarda kurumsallaşmaya sevk etmiştir. Başta dini ve kültürel problemler olmak üzere sosyal hayatın hemen her alanında bunun yansımalarını görmek mümkündür. Böylece başlangıçta tamamen ekonomik amaçlı ve kısa vadeli olan göç olgusu, bu gün kuşaklar boyu sürmesi muhtemel yerleşik bir hüviyet kazanmıştır. Bu da işçilerin farklı ve karmaşık bir toplumsal yapı içinde bir çok sosyo- kültürel problemlerle karşı karşıya geldiklerini ve bunun bir ifadesi olarak da iki kültür arasında kalmış az çok her göçmen grubunda görüldüğü gibi bir kimlik krizinin ve bu sancılı süreçte bir kimlik arayışının içinde olduklarını göstermektedir. Zira geçiş halindeki insan aynı anda “hem o-hem bu” veya “ne o- ne bu” dur. Bu kişilerin kimliği bulanıklaşır ve belirsizleşir. (Taştan, 1996, 171). Bu durumu en güzel ifade eden “Almanya'da yabancı, Türkiye'de Almancı” sözü bir çok göçmen Türkün dilinde yıllardan beri dolaşmaktadır. Bu söz, Türklerin iki kültür arasında kaldığının ve nereye ait olduklarını kestiremediklerinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Almanya'daki Türklerin eğitim sorunu, her zaman temel bir sorun olup eğitim düzeyinin düşük olması birçok alanda Türklerin aktif yer almasını engellemektedir. Almanya'daki Türklerin sesinin cılız çıkmasının en temel nedenlerinden birisi, kendi toplumlarını temsil edecek iyi eğitim almış, her alanda yetişmiş, topluma rehberlik yapacak kişilerin sayısının az olmasıdır. Bu eksiklik hala hissedilmektedir. 3 milyon Türkiye kökenlinin 1 milyon 522 bini Türkiye'den gelenler, geriye kalan 1 milyon 433 bini ise Almanya'da doğanlardan oluşuyor. Göçmenlerin yarıya yakınının Almanya doğumlu olması, yerleşiklik açısından çok önemlidir fakat bu kişilerin eğitim düzeyi düşüktür. Türkiye kökenlilerin ise %21'i okuyamamış ve hiçbir diplomaya sahip değildir (Özcan, 2011). Almanya'da diploma sahibi Türklerin %33'ünün hauptschulabschluss (ortaokul, en alt seviyedeki okul), %28'i die Mittlere Reife (ortaokul, bu okuldan liseye geçiş imkânı var), %6'sı Berufskollegabschluss (mesleki okul), %11'i Fachhochschulreife (ortaokuldan liseye geçenlerin okuduğu okul) ve %15'i das Abitur (lise) mezunudur. %7'sinin ise diploması yoktur" (Sauer, 2011, 57).

Alman eğitim sisteminde 4 yıllık ilkokuldan (Grundschule) hemen sonra öğrenciler değişik okullara yönlendirilmektedir. Bu yönlendirme işleminde öğrencinin notlarına ve sınıf öğretmeninin tavsiyesine bakılmaktadır. Türk çocuklarının ayrımcılığa uğradığı ve en alt düzeyde eğitim veren okullara yönlendirildiğine dair çok şikâyetler vardır. Bazı aileler öğretmenlerin bilinçli olarak böyle bir tavır takındığını savunmaktadırlar. Bu yönlendirme sistemi sonucunda Almanya'da bazı ortaokulların (Hauptschule) öğrencilerinin %90'ı yabancılardan oluşmaktadır. Eğitim kalitesi ve seviyesi bu okullarda çok düşüktür. Okullar arasında geçişin mümkün olmasına rağmen, bu okullarda eğitim ortamının kötü ve kalitenin düşük olması üst okullara geçişi engellemektedir. Eğitim alanındaki bu eksikliği fark eden Türkler, kendi çözümlerini ortaya koymuşlardır. Berlin Eyaleti'nde göçmen Türkler tarafından kurulan Türk-Alman Sosyal Eğitim Derneği (TÜDESB), eğitime odaklanarak özel eğitim kurumlarını faaliyete geçirmiştir. 1994'te veli inisiyatifi ile toplum yararına hizmet eden bir dernek olarak kurulan TÜDESB, halen Berlin genelinde 4 anaokulu, 1 ilköğretim okulu, 2 lise ve 6 adet de eğitim merkezine sahiptir. Toplam öğrenci sayısı 1500'dür. İlköğretim ve liselerdeki öğrencilerin yüzde 95'i göçmen kökenlidir. Okullaşmadaki temel amaç, Türklerin eğitim alanında yaşadığı sıkıntılara çözüm bulmaktır. TÜDESB, bugün Almanya'da uyuma örnek olarak gösterilen bir kurumdur. Bu derneğin faaliyetleri, Türklerin yaşadıkları topluma uyum sağlamanın ötesinde katkı yapabildiklerinin somut göstergesidir (Özcan, 2011). Almanya'da hala Türkçe seçmeli ders olarak okutulmasa da Türklerin açtığı özel okullarda

Türkçe seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Bu okullara giden Türk çocukları kültürünü ve ana dilini öğrenme şansını elde etmektedir.

Türklerin Almanya'daki en önemli sorunlarından birisi de entegrasyondur. Türkiye ve Almanya göçün ilk yıllarında Türklere “geçici işçi” olarak baktıkları için entegrasyon konusunda hiçbir çalışma yapmamışlardır. Almanya ise Türklerin kalıcı olduğunu anladığı zamandan itibaren entegrasyon adı altında asimilasyona yakın politikalar geliştirmiştir. Almanya'daki Türkler asimilasyona kapalı, entegrasyona açık olduklarını her fırsatta dile getirerek belirli bir süre Alman toplumundan uzak gettolar oluşturmuştur. Göçün ilk yıllarında bir çok haktan mahrum kalan Türkler kendi yaşam çevrelerini kurmak suretiyle, kendi örf ve adetlerini buralarda devam ettirmişlerdir.

Son yıllarda ikinci ve üçüncü nesil Türklerin, Alman vatandaşlığına geçişin de etkisiyle Alman toplumuna uyumda daha başarılı oldukları görülmektedir. Bu başarıda Almanya'nın entegrasyon politikasında yaptığı değişiklik de önemli rol oynamaktadır. Almanya, Türklere artık göçmen işçi olarak değil Almanya'da yaşayan bir göçmen grup olarak bakmaktadır. “Gastarbeiter” (misafir işçi) kelimesini yıllar boyunca Türk işçiler için kullanan Alman yetkililer, şimdilerde bu kavramı pek kullanmamakta bunun yerine daha çok “die Migranten” (göçmenler) ifadesini kullanmayı tercih etmektedir. Bu da Türklerin Almanya'da kalıcı olduklarının kabullenilmesine yönelik önemli bir gelişmedir. Alman vatandaşlığına geçişin kolaylaştırılmasından sonra Almanya'daki siyasi yaşama dahil olan Türkler, günümüzde Alman parlamentosunda milletvekili olarak, belediye ve şehir meclislerinde, üniversitelerde ve daha bir çok alanda görev almaya başlamışlardır.

Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi (TAM) Vakfı'nın Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinde yaşayan Türkiye kökenli 1000 kişiyle gerçekleştirilen anket, uyuma dair ciddi bir bilanço çıkarmanın yanı sıra, ülkede yaşayan Türklerin tutum ve kanaatlerini yansıtıyor. Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi Vakfı'nın 2010 anket sonuçlarının duyurulduğu basın toplantısında konuşan Uyum Bakanı Guntram Schneider: “Türk kökenli çok sayıda birey Kuzey Ren Vestfalya'daki toplumsal yaşama aktif biçimde dâhil oluyorlar, bilinçli bir ayrışmadan söz edilemez. Bu olumlu durumun tespiti, bizim Kuzey Ren Vestfalya'daki İslam'a ilişkin araştırmalarımızın verileriyle de örtüşüyor” dedi (TAM, 2010).

Bu yılın ağırlıklı konusu “toplumsal yaşama katılım” olan anketin verileri, Türk kökenlilerin % 54'ünün aktif biçimde sivil toplum hayatına katıldığını, % 13'ünün ise gönüllü görevler ve sorumluluklarla toplumsal bir görev üstlendiğini ortaya

koymaktadır. Türkiye kökenli göçmenlerin ise % 26'lık oranla en yüksek katılım gösterdikleri alan dini kuruluşlar olurken spor alanında katılım oranı da % 23'e ulaşmaktadır. Serbest zaman aktiviteleri, okul/anaokulu ve eğitim/gençlik çalışmaları gibi alanlarda ise katılım oranları her biri için % 11 dolayında seyretmektedir (Sauer, 2011, s.135-138).

Göçmenler topluma uyuma yanaşmıyor söylemini çürüten anket, sivil toplum yaşamına katılımda ağırlığı Türklerin yoğun bulunduğu kuruluşların teşkil etmediğini ortaya koymaktadır. Göçmenlerin % 46'lık bölümü hem Alman hem de Türk veya uluslararası sivil toplum kuruluşlarında faaliyet gösteriyor. Sadece % 17'lik kesim yalnız Alman sivil toplum kuruluşlarında çalışmalarını sürdürüyor. Katılım ve üyelik, sadece alternatiflerin bulunmadığı alanlarda Türk derneklerinde yoğunlaşıyor. Din alanı, köken kültürün muhafazası ve göçe özgü sorun alanlarına ilişkin kuruluşlar bu manada başlıca örnekleri teşkil ediyorlar. Kökenden bağımsız sorun ve ilgi alanları söz konusu olduğunda ise göçmenler ve göçmen olmayanlar birlikte hareket etme yolunu seçiyorlar. TAM Vakfı direktörü Uslucan, 'bu, bize uyum sürecinin akılcı bir zeminde tartışılmaya ihtiyaç gösterdiğini, ama aynı zamanda bir arada yaşamaya dair duygulara da hitap edilmesi gerektiğini gösteriyor' demektedir. Kuzey Ren Westfalya eyaletinde yapılan araştırmanın sonuçları Almanları şaşırtmış görünse de uyum bakanı Schneider, sonuçların kendi araştırmalarının verileriyle de örtüştüğünü söylemektedir. Bu araştırma, uyumun halkın arasında var olduğunu, "göçmenler topluma uyuma yanaşmıyor" söyleminin ise bazı politik çıkarlar için ve basın tarafından abartıldığını açıkça ortaya koymaktadır (TAM, 2010).

Almanya'da Türklerin karşılaştıkları bir başka sorun ise aşırı sağcıların saçtığı tehlikedir. Türkiye Araştırmaları Merkezi direktörü Faruk Şen bu duruma şöyle dikkat çekmektedir: Büyük kıyım sonrasında Yahudilerden arındırılmaya çalışılan Avrupa'da, 5 milyon 200 bin Türk, "yeni Yahudiler" haline gelmiş bulunuyor. 47 yıldır yaşlı kıtanın orta ve batısını da kendine yurt edinen insanlarımız aralarından 45 milyar Euro ciro yapan 125 bin girişimci çıkardıkları halde, farklı ölçek ve görünümelerde de olsa Yahudilerin karşılaştıkları ayrımcılık ve dışlamalara maruz kalıyorlar (Şen, 2008).

Almanya'nın Ludwigshafen şehrinde 9 Türkün hayatını kaybetmesi ve 60 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan yangın, Almanya'daki 2,7 milyon Türkü büyük bir korku içerisine itmiştir. 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül saldırılarının ardından hız kazanan İslamofobi, 3,5 milyon Müslümanın yaşadığı Almanya'da, 2,7 milyon nüfusla en büyük grubu teşkil eden Türklere yönelmiş; başka bir deyişle Türkofobi'ye

dönüşmüş bulunmaktadır. Eski Doğu Almanya topraklarında yaşanan saldırılar ve geleneksel giyimli Türk kadınlarına kıyafetlerinden ötürü sataşmalar günden güne artmaktadır. 1990'ların başında yaşanan Mölln ve Solingen facialarının izleri ise hala zihinlerden silinmiş değildir. Mölln'de 3 Türk kadınının ve Solingen'de 5 kişinin Neo-Nazilerce yakılması hafızalarda tazeliğini koruduğundan bu tür gelişmelere karşı hassasiyet artmaktadır. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine her geçen gün daha fazla tepki gösteren Alman politikacıların "Türkler uyum göstermiyor", "Türkler Almanca öğrenmek istemiyor" şeklindeki demeçleri Alman aşırı sağının tutumuna destek verir niteliktedir. Hessen'de eyalet seçimleri öncesinde Hristiyan Demokrat başbakan adayı Roland Koch'un göçmenlerin "suça eğilimli" olduğu yönünde gerçekçi olmayan açıklamaları ise Türk toplumunu olumsuz etkilemiştir (Şen, 2008).

Tüm bu olanlara karşın Almanya'da yaşayan 2,7 milyon Türkün soğukkanlılığını yitirmediğini, Alman toplumuyla arasına mesafe koymadığını görüyoruz. Yeni yapılan bir araştırmada Türklere Türkiye'ye geri dönüşü düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda verilen cevaplar şöyledir: Türklerin %57'si artık Türkiye'ye dönmeyi planlamadığını söylerken, %33'ünün hala geri dönüşü düşündüğü %10'ununda bu konuda bir karar vermediği ortaya çıkmaktadır. Türklere Türkiye'yi mi yoksa Almanya'yı mı vatan olarak benimsedikleri sorulduğunda ise %30 Türkiye, %25 Almanya diye cevap vermektedirler. Ayrıca %40 iki ülkeyi de vatan olarak görmektedir (Sauer, 2011, s.94).

Sonuç olarak, Almanya'ya yapılan yatırımın artması, orada mülk edinilmeye devam edilmesi, işyerlerinin çoğalması, camilerin inşa edilmesi, özel okulların açması ve hatta vefat edenlerin orada defnedilmesi vs. Türklerin birçok sorunlarına rağmen Almanya'da kalıcı olduklarını gösteren güçlü işaretlerdir diyebiliriz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SÜRECİ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Konusu

Din psikolojisi, dinî fenomenleri araştıran bir sosyal bilimdir. Bireyin dinsel, ruhî yaşayış ve davranışlarını psikolojik bakış açısıyla incelemeye çalışır. Din psikolojisi dinî yaşayış ve davranışın gerek yapı ve muhtevasını, gerekse buna katılan ruhi fonksiyon ve süreçleri bir bütün halinde ele alır. Çünkü inanan insan sadece inanmakla yetinmez. Ondaki dini duygular ve düşünceler, doğrudan veya dolaylı olarak hayatın tümüne etkide bulunur. Dolayısıyla insanın dinî boyutunu araştırmak onun diğer yönleri hakkında da bilgi sahibi olmayı gerektirir. Bireyin bütün yönlerinden beslenen dinî davranışlarının girift yapısı ancak böyle bir bütüncül yaklaşımla doğru anlaşılabilir.

Din değiştirme olayları sosyal bilimlerde her zaman ilgi gören bir hadisedir. Başta din bilimcileri olmak üzere, ilahiyatçılar, psikologlar ve sosyologlar konuyla ilgili çalışmalar yapmaktadırlar. Din bilimcileri ve ilahiyatçılar olayın dini boyutunu; sosyologlar ise toplumsal boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Din psikologları da din değiştirme hadisesinin psikolojik yönünü ortaya koymak için çaba sarf etmektedir. Daha din psikolojisi araştırmaları yeni başladığı sıralarda bile özellikle Amerika’da W. James ve E. D. Starbuck gibi ünlü din psikologları konu üzerinde durarak ortaya önemli eserler koymuşlardır. Bunlar James’in “The Varieties of Religious Experiences” ile E. D. Starbuck’ın “The Psychology of Religion” adlı iki ciltlik eseridir (Kim, 2003, 42). Günümüze gelene kadar din değiştirme olgusu, din psikolojisi adıyla kaleme alınan çalışmaların birçoğunun değindiği vazgeçilmez konulardan birisi olmuştur. Din psikolojisi alanında yaklaşık yüz yıldır sürdürülen din değiştirme hadisesi ile ilgili araştırmalar, bu hadisenin değişik şartlar ve şekillerde ortaya çıktığını, çok kapsamlı ve çok yönlü ferdi bir tecrübe olduğunu ortaya koymaktadır (Köse, 1997, s.157).

Bilindiği gibi din değiştirme olayında her şeyden önce ferdin temelden sarsılarak değişmesi, yeniden doğması söz konusudur. Esasen bir din insanı istediği şekilde değiştirmek ve onu kendi modeline uydurmak ister. Fakat insanın ruhunda din değiştirme olayının gerçekleşmesi oldukça zordur. Öyle ki bu “imkânsız gibi görünenin mümkün hale gelmesinden başka bir şey değildir” (Yavuz, 1982, s.92). Bireyin eski

dinini bırakıp yepyeni bir dinî inanç ve şahsiyet kazanarak kişisel iradesiyle Allah'a yönelmesi, ferdin eski hayatını tümünden değiştirerek yeni bir hayata başlaması demektir.

Genellikle din değiştirme, değişimi yaşayan birey açısından ve değişimin içerisinde gerçekleştiği toplum açısından değişim öncesi belirtiler, değişim süreci ve değişimin beraberinde getirdiği yeni oluşum mercek altına alınmak suretiyle incelenmektedir (Peker, 1979; Köse, 1997; Kim, 2003). Köklü değişimler gerektiren din değiştirme olayı nasıl ortaya çıkmaktadır? Bireyi din değiştirmeye götüren motivler nelerdir? Din değiştirme sürecinde neler tecrübe edilmektedir? Din değiştirme sonunda birey eski inancını, kültürünü tamamen terk etmekte midir yoksa yeni diniyle bir tür uyuma veya melez bir kültür mü oluşturmaktadır? Bireyler din değiştirme hadisesini yaşarken ailesinden, toplumdan ne tür tepkiler görmektedirler? Din değiştirenler kültürel dışlanmışlık yaşamakta veya böyle hisler taşımakta mıdır? Bütün bu sorulara cevap verebilmek için din değiştirme tecrübesini yaşayan bireyleri psiko-sosyal açıdan incelemek gerekmektedir.

Çalışmamızda dinsel değişimin boyutlarından biri olan din değiştirme hadisesini ele alacağız. Bilindiği gibi din değiştirme vakıaları öyle sık görülen durumlardan değildir. Çünkü insanların büyük çoğunluğunun bu tür değişim yaşamadığını görmekteyiz. Din değiştiren kişiler ise ferdî bir hadise yaşadıklarından dolayı birbirlerinden de ayrılmaktadır. Yani hiçbir din değiştirme bir diğeriyle aynı değildir. Din değiştiren bireyler, bilinçsizce, farkında olmadan, cebren, beyin yıkama yoluyla veya aşk ve evlilik yoluyla dinini değiştirebileceği gibi başka dinleri araştırarak, farklılığı yakalamaya çabalayan, uzun ve zahmetli bir arayış sonrası bulduğu manevî bir tatmin sonucu da din değiştirebilir.

Bu araştırma, din değiştirme yoluyla Müslüman olan Almanların neden böyle bir değişime ihtiyaç duyduklarını, değişimin öncesini, bireyi din değiştirmeye götüren nedenleri, din değiştirme sonucunda bireyin yaşadığı değişimi psiko-sosyal açıdan incelemeyi konu edinmektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı

Din değiştirme hadisesini konu edinen din psikolojisi, bir dinden diğesine geçişin belli sebepleri olduğunu savunduğu için din değiştirmeyi, terk edilen veya tercih edilen din açısından değil insanın ferdî ve sosyal ihtiyaçları noktasından inceler. Bunun yanında din adına konuşanlar ise ilâhî kaynak-insan temasını vurgular.

Bu çalışmanın amacı herhangi bir dinin üstünlüğünü veya çekiciliğini ortaya koymak değildir. Çalışmamızın amacı, bireyin ferdi ve sosyal olarak nasıl bir din değiştirmeye tecrübesi yaşadığını psikolojinin metot ve yöntemlerini kullanarak incelemektir.

Çalışmamızda din değiştirmeye sürecini inceleyerek din değiştiren bireylerin bu davranışının altında yatan nedenleri ve din değiştirmenin sonuçlarını ortaya koymayı hedeflemekteyiz. Bir başka deyişle bu çalışmanın amacı, din değiştirmeye olayının psiko-sosyal yapısını, hadiseyi tecrübe eden kişilerin yaşantılarından hareket ederek anlamaya çalışmak ve böylece bu olayı psikolojik yönden ortaya koymaktır.

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırmada, çok kapsamlı ve çok yönlü ferdi bir hadise olan din değiştirmeye olgusu incelenirken bazı sınırlılıklar ortaya çıkmaktadır. Çalışmaya konu olan değişimi yaşayan kişiler basit, rastlantısal yöntemle seçilmiştir. Çalışmaya 20 kişi katılmış olup bunların 16'sı kadın, 4'ü ise erkektir. Deneklerin yaşı 17 ile 60 arasında değişmektedir. Din değiştirmeye yaş ortalaması ise 27,1'dir.

Araştırmamızın kapsamına gelince, bütün din değiştirenlere tek tek ulaşmak mümkün değildir. Bu sebeple araştırmamız Almanya'da Müslüman olan 20 kişiyle sınırlıdır. Almanya'nın Badenwürttemberg eyaletinde, başta Stuttgart ve çevresinde olmak üzere din değiştirenlerden ulaşabildiğimiz 20 kişiyle mülakat yaptık. Mülakatlar 2011 yılı temmuz ve ağustos aylarında gerçekleştirildi.

Bu araştırmanın bulguları öncelikle mülakat yapılan kişiler için geçerlidir. Araştırmamız deneklerden elde edilen cevaplarla sınırlıdır. Yine araştırmanın yapıldığı zaman itibarıyla sınırlı olduğunu ve 17-60 yaş aralığıyla da sınırlandığını belirtelim. Din değiştiren başka kişiler için farklı veriler veya sonuçlar elde edilebilir.

3.4. Araştırmanın Metodu

Din psikolojisi, insana has olan dinî hayatın çeşitli yönlerini, dinî duygu ve düşüncenin gelişmesini ve dinin insan ruhundaki temel özelliklerini ve davranışlara yansıyan etkilerini psikolojik yönden açıklar. Din psikolojisi alanında bilgi toplama teknikleri genellikle şahsi dokümanlar, anketler, testler, mülakatlar, semantik tahliller, dinî metin incelemesi ve deneylerdir (Yavuz, 1986). Din psikolojisinin malzeme

kaynakları, din hakkında takınılan tavırların gözlemleri, din ile ilgili sözlü ifadeler, yapılan mülakatlardan alınan cevaplar ve kişisel dokümanlardır (Peker, 1979, 4). Köse ise din değiştirme ile ilgili çalışmaların temelde kişiler üzerinde uygulanan anketlere ve çoğunlukla otobiyografiler olmak üzere yazılı dokümanlara dayandığını, bunlardan elde edilen bilgilerin mümkünse birkaç mülakat ile desteklenmesi gerektiğini ve sonuçların istatistiklerle kontrol edilebileceğini ifade etmektedir (Köse, 1997, s.8-9).

Din değiştirme, insan hayatını derinden etkileyen bir olgudur. Din değiştiren bir birey, doğrudan inancıyla, kültürel değerleriyle, örf ve âdetleriyle yüzleşmekte ve bu hesaplaşma neticesinde farklı bir dünyaya yeniden doğmaktadır. Elbette, zihniyet plânında meydana gelen bu büyük doğumun, sancısı da kolay olmayacaktır. Bu alanda yazılan “din değiştirme biyografileri” diyebileceğimiz eserler, din değiştirme olaylarını analiz etme konusunda bize yardımcı olmaktadır (Altıntaş, 2005, s.17).

Tabi burada ciddi bir sorun da kendini gösterebilir. Müslüman olduktan sonra bazı kişiler yaptıkları bu davranışı akla uygun şekilde izaha çalışabilirler. Çünkü bizim onları Müslüman olurken gözlemleyip onlarla konuşma imkânını yakalamamız mümkün değildir. Bazı deneklerin Müslüman olmasının üzerinden uzun süre geçmiştir. Bu kişiler İslam’ı iyice benimsedikten sonra bu cevapları vermektedir. Bu durumu da göz ardı etmememiz gerekir. Araştırmaya konu olan din değiştirme olaylarını doğrudan gözlem imkanı bulamadığımız için mülakat yöntemini kullanarak deneklerimizi dolaylı gözlem tekniğiyle inceledik. Dolayısıyla deneklerin geçmişte yaşadıkları bir olayı hatırlayıp, doğru olarak ifade ettikleri varsayımından hareket etmek durumundayız. Bunu yaparken Cüceloğlu’nun (1994, 46) dikkat çektiği gibi “olayın kendisini değil, hatırladığı biçimini” incelediğimizin bilinciyle hareket ettik.

Çalışmamız hem teorik hem de alan araştırması şeklinde gerçekleştirildi. Teorik olarak dinsel değişim, din değiştirme ve ihtida kavramları üzerinde duruldu. Almanya’daki dinler, orada yaşayan Müslümanlar ve Almanya’da yaşayan Türkler hakkında kısa bilgiler derlendi. Akabinde konuyla ilgili ulaşabildiğimiz çalışmalar taranmak suretiyle din değiştirmenin teorik çerçevesi oluşturuldu.

Almanya’da din değiştirerek Müslüman olan 20 kişiyle yaptığımız mülakatlarda elde edilen verilerden hareketle İslam’ı seçmenin güdüler, Müslüman olma süreci ve Müslüman olduktan sonra yaşanan değişim tartışıldı. Mülakatlardan elde edilen veriler söylem analiziyle değerlendirildi. Dolayısıyla çalışmamız, kuramsal ve uygulamalı olup söylem analizi ve yorumlama üzerine kuruludur.

Mülakatlar önceden hazırlanan sorulara bağlı kalınarak, duruma göre gerektiğinde deneklere ilave sorular sorularak tamamlandı. Deneklerin verdiği cevapların doğruluğunu sınavacak bir kontrol grubu oluşturulmamıştır. Mülakat yaptığımız kişilerin İslam öncesi yaşantıları ve Müslüman olduktan sonraki değişime dair verdikleri cevapların doğruluğunu arkadaş veya ailelerinden teyit ettirme yoluna başvurulamamıştır.

Din değiştiren kişilerle camilerde, iş yerlerinde, din değiştiren kişilerin evlerinde, bazılarıyla da dini sohbetlerde ve Arapça kurslarında konuştuk. Mülakatların bir kısmını ses kayıt sistemiyle, bir kısmını da deneklerin isteği doğrultusunda not tutma şeklinde kayıt altına aldık. Kendileriyle yüz yüze görüşme imkânı bulamadığımız 2 kişiyle ise mülakat sorularına telefonla cevap vermelerini sağlayarak elde edilen verileri araştırmamızda kullandık. Ayrıca mülakat yapma isteğimizi geri çeviren 1 kişiyle karşılaştık.

3.5. Araştırmada Cevap Aranan Sorular

Yapmış olduğumuz mülakatlara, araştırmada cevap aranan sorular yön vermiştir. Bu çalışmada cevap aranan sorular genel olarak şu üç aşamayı ortaya koyacak şekilde hazırlandı: Birincisi, din değiştiren kişilerin nasıl bir çocukluk ve ergenlik yaşadıkları, ikincisi din değiştirme öncesi süreçte nelerin tecrübe edildiği, üçüncüsü ise din değiştirme sonrası nasıl bir değişim yaşandığıdır. Mülakatta sorulan sorular:

1. Çocukluğunuzda ailenizle münasebetlerinizi anlatır mısınız? Anne-Babanızın boşanması gibi sizi üzen bir hadise oldu mu? Annenizle ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız? Babanızla çocukluk döneminde ilişkileriniz nasıldı?
2. Ailenizin dinle bağı hangi düzeydeydi? (dindar, normal, dine karşı ilgisiz, ateist, dine karşı tutum sahibi vs.)
3. Çocukluk döneminde nerelerden din eğitimi aldınız? Aileden din eğitimi aldınız mı? Ailenizin size karşı yaklaşımı nasıldı? (baskıcı, ılıman ya da serbest, umursamaz)
4. Ergenlik döneminde dine karşı tutumunuzu nasıl tanımlarsınız?
5. Gençlik döneminde alkol veya uyuşturucu kullanımı gibi alışkanlıklarınız var mıydı?
6. Bu dönemde herhangi bir din veya mezhep hareketlerine eğiliminiz oldu mu?

7. Dinî açıdan kendinizi nasıl tanımlıyorsunuz?
8. Müslüman olmadan önceki dönemde duygusal birtakım olayları tecrübe ettiniz mi?
9. Entelektüel bir arayışınız var mıydı?
10. İslam'la nasıl karşılaşp, tanıştınız? İlk karşılaşma sizde nasıl bir etki bıraktı?
11. İslam'la tanışmanız için sizi motive eden etkenler nelerdir?
12. Müslüman olmadan önce travmatik olarak tanımlayacağınız olay ya da olaylar (boşanma, bir yakının ölümü, hastalık vs.) yaşadınız mı?
13. Karar aşamasındaki zihinsel ve duygusal durumunuzu anlatabilir misiniz?
14. Dindarların veya din adamlarının olumsuz tutumları sizi etkiledi mi?
15. Din değıştirme sürecinde seçtiğiniz dinin mensuplarının tavrı ve davranışları sizin üzerinizde nasıl bir tesirde bulundu?
16. Kaç yaşında din değıştirdiniz?
17. Kaç yıldır Müslümansınız?
18. Müslüman olduktan sonra ailenizin size tepkisi nasıl oldu? Bu durum arkadaş çevresinde, iş yerinde vs. nasıl karşılandı?
19. Müslüman olduğunuzu çevrenizden gizleme ihtiyacı hissettiniz mi?
20. Müslüman çevre sizi nasıl karşıladı? Yeni çevreye uyum sorunu yaşadınız mı?
21. Din değıştirdikten sonra birey olarak düşünce, inanç ve davranışlarınızda hangi değışiklikler yaşadınız?
22. Din değıştirme öncesi kimliğinizle değışim sonrası kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?
23. Din değıştirme öncesi ve sonrası kimliğinizi karşılaştırdığınızda en büyük fark ve benzerlik nedir?

Din değıştiren kişilerin nasıl bir ailede yetiştiğı, ailelerinden nasıl etkilendiğı, aldıkları din eğitimi, yaşadıkları olağan dışı tecrübelerin olup olmadığı ve ergenlik döneminde nasıl bir dini tutum ve davranış sergiledikleri mülakatın birinci aşamasında konuşuldu.

İkinci aşamadaki sorularla, din değıştirme sürecinde bireyi etkileyen temel faktör ve yan faktörlerin neler olduğu, alkol veya uyuşturucu bağımlılığı, bireylerin İslam'ı seçmelerindeki temel neden, bu dönemde yaşanan duygusal veya mistik tecrübeler, entelektüel bir arayışın olup olmadığı soruldu.

Mülakatın üçüncü bölümdeki sorularla İslam’a girdikten sonra nasıl bir değişimin ortaya çıktığı incelendi. Din değiştirmenin inanç, ibadet ve ahlâkî davranışlardaki değişime etkisi incelenmeye çalışıldı. Son olarak din değiştirmenin sosyal çevre tarafından nasıl karşılandığı, din değiştirme sonrası alınan tepkilerin neler olduğu konuşuldu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜSLÜMAN OLAN ALMANLARIN DİN DEĞİŞTİRME SÜRECİ VE GÜDÜLERİ

4.1. Din Değiştirme Öncesi Süreç

Din değiştirme, insan hayatını derinden etkileyen bir olgudur. Hidayetle buluşan bir birey; doğrudan inancıyla, kültürel değerleriyle, örf ve adetleriyle yüzleşmekte ve bu hesaplaşma neticesinde farklı bir dünyaya yeniden doğmaktadır. Elbette, zihniyet plânında meydana gelen bu büyük doğumun, sancısı da kolay olmamaktadır. Yetişkinlerde önceleri bir duygu açlığı şeklinde tebarüz eden bu sancı, geçirdiği merhaleler sonucu, dini duyguda düğümlenmektedir. Hidâyet olayında “olgunlaşma zamanı” fertten ferde başkalaşım gösterebilir. İnsanda aşkın olan Varlık’a bağlanma duygusu, sonlunun sonsuz Yüce Hakikat’e yönelmesi, güvenmesi, sığınma ve teslim olmasıyla tekâmüle erer (Altıntaş, 2005, s.17).

Din değiştiren bireylerin büyük çoğunluğunun bir süreç içerisinde, adım adım ilerlediği ve belirli bir olgunlaşma sonucunda din değiştirme kararı aldığı bilinmektedir. Burada biz, din değiştiren kişilerin çocukluk döneminden başlayarak yetiştiği ortamı, İslam’a bakışlarını, din değiştirenlerin sosyo-ekonomik durumlarını ve din değiştirme nedenlerini inceleyerek bu olgunlaşma sürecinde neler olup bittiğini ortaya koymak istiyoruz.

4.2. Din Değiştiren Kişilerin Yetiştirdiği Ortam

Din değiştiren insanlar nasıl bir aile ve sosyal ortamda büyüdüler? Bireylerin yetiştiği ortam onların din değiştirmesinde nasıl bir rol oynadı? Çocukluğunda mutsuzluk yaşayan kişiler din değiştirmeye daha mı yatkındırlar? Dinî ortamdan uzak bir ailede yetişen çocukların din değiştirme ihtimali daha mı fazladır? Bütün bu sorulara din değiştiren kişilerin yetiştikleri ortamı inceleyerek cevap verebiliriz.

Aile, çocukların beslenip büyütüldüğü, inanç, değerler ve geleneklerle yoğrulduğu bir yuvadır. Çocuk dünyaya adım attığı andan itibaren ilk gözlemlerini burada yapar, ilk tecrübelerini burada edinir. Çocuğun bedensel ve ruhsal ihtiyaçları en

iyi burada karşılanır. Daha erken yaşta aile hayatından yoksun kalan çocukların okula uyumda, başkalarıyla duygusal ilişki kurabilmede ve dil gelişiminde yetersiz kaldıkları görülmektedir. Bu çocuklar genellikle duygusal yönden sönük, huzursuz, dikkatini belli bir konuya yoğunlaştıramayan, saldırgan, sürekli ilgi çekmeye çalışan davranışlarına rağmen başka insanlarla derin ve uzun süreli ilişki kuramayan tiplerdir. Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibidir. Çocuk, bu sahnede bütün insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, uzlaşma, bağlılık, işbirliği gibi olumlu nitelikleri burada kazanır. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da burada öğrenir (Hökelekli, 2009, s.176).

Bireyin dinî gelişiminde ailenin önemli bir etkisinin olduğu bilinmektedir. Çocuğun aile içerisindeki huzur ve uyumdan olumlu etkilenerek mutlu bir çocukluk devresi yaşaması, onun dinî tecrübelerinin gelişimini de pozitif yönde etkilemektedir (Köse, 1997, s.36). Buna karşın anne-baba arasındaki şiddetli geçimsizlik, çocukların aileden yeterli sevgi görememesi, kendilerini duygusal olarak etkileyebilecek travmatik hadiseler, çok sevdiği bir yakınının vefatı veya anne babanın boşanması gibi olaylar onların mutsuz, sorunlu bir çocukluk dönemi geçirmelerine neden olabilir.

Mutsuz çocuklukla din değiştirme arasında ilişki kurularak çocukluğunda mutsuz olan kişilerin din değiştirmeye daha meyilli olduğu görüşü ne derece doğrudur? Köse'nin (1997, 36) Müslüman olan İngilizler üzerine yaptığı çalışmada mülakat yapılan 70 kişiden 31'i (%44) mutlu bir çocukluk dönemi yaşadıklarını belirtirken, 18'i (% 26) normal bir çocukluk devresi yaşadıklarını belirtmektedirler. Mutsuz bir çocukluk döneminden bahsedenler ise 21 (%30) kişidir. Aile içerisinde travmatik olarak nitelenebilecek vakıaların başında ise anne-babanın boşanması gelmektedir. Çocuklukta veya ergenlikte 11 (%16) kişinin aileleri boşanmış. 9 (%13) kişinin anne-babasından biri vefat etmiştir. Ailede anne ile olan ilişkisini iyi, kötü veya normal diye tanımlamaları istenildiğinde 31 (%44) kişi iyi, 28 (%40) kişi normal ve 11 (%16) kişi kötü olarak nitelemektedirler. Babalarıyla olan ilişkilerinde ise 21 (%30) kişi kötü, 25 (%36) kişi normal 20 (%28) kişi iyi cevabını vermişlerdir.

Bizim yaptığımız çalışmada ise çocukluk döneminde anne-babayla ilişkilerini iyi, kötü ve normal olarak belirtmelerini istediğimizde din değiştiren kişilerden 17'si (%85) anne-babasıyla bir sorunu olmadığını, anne-babayla iyi ilişkileri olduğunu belirtmektedir. 9 (%45) kişinin anne-babası boşanmıştır. Ailesinin boşanmasına rağmen bu kişilerin 7'si, anne-babalarıyla olan ilişkilerini iyi olarak değerlendirmişlerdir. 3

(%15) kişi ise babasıyla bir bağıının olmadığını ifade etmiştir. Bunlardan 1'i babasını hiç tanımadığını belirtmektedir.

Köse'nin çalışmasında Müslüman olan kişilerin %70'inin, bizim mülakatlarımızda %85'inin çocukluklarını mutlu bir ortamda geçirdikleri görülmektedir. Buradan hareketle din değiştirmede mutsuz çocukluğun doğrudan bir etkisinin bulunduğunu söylemek zordur. Başka bir deyişle, mutlu bir ortamda büyüyen kişilerin de şartlar oluştuğunda dinlerini değiştirebilecekleri rahatlıkla söylenebilir. Deneklerimizden bazıları çocukluklarında mutlu olmadıklarını ifade etse de, bu kişiler olumsuz çocukluk tecrübeleriyle din değiştirmeleri arasında bağ kurmamaktadır.

4.3. Din Değıştiren Kişilerin Ailesinin Dinî Eğilimleri

Din değıştiren kişilerin içerisinde yetiştikleri ailenin dine yaklaşımı, din değıştirme konusunu araştıran din psikologlarınca önemsenmektedir. Çünkü bireyin taklit ve sosyal öğrenme yoluyla ailenin dinî inanç ve tutumlarını aynen alması ve içselleştirmesi mümkündür. Bireyin anne-babasının dine yaklaşımı, dinî yaşayışları, dinden uzak durmaları veya ateist olmaları din değıştiren kişilerin dinî dünyalarını oluşturmalarında ve dinleriyle bütünleşmelerinde tesir eden çok önemli etkenlerdir. Çünkü birey din olarak ilk önce anne-babanın dinini tanır ve diğeri dinleri de büyük oranda kendi dininin bakış açısıyla görür ve bilir. Örneğin ateist bir anne-babadan dünyaya gelen bir çocuk, din olgusuna karşı olumsuz düşüncelerle, önyargılarla bakabilir. Dinleri önemsiz ve gereksiz birtakım kurallar bütünü olarak tanıyabilir. Yani çocuğun edindiğı ilk dinî izlenimleri ve din algısını ailenin dine yaklaşımı belirleyecektir.

Tablo 1

Din Değıştiren Kişilerin Yetiştirildikleri Dinler

Katolik	10	%50
Protestan	4	%20
Yehova Şahidi	1	%5
Baptist	1	%5
Ateist	4	%20
Toplam	20	100

Din değiştiren kişileri, ailelerinin onları yetiştirdiği dinlere göre inceleyecek olursak, 10 (%50) kişi Katolik, 4’ (%20) Protestan, 1 (%5) kişi Yehova şahidi, 1’i (%5) Baptist ve 4 (%20) kişinin ailesi ateisttir. Din değiştiren bireylerin çoğu ailelerinin dini tutumlarını “Tanrı’nın varlığını kabul eder ara sıra kiliseye gider” şeklinde tanımlarken bazıları da “dine karşı ilgisiz bir tutum içinde olduklarını” ifade etmektedir. Kiliseye gidenlerin çoğu da ibadetten çok kültürel içerikli (düğün, nikâh, dinî konserler) toplantılara katıldıklarını belirtmektedir.

Araştırmaya katılan kişilerden ailesi çok dindar olan ve ailesinden çok iyi düzeyde din eğitimi alanlar da vardır. Babası Kilisede rahip, annesi de din dersi ğretmeni olan Katrin aldığı din eğitimini şöyle ifade etmektedir: “Ailem benimle özel ilgilendi. Dinî yönden bildikleri her şeyi benimle paylaştılar; bana öğrettiler. Okulda öğrendiğim dinî bilgileri, kilise okulunda uyguluyor, pekiştiriyordum. Ailemden son derece iyi düzeyde bir din eğitimi aldığımı söyleyebilirim”.

Ailesinden din adına hiçbir şey öğrenmemiş olan kişiler de vardır. Eski Doğu Almanya’da doğup büyüyen Susan ailesinin dinî konulardan kendisine hiç bahsetmediklerini söylüyor. Aileleri ateist olan kişiler de dini konularda ilk bilgilerini okuldan ve arkadaşlarından öğrendiklerinden bahsetmektedirler.

4.4. Din Değiştiren Kişilerin Ergenlikteki Dinî Temayülleri

Ergenlik devresi soyut düşüncenin ve ideolojik fikir dünyasının temellerinin oluşturulduğu bir dönemdir. Bu dönemde birey kendisine sunulan değer ve inançları sorgulamaya başlar. Ergenlik, bireyin kendi öz benini oluşturma devresidir. Kişi kendisiyle ilgili değerlendirmeler yapar, değerler alanını oluşturur, hayatında nelere yer verip vermeyeceğine dönük kararlar alır. Genç insan, dinin bazı noktalarına sımsıkı sarılırken, bazı noktaları hakkında ise şüpheye düşebilir (Peker, 1979, s.38).

Din değişimle ilgilenen psikologlar (James, 1902; Coe, 1917, Christensen, 1963) bir çatışma, kimlik krizi, arayışa girme, yeniden değerlendirmeler yapma ve değerleri seçme devresi olan ergenliğin dinî değişim için en uygun devre olduğu kanaatinde dirler. Gelişim psikologları da ergenlik çağında bulunanların hem soyut düşünceyi kavrama arzusunda olduklarını hem de her şeyin aklî izahını talep ettiklerini gözlemlemişlerdir (Köse, 1997, s.45).

Ergen kişi, dinî bilgilerini yeterli düzeyde öğrenir ve dinî eğitimini ergenlik öncesinde gereği gibi alırsa, bu dönemde kişiliğinde bir oturma ve olgunlaşma olacak,

dinî uygulamalarını da yerine getirmeye çalışacaktır. Ergenlik döneminin sonuna doğru dengesizlikler yerini dengeli bir anlayışa, bedensel özelliklerin yanında ruhi özellikleri, başarıları, ahlâkî faziletler ve dindarlık da önemlerini hissettirerek dinî kişiliğin sosyal planda da kendini gösterdiği görülecektir (Şentürk, 2010, s.95). Özellikle farklı kültürel ve dinî inançtan gelen kişiler bir arada, aynı sosyal ortamlarda iseler sosyal planda kendini gösteren inanç ve değerlerin karşılaştırılması, tartışılması, eleştirilmesi de kaçınılmazdır.

Ergenlerin stresle sonuçlanan belirsizlik ve korkularla dolu yaşantısı, yeni bir sığınak arama anlamında, her şeye gücü yeten bir bağlanma figürüne yönelmek için iyi bir sebep olabilir. Bunun yanında ergenlik ilk bağlanma figürleriyle diğer bağlanma figürleri arasında önemli bir geçiş dönemidir. Bu bağlamda birtakım gençler ilk bağlanma figürleri olan aileleriyle olan bağlarını koparmaları sebebiyle kendi iç dünyalarında “yalnızlık” gibi bazı psikolojik durumlar yaşayabilir. Böyle zamanlarda birçok ergen, bir bağlanma figürü olarak Allah’a veya onun yerini tutabilecek karizmatik bir dinî lidere bağlanıp ondan yardım talebinde bulunabilir. Bu dönemde bağlanılan dinî inançlar sorgulanmakta, aklî temeller yanında duygusal tatmin noktaları araştırılmakta, kişinin kendisini içinde bulduğu toplumun dinî kimliği ve manevi değerleri askıya alınmakta veya reddedilebilmektedir. Buna karşın, toplumun sunduğundan farklı, yeni ve daha tatmin edici olduğu varsayılan bir kimlik benimsenebilmektedir (Hökelekli, 2009, s.203).

Ergenlik bireyin kimliğini oluşturması için fırsatların doğduğu bir devredir. Genç birey bende varım demek için kendi kimliğini ve kimliğinin bir parçası olan değerler ve inanç sistemini inşa etmenin uğraşını verir. Hökelekli ergenliğe kadar bireyin birçok ihtiyacını karşılayan ailenin bireye birtakım sınırlamalar koyduğunu, ergen kişinin ise sınırlamalardan kurtulmak için kendi yaşam alanını fiziksel, duygusal, ruhsal olarak genişletme çabası içerisine girdiğini vurgulamaktadır (Hökelekli, 2009, s.132). Sonuçta ailenin artık bireyin ihtiyaçlarını karşılaması ve bireyi koruyucu rolünün gereğini yerine getirmesi zorlaşır. Birey işte bu dönemde yeni dayanak noktaları, yeni sığınma ve güç merkezleri arayışına koyulur. Sonunda iç dünyasında emin olduğu, güvendiği, güvenli bir koruyucu ve her şeye kudreti yeten bir varlığa yaslanma ihtiyacı duyabilir.

Bireyin yeni dinî hareketlere istekli olabilmesi, diğer inanç ve dinlere ilgi duyması, yeni gruplara girmesi ergenliğin hemen ardından 20’li yaşların başında görülmektedir (Köse, 1997, s.46). Bu durum ergenlik çağının din değiştirmeye giden

süreçte önemli bir yerinin olduğu görüşünü destekler. Çünkü ergenlik bireyin hayatında bir isyan dönemidir. Birey Tanrı da dâhil hayatını meşgul eden, sınırlayan, bireye dayatmalarda bulunan her türlü otoriteye karşı direnebilir. İşte bu dönemde daha öncesinden aile, okul ve çevreden edinilen dinî dogma ve gelenekler sorgulanmaktadır. Birey bilgi ve deneyimleri ışığında karşılaştırmalarda bulunur, çatışmalar ve krizler yaşar.

Ergenlikte birey ya dinî inancına yoğunlaşarak her türlü eleştiriye karşı savunmacı ve kapalı bir kişilik geliştirir ya da daha özgür ve dünyaya dönük yaşam tarzını merkeze taşıırken, din ve maneviyata ilişkin değerleri ikinci plana itmektedir. Birinci durumda dine aşırı bağlı, radikal bir yol izleyebileceği gibi ılımlı bir mümin rolüne de bürünebilir. İkinci durumda ise kişi, din ve inançların varlığından bihaber olarak yaşamaya devam eder. Sadece adı Müslüman ya da adı Hristiyan olarak yaşar. İkinci görüşü yansıtan anlayışın Alman toplumunun genel görüntüsüyle örtüştüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü Almanya’da bulunduğumuz süre içerisinde kilisede katıldığımız birçok dinî ayin, tören ve kilise konserlerinde katılımın orta yaş düzeyi ve çoğunlukla da orta yaş üstünde bulunan kişilerden oluştuğuna şahit olduk. Ergenlik döneminde bulunan gençlerin bu tür dinî ayinlere çok nadir olarak katıldıklarına tanık olduk. Gençlerden ziyade çocukluk çağındaki kişilerin aileleriyle birlikte bu tür dinî ayinlere geldiklerini müşahade ettik.

Tablo 2

Ergenlik Çağında Dine İlişkin Tutum

Dindar, ibadetlerini yerine getiren	2	% 10
Ateist	3	%15
Dine karşı ilgili, ara sıra ibadet eden	6	% 30
Dine karşı ilgili, ibadet etmeyen	8	% 40
Dine karşıt tutum geliştiren	1	% 5
Toplam	20	% 100

Tablodan da anlaşıldığı gibi ergenlikte kendini dindar gören ve ibadetlerini düzenli olarak yerine getiren 2 (% 10) kişidir. 3 (%15) kişi kendisini ateist olarak görürken 1 (% 5) kişi de dine karşıt bir tutum geliştirmiştir. 8 (% 40) kişi dinle bağının

sadece aidiyet düzeyinde, isim olarak Hristiyan olduğunu belirtmektedir. 6 (% 30) kişi de ara sıra dinî ayinlere katıldıklarını ve bazen kiliseye gittiklerini söylemektedir.

Ergenlik yılları din değiştiren kişilerin hayatlarında bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde genellikle bireyler dini inançlarından belli bir soğuma eğilimindedirler. Eleştirel bakış açısıyla hareket eden kişiler dinî öğreti ve inançları veya kaynağını dini referanslardan alan tutum ve davranışları önemsiz görmektedirler. En sonunda bireyin inancı ya sadece Tanrı'nın varlığını kabul eden, dine karşı ilgisiz, dar bir alana hapsedilmiş, pasif bir inanç veya tamamen dini reddetmeye yönelik bir anlayışa dönüşmektedir. Dinî eğitimi zayıf olan, daha doğrusu din adına ne aileden ne de okuldan eğitim alan Susan, ergenlik döneminde içerisine düştüğü durumu şöyle anlatmaktadır: “Ben doğru dürüst hayatımın hiçbir döneminde din eğitimi almadım. Din konusundaki bilgim, arkadaşlarımdan kendi aralarında dinî konulardan bahsederken onlardan duyduğum şeylerden ibarettir. Ancak her zaman (yukarda bir yerde) bir yaratıcının var olduğu fikrini kabul etmişimdir. Ergenlikte ise inanıp inanmadığımdan bile haberim yoktu”.

4.5. Din Değiştirme Öncesi Din ve Tanrı İnancı

Din değiştirmenin hemen öncesinde bireylerin Tanrı'ya inanıp inanmadığını sorduğumuzda 16 (%80) kişi Tanrı'nın varlığını kabul ettiğini ifade etti. 2 (%10) kişi Tanrı'ya inancının olmadığını, 2 (%10) kişi de Tanrı'ya inanıp inanmadığını tam kestiremediğini, kendileri için Tanrı'nın varlığı veya yokluğunun önemsizleştiğini söylemektedir.

Tablo 3

Din Değiştirme Öncesi Tanrıya İnanç

Tanrının varlığını kabul edenler	16	%80
Tanrıya inancını kaybetmiş olanlar	2	%10
Tanrıya inancından emin olmayan	2	%10
Toplam	20	100

Din değiştiren kişilerin İslam'dan önceki dinî eğilimleri, Tanrı'ya inançları ve din değiştirmenin kendileri için ne anlam ifade ettiği hususlarından hareketle, din değiştiren bireyleri incelediğimizde dört gruba karşılaşmaktayız.

4.5.1. Kendisini Dine İsmen Bağlı Görenler

Bu guruba dâhil ettiğimiz kişiler genellikle çevreden edindikleri dinî bilgilerle yetişmiş kişilerdir. Ailelerinin dine ilgi duydukları söylenemez. Aileden düzenli bir dinî eğitim almamış kişilerdir. Ancak kültürel düzeyde dinî bir yaşantı süren kişilerdir. Bu kişilerin bazen dini bağları o kadar zayıflar ki Hıristiyan kimlik olarak aidiyetten başka bir şey kalmaz.

Araştırmamızda bu gruba giren kişilerin sayısı 8 (% 40) dir. Onlar için din değiştirme anlamsız, boş bir hayattan sıyrılmak, anlamlı bir hayat felsefesine kavuşmaktır. Bu kişiler hayatlarında eski dinlerinin etkisini ve canlılığını hissetmiyorlardı. Başka bir deyişle mevcut dinleri dini önemseyecek, dine değer verecek kadar onları etkilemiyordu. Deneklerimizden Claudia, kendisi için din değiştirmenin anlamını şöyle dile getirmektedir: “Ben süslenir, makyajımı yapar, gezer, sürekli eğlenceyle günümü gün ederdim. Çok açık kıyafetler giyinirdim. Şu anda evli, dindar bir Müslümanım ve kapalı (çarşaf) giyiniyorum. Ben aradığımı İslam’da bulduğuma inanıyorum. Dinimi yaşamak ve yaymakla vaktimi geçiriyorum”.

4.5.2. Dinine Son Derece Bağlı Olanlar

Din değiştiren kişilerden sayıları az da olsa din değiştirme kararı alıncaya kadar dinine bağlı olanlar, kiliseye devam edenler vardır. Bu kişilerin ailelerinden yeterli düzeyde dinî bilgi alan kişiler olduğunu belirtelim. Bunlar, çocukluk yıllarında Kilise Okulu’na devam eden, anne-babasıyla Pazar günleri düzenli olarak kilisede ibadetlere katılan kişilerdir.

Susan dindar bir ailede büyümüştür. O, din değiştirmeyi şöyle anlatmaktadır: “Ben daha önce dindar bir Hıristiyan’dım. İslam dininin Hıristiyanlığa göre daha prensipli bir din olduğunu fark edinceye kadar böyle yaşadım. İslam’dan önce de çok açık giyinmezdim, o yüzden başörtüsüne kolay alıştım. Şimdi daha düzenli dua ediyorum, daha prensipli ibadet ediyorum, namazlarımı kılıyorum. Yiyeceklerimin helal olmasına dikkat ediyorum. Domuz eti yemiyorum”.

Susan aslında dinine son derece bağlı bir Hıristiyan’dı. Dinî anlamda bir sorunu yoktu. Onun için din değiştirme, inançta ve ibadette daha düzenli ve sistemli bir hayat tarzını seçmektir. O, din değiştirmesini İslam’ın daha sistemli ve disiplinli bir inanç ve

ibadet yapısına sahip olmasına bağlamaktadır. İslam'ın bu yönü onun din değiştirmesi için yeterli bir sebeptir.

4.5.3. Dinini Yaşadığı Halde Dininden Tatmin Olamayanlar

Çocukluğunda edindiği dinî inancını uzun süre yaşadığı ve koruduğu halde bir türlü tatmin olmayan ve aradığı şeyin kendi dininde olmadığını fark eden kişiler vardır. Anke din değiştirme kararını alırken bir gün kendi bölgesinden sorumlu olan papaza, neden ikisinin de yaratılışının Allah'ın emriyle olduğu halde Hz. Âdem'in Tanrı'nın oğlu olmadığını öte yandan Hz. İsa'nın ise Tanrı'nın oğlu olduğunu sorar ve bu durumu açıklamasını ister. Aldığı cevap ise “bu tür sorularla fazla ilgilenmemesi” gerektiği şeklindedir. Bunun üzerine dininden soğumaya başlar ve kız kardeşinin Müslüman olan kocasından İslam'la ilgili bilgiler alır ve Müslüman olur. Görüldüğü üzere Anke'nin diniyle bağı son derece güçlüdür. O, dini konulara merak duymakta ve entelektüel olarak kendini geliştirmeye çaba göstermektedir. Din değiştirmesinde ise sorduğu sorularına Kilise'den tatmin edici cevap bulamadığı bir zamanda, Müslüman olan eniştesine yönelmesi etkili olmuştur.

Anke'nin İslam'ı seçmesinde Müslüman biriyle temas sağlaması ve sorduğu sorunun cevabının İslam'da daha net olarak ortaya konulduğunu öğrenmesi önemli bir rol oynamıştır.

4.5.4. Dine ve Tanrı'ya İnançlarını Kaybedenler

Genel olarak dini inkârın çok çeşitli nedenleri vardır. İnsanın doğuştan dini inanca açık ve elverişli olduğu gerçeğinden hareketle zamanın akışı içinde birbirine ters düşen çok çeşitli felsefî, ideolojik ya da dine karşı aşırı tenkitlerle oluşan düşünceler, duygusal dalgalanmalar ve türlü çarpık durumlarla karşılaşmalar ve insanların bunlardan olumsuz etkilenmeleri sonucunda ateizme yönelenler olabilmektedir. Ancak din dışı alanlarda doyum arayanlar bunu bulamayacağının bilincine varınca dine yeniden dönüş yapabilmektedirler (Yavuz, 2006, s.78).

Kayıklık (2006, s.12), dinî inkârın psikolojik kaynaklarını; aile büyüklerinin olumsuz tutumlarının yol açtığı zihinsel, duygusal sarsıntı ve incinmeler, geleneksel dinin eksik ve yanlışlarının insanın duygu ve düşünce dünyasında bıraktığı olumsuz

etkileri, dinin bütün öğretilerini akılla temellendirme girişimi, insanın beklenti ve ideallerine ulaşamaması şeklinde sıralar.

Bireyi dinin inkârına götüren sebepleri iç faktörler (zihin, irade ve duygusal tepkiler) ve dış faktörler (kişinin sosyal ve kültürel çevresi, aile, okul-öğretmen, arkadaş çevresi, dâhil olunan çeşitli gruplar ve iletişim araçlar) olarak ele alan Aydın, bu sebeplerin hem dine inanma da hem de dini inkâr etme de etkili olduğunu vurgulamaktadır (Aydın, 1995, s.43). Yani birey, aynı gerekçelerden hareketle dini inkâr edebileceği gibi bu gerekçeleri bir dine inanma nedeni de sayabilir.

Araştırmamızdan dine ilgi duymama neticesinde dininden koptuğu halde bir süre daha Tanrı'ya inanmaya devam eden bazı kişilerin giderek Tanrı'ya olan inançlarını da kaybettikleri anlaşılmaktadır. Bu kişiler başlangıçta dine karşı lakayt ve umursamaz bir tavır takınırlar. Daha sonra dinî bağların iyice zayıflaması ve nihayetinde kopuşu gelir. Aslında dini kabullenme bir sürecin sonunda ortaya çıktığı gibi dini inkâr da bir sürecin son basamağıdır. Bu kişiler için din değıştirme, din ve Tanrı'yla farklı bir atmosferde, değışik bir anlayışla tekrar buluşma anlamına gelmektedir. Ancak buluştukları din ne önceki dinleri, buluştukları Tanrı da ne önceki Tanrı'dır.

Bu kişilerin aileleri, dine karşı ilgisiz bir tutum sergilemişlerdir. Çocukken dinî eğitim pek almayan, yine de Kilise'ye götürülen Melisa, 3 yıl Protestan Kilisesi'ne devam ettiğini ama cemaate girmediğini (konfirmation) ifade etmektedir. Din değıştirme sürecini şöyle anlatıyor: “Dinle, inançla pek ilgim yoktu. Tanrı'ya inancım ise yukarıda bir yerde Tanrı'nın var olduğunu düşünmekten ibaretti. Ancak Kilisede anlatılanlara bir türlü inanamadım. Aslında inanıp inanmadığımı da tam bilmiyordum. İslam'la karşılaşmam tam bu döneme denk geldi”.

Araştırmamıza katılan deneklerin dine yaklaşımlarını incelediğimizde; din değıştiren kişilerin sadece dininden uzak bir hayat tarzını benimseyenlerden veya düzenli bir din eğitimi almamış kişilerden ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü dinine son derece bağlı, ibadetlerini yerine getiren, dindar ailelerden gelen, dinine bağlı kişilerin de din değıştirebildikleri görülmektedir.

4.6. İslam'la İlk Temas

Din değıştirmede ikili ilişkiler ve inanılacak dinin müntesibi olan kişilerin davranış ve tutumları önemlidir. İkili ilişkilerden karşı cinslerin birbirlerine ilgi duymaları anlaşılabilceği gibi, bir iş yerinde beraber çalışılan Müslüman bir iş

arkadaşıyla kurulan arkadaşlık da anlaşılabilir. Aynı okulda okuyan, aynı sınıfı paylaşan Müslüman kişilerle kurulan temas da olabilir. Müslüman bir ülkede bulunduğu sırada yaşanan bir olay da olabilir. Her ne şekilde olursa olsun Müslüman olan kişilerle kurulan müspet ilişki din değiştirme ihtimalini güçlendiren bir etkindir. Deneklerimizin çoğu din değiştirme kararı almadan önce seçecekleri yeni dinin mensuplarıyla kendilerini etkileyecek düzeyde olumlu bir ilişki kurmuşlardır.

Araştırmamızda din değiştiren kişilerin İslam’la ilk olarak nasıl temas kurduklarını sordüğümüzda şu cevapları aldık. 7 (%35) kişi Müslüman bir arkadaş vasıtasıyla, 6 (%30) kişi kadın- erkek ilişkisi yoluyla (sevgi, aşk, evlilik), 4 (%20) kişi internet ve medyayı kullanarak, 2 (%10) kişi daha önce Müslüman olan bir tanıdığı vesilesiyle İslam’ı tanımıştır. 1 (%5) kişi ise “açık kapı günlerinde” (her yıl 3 Ekim’de Almanya’da camiler kapılarını ziyaretçilere açıyor ve değişik etkinlikler düzenliyor) camii ziyaretlerinde İslam dinini tanıdığını söylemektedir.

Tablo 4

İslam’la İlk Temas

Arkadaş	7	% 35
Daha önce Müslüman olan bir yakını	2	% 10
İnternet (kendi çabası)	4	% 20
Cami ziyareti	1	% 5
Kadın – erkek ilişkisi	6	% 30
Toplam	20	% 100

Tablo 4’te görüldüğü üzere din değiştirenlerden 16’sı (%80) İslam diniyle ilk temasını Müslüman bir kişiyle iletişim kurarak sağlamıştır. Geriye kalan 4 (%20) kişi ise Müslümanlarla doğrudan bir temas kurmadan din değiştirmiştir. Müslümanlarla kurulan ilişkinin amacı ve hedefi ne olursa olsun din değiştiren kişiler bilinçli ya da farkında olmadan İslam’la karşılaşmışlardır. Çeşitli yollardan geçerek İslam’la buluşan bu kişilerin kimi Müslüman bir arkadaş sebebiyle, kimisi Müslüman biriyle evlenerek, bazıları Müslüman olan bir yakınının etkisiyle ve birçoğu da uzun süren araştırmalar sonucunda din değiştirme kararı almışlardır. Bu araştırma süreci eskiden çoğunlukla yazılı metinlere ve girilmek istenen dinin mensupları ve yetkilileriyle yapılan

mülâhazalara dayanırken, günümüzde bilgiye ulaşmanın çeşitliliğiyle birlikte din değiştirme sürecinde teknolojinin ulaştığı seviye ile orantılı olarak farklı dinî kaynaklara ulaşmak mümkün hale gelmiştir.

Araştırmamızdaki Müslüman olan kişilerden 4'ü (%20) İslam'la ilk iletişimini internet vasıtasıyla kurmuştur. İnternet siyasi, dil ve din sınırlarını kolayca aşma imkânı sunmasıyla, modern insanın hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Artık internet üzerinden sadece muhtevada gizli olarak din, fikir ve inanç propagandası veya spesifik bir din hakkında bilgilendirme yapılmamakta, aynı zamanda “din değiştirme” süreci ve bu süreçte karşılaşılabilecek meseleler üzerinde de durulmaktadır (Yel, 2005, s.257). Din değiştirme sürecinde internet ve sosyal medya ağları üzerinden Müslümanlarla kurulan arkadaşlık ve dini içerikli sitelerin de etkili olabileceğini söyleyebiliriz. İleride bu tür iletişim yoluyla din değiştirmelerin artabileceğini söylemek artık bir kehanet olmaktan çıkmıştır.

İslamiyet'i seçen kişilerin bazıları İslam'la ilk temasını kendi araştırmaları, ilgi ve meraklarının sonucunda kurmuşlardır. Bunlardan biri Brigitte'dir. O, başlangıçta aklında din değiştirme fikri yok iken Türkiye'de küçük bir mescitte esrarengiz bir mistik tecrübe yaşar. Sonra Almanya'ya döndüğünde bir Kur'an alır ve baştan sona okur. Bir gün Kur'an okurken kendi ifadesiyle “o tuhaf hali” aynen yaşar ve etkilenerek Müslüman olmaya karar verir.

Bir başka örnekte ise Katrin, İslam ülkelerine turist olarak giden teyzesinden oraya ait olan bir hediye istemiştir. Teyzesi ona dönüşte Müslüman kadınların giydiği tesettür tarzında bir elbise getirmiştir. Katrin, bu elbiseyi zaman zaman giydiğini ve bu elbiseden hoşlandığını belirtmektedir. İslamiyet üzerine kitap okumaya başladığını söyleyen Katrin, sonra hat sanatını öğrenmek istediğini ve bu konuda kendini geliştirdiğini söylemektedir. Müslüman bir erkek arkadaşı olduktan sonra ise İslamiyet üzerine daha çok kitap okumaya başlayan Katrin, Kur'an okumayı öğrenir ve nihayetinde Müslüman olmaya karar verir.

İslam'la ilk temas ileride nasıl bir yere varacağı belli olmayan bir kıvılcımın belirmesidir. Deneklerimizde bu kıvılcım hayatın anlamını değiştiren bir mahiyete bürünmüştür. Çünkü bu kişiler İslam'la ilk karşılaşmalarında olumlu izlenimler edinmişlerdir. Din değiştirme olaylarında ilk temasın olumlu bir intiba bırakması kişinin din değiştirme ihtimalini artırabilir.

4.7. Din Değiştirme Yaşı

Değişime her şeyden önce dinamik bir yapıya sahip insanlar daha yatkındır. Statik bir duruşun kökleştiği ve kemikleşmiş bir yapıya bürünmüş insanların değişmesi ve dönüşmesi daha zordur. Bu yüzden genellikle din değiştirmeler genç yaşlardaki bireylerde daha çok görülürken orta yaşta ve özellikle yaşlılıkta din değiştirme olaylarına az rastlanılmaktadır.

İslam'ın ilk yıllarında Müslüman olanların da genellikle gençlerden oluştuğu bilinmektedir. Bu genç insanlar açık fikirli ve yeni düşünceleri kabul edebilen, en azından yeni fikirler üzerinde düşünebilecek medeni cesarete sahip kişiler olduğundan din değiştirmeye daha yatkın olabilirler (Zengin, 2008, s.10).

Tablo 5

Din Değiştirme Yaşı

Yaş Aralığı	n	Erkek	Kadın
Ergenlik (15-21)	9 (%45)	3 (%15)	6 (%30)
Yetişkinlik (21-40)	8 (%40)	1 (%5)	7 (%35)
Orta yaş (40-60)	2 (%10)	-	2 (%10)
Yaşlılık (60 ve üzeri)	1 (%5)	-	1 (%5)
Toplam	20	4 (%20)	16 (%80)

Araştırmamıza katılan kişilerin din değiştirme yaş ortalaması 27,1'dir. 20 kişiden 9'u (%45), ergenlik döneminde (15-21 yaşları arasında) İslamiyet'i seçmiştir. 17 yaşında Müslüman olan 2 kişi vardır. 17 yaşından önce din değiştiren kişiye rastlanılmamıştır. Yetişkinlik döneminde (21-40 yaşları arası) 8 (%40) kişi, orta yaşta (40-60 yaş aralığında) ise 2 (%10) kişi İslam'ı kabul etmiştir. Yaşlılıkta (60 yaş ve üzeri) ise Müslüman olan bir kişi vardır. Araştırmamızda ortaya çıkan sonuç, din değiştirme olayının 20'li yılların başlarında gerçekleştiğini ortaya koyan çalışmalara destek verir niteliktedir. Aynı zamanda bu sonucun din değiştirmelerin yetişkinlik döneminde gerçekleştiğini ortaya koyan çalışmalarla da uyuştuğunu görmekteyiz.

Köse'nin (1997, s.46) araştırmasında din değiştirme yaşı 29,7'dir. Batıda yapılan çalışmalarda ise din değiştirme yaşının 20'li yaşların başlangıcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Müslüman olan Koreliler üzerine yapılan bir araştırmada ise din değiştirme

yaş ortalaması 27.85'dir (Kim, s.2003, s.113). Peker'in (1979, s.50) araştırmasında Müslüman olan kişilerin %60,7'sinin yetişkinlik (21-40 yaş) döneminde din değiştirdiği ortaya çıkmaktadır.

İzmir şeriyeye sicillerine yansıyan ihtida vakıalarını araştıran Yiğit, 1885-1908 yılları arasında gerçekleşen 423 bayan 262 erkek olmak üzere 685 kişinin kayıtlarını incelemiştir. Buna göre: "İhtida edenlerin en yüksek sayı ve orana sahip oldukları yaş 18'dir. Bu yaşta din değiştiren 94 kişinin genel toplama oranı %16,7'dir. 15 ile 30 yaş arasında din değiştirenlerin ise genel toplama oranı %85,4'tür. 31 yaş ve üzeri ihtida edenlerin toplam ihtida edenlere oranı %10,33'tür" (Yiğit, 2010, s.638). Hökelekli ve Çayır (2006, s.30) Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen 25 kişinin din değiştirme yaş aralığının 15 ile 30 arasında değiştiğini, yoğunluğun ise 20'li yaşlarda olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmaların sonuçlarından din değiştirmeye genç nüfusun daha çok meyilli olduğu ve büyük oranda 15 ile 30 yaş arasında din değiştirme kararının alındığına yönelik bulgular ağır basmaktadır.

4.8. Din Değiştiren Kişilerin Eğitim ve Sosyo-Ekonomik Durumları

Araştırmamıza katılan kişilerden 3'ü (%15) ortaokul, 11'i (%55) lise mezunudur. 5 (%25) kişi üniversite 1 (%5) kişi de yüksek lisans düzeyinde eğitim almıştır.

Tablo 6

Din Değiştiren Kişilerin Eğitim Düzeyi

Orta Okul	3	%15
Lise	11	%55
Üniversite, Yüksek Lisans	6	%30
Toplam	20	%100

Din değiştirenler işçi, memur, dans terapisti, öğretmen, tezgâhtar, kimyager vb. çeşitli mesleklerde çalışan kişilerdir. İşsiz kalan kimse yoktur. Kadınlar arasında doğum izninden dolayı mülakat yaptığımız dönemde işine ara veren 4 kişi vardır.

Tablo 7

Din Değiştiren Kişilerin Gelir Düzeyi

Düşük gelirliler (aylık geliri 1000-2000 € arasında olanlar)	13	%65
Orta gelirliler (aylık geliri 2000-5000 € arasında olanlar)	6	%30
Yüksek gelirliler (aylık geliri 5000 € ve üzeri olanlar)	1	%5
Toplam	20	%100

Aylık gelir düzeyini dikkate alarak düşük, orta ve yüksek gelir gruplarına göre deneklerimizi ayırdığımızda, din değiştirenlerin 13'ü (%65) düşük gelirlilerden oluşmaktadır. 6 (%30) kişi de orta gelir düzeyine sahiptir. Üst gelir grubundan ise 1 (%5) kişi çalışmamıza katılmıştır. Görüldüğü üzere din değiştiren kişilerin eğitim ve gelir düzeyleri farklılık göstermektedir.

4.9. Din Değiştirme Motivleri

Din değiştirme motivlerinden kastettiğimiz şey, kişinin din değiştirirken nelerin etkisine maruz kaldığıdır. Din değiştirme olayları her birey için özel şartlarda gerçekleşir. Ancak din değiştirenlerin tecrübelerinden hareket edilmek suretiyle din değiştirmenin belli kalıplarını tespit etmek mümkündür. Her ne kadar aynı motivî takip edenler arasında farklılıklar olsa bile din değiştirme ya da dindarlaşma üzerine yapılan çalışmaları değerlendiren Lofland ve Skonovd, altı tip motivden söz etmektedirler. Bunlar: entelektüel, mistik, deneysel, duygusal, uyanış ve cebri (zorlama) motivdir (akt. Köse, 1997, s.79).

Din değiştirmenin gerçeği açık ve kapsamlı bir şekilde anlamak için bilinçli ve şuurlu bir inceleme sonucu gerçekleştiğini savunan araştırmalar, kişilerin din değiştirme sürecinde entelektüel bir çaba içerisine girdiklerini ileri sürmektedirler. Din değiştirme hadisesinin farklı sosyo-kültürel şartlarda meydana geldiği hesaba katıldığında, günümüzde duygusal ihtiyaçlardan çok entelektüel ihtiyaçların tatminine engel olduğu, dolayısıyla din değiştirmeyi entelektüel faktörlerin tetiklediği üzerinde durulmaktadır (Kim, 2003, s.97).

Entelektüel arayışın izlerine deneklerimizin ifadelerinde çok sık rastlamaktayız. Deneklerimizin tecrübelerinden hareketle, entelektüel arayışın önce zihinde başladığını söyleyebiliriz. Bu kişilerin din değiştirme kararı vermesi için, kalben tatmin olmaktan önce zihinsel tatmine ulaşmaları gerekebilir. Onların din değiştirmelerinde

duygusallıktan çok akıl ve mantık ön plana çıkabilir. Entelektüel bir çaba sonucu Müslüman olan kişiler, din değiştirmelerindeki asıl nedeni “aradığımı İslam’da buldum”, “tatmin oldum” diyerek açıklamaktadır.

Tektaş’ta dünyaya gelen ve beş yaşında ailesi boşanan Tammy’nin Müslüman oluşu entelektüel motive iyi bir örnek teşkil etmektedir. Tammy, babasından dinî hikâyeler dinleyerek, sağlam temellere dayanan bir Yahudi olarak büyütülür. Tammy araştırmacı ve arayış meraklısı bir karaktere sahip biridir. Bu arayış neticesinde bir arkadaşının tavsiyesi üzerine Metodist Kilisesi’ne girer ve bir süre denedikten sonra oradan ayrılır. Bir gün üniversite kütüphanesinde bir kitaba rastlar. Bu kitap, İmam Nevevi tarafından derlenen kırk hadistir. Hadislerin her kelimesini uzun uzun düşünerek okuyan Tammy, sanki “büyülendim” der ve Müslüman olur (İlhan, 2008, s.75).

Mistik motivle din değiştiren kişi ise, kendisini derinden etkileyen ve başka bir kişiye tam olarak aktarılması mümkün olmayan bir tecrübe yaşar. Bu tecrübe mantık veya rasyonel bir terimle açıklanamaz (Kim, 2003, 120). Mistik modelle din değiştirme ani ve olağan dışı bir tecrübenin etkisinde kalınarak verilen bir kararla gerçekleşir. Kişi yaşadığı değişimi ifade ederken zorlanmaktadır. Aslında neyi nasıl yaşadığını tam olarak anlayamadığından din değiştirmesinde belirli bir gerekçe de bulamaz. Holm, mistisizmi (mistik yaşantıyı) şu şekilde tanımlar: “Bireye, sıra dışı ve özel yoğunluk biçimlerinde yeni; özellikle de dini içeriklere sahip idrak ve bilgilerin aktarıldığı (anlık) tecrübeler bütünüdür (Holm, 2004, s.63)”. Deneklerimizden mistik bir yaşantı sonucu Müslüman olan Brigitte, yaşadığı olayı şöyle anlatmaktadır: “Ben Türkiye’ye tatil için gitmiştim. Bulduğumuz yerde, küçük bir kasaba camisi vardı. Bir gün orada bulunan camiye ziyaret ettim. Cami küçük bir yapıydı, çok sade bir ibadet yeri idi. Ben orada çok etkilendim, bir tuhaf hal yaşadım, bir şeyler hissettim. Bir süre konuşamadım ve öyle kalakaldım. Yaşadıklarımı yanımda bulunan arkadaşlarıma da açıklayamadım. O tecrübe benim için duygusal ve akıl dışı bir şeydi. Tam olarak ne yaşadığımı veya yaşadıklarımın ne anlama geldiğini çözemedim. Tatilden sonra Almanya’ya döndükten sonra Kur’an-ı Kerim siparişi verdim. Kur’an’ı okurken aynı duygusal ve irrasyonel durumu yine yaşadım. Bütün bu yaşadıklarımı bir uyarıcı işaret olarak yorumladım ve hızlı denecek bir sürede karar verip Müslüman oldum”.

Deneklerimizden Brigitte’nin din değiştirmesinde yaşadığı ilginç bir tecrübenin etkisiyle Kuran’a yöneldiğini ve aynı tecrübeyi tekrar yaşayınca da bunu din değiştirmesi yönünde bir işaret olarak yorumlayıp Müslüman olduğunu görüyoruz. O, din değiştirmeye böyle karar vermiştir; ancak nedenini tam olarak izah edememektedir.

Mistik olayların rasyonel olması gerekemeyebilir, birey yaşadığı tecrübeden nasıl bir sonuç çıkaracağı konusunda emin değildir. Buna rağmen, kendince bu olayı din değiştirmeye yorarsa, din değiştirme kararı alabilir.

Deneysel motivle din değiştiren kişilere gelince, bu kişiler değişim için belli bir aşamadan sonra yeni dini daha iyi anlamak ve deruni olarak hissetmek için denemeye karar verir. Böyle bir din değiştirmede özellikle toplu olan ibadetlerin önce izlenmesi ve sonra ibadetlere katılma söz konusudur (Köse, 1997, s.80). Deneklerimizden Helen, tanıştığı bir Türk'ten İslam'la ilgili ilk izlenimlerini edinir. Aralarındaki ilişki ilerleyince evlenmeye karar verirler. Evlendiklerinde o, hâlâ eski dinini bırakmamıştır. Fakat eşiyile beraber Ramazan Ayı'nda oruç tutmayı dener. 3 yıl Müslüman olmadan ramazan orucunun tamamını tuttuğunu belirten Helen, “Benim Müslüman olmamda oruç ibadeti etkili oldu. Çünkü Müslüman olmadığım halde oruç tuttuğum zamanlarda ruhumda bir rahatlama hissediyordum, Tanrı'nın verdiği nimetlerin kıymetini anladım ve israf etmemem gerektiğini Ramazan'da aç kaldığımda öğrendim” demektedir.

Deneysel motiv, din değiştiren kişilerin İslam'ı bir süre daha yakından tanımak ve emin olmak için kullandıkları bir yol olabilir. Çünkü İslam'la ilgili önce ilgi duyma, ardından merak ve heyecanla araştırma, bilgilenme devresinden sonra din değiştiren kişilerin bir kısmı, öğrendikleri bilgileri pratiklerle hissetmek istemektedirler. Bu kişiler cami ziyaretlerinde cemaatle namaza katılma, ramazan orucu tutma, kadınların başörtüsü takmasına varıncaya kadar birçok dînî uygulamayı önceden tecrübe etmişlerdir. Bu konuda tecrübelerini bizimle paylaşan Feuerbach cami din görevlisi Mehmet Taysan, görev yaptığı sırada şahit olduğu beş din değiştirme vakiasında, din değiştiren kişilerin İslam'la ilgili bilgi düzeylerinin çok yüksek olduğunu, bu kişilerden bazılarının bir süredir camiye ziyaret amaçlı gelip gittiklerini söylemektedir. Taysan, Müslüman olan kadınların ise başörtüsüyle gelerek, değişime hazır olduklarını ve çok rahat bir şekilde şehadet getirdiklerini belirtmektedir. Yani bu kişilere İslam, yabancı, uzak bir din değildi. Onlar verdikleri kararda çok rahat ve emindiler.

Deneysel motiv Müslüman olacak kişi için hem dini daha yakından tanıma hem de dînî pratikleri canlı canlı yaşayarak hissetme konusunda teori ile pratiğin yaşanarak özümseildiği bir süreci içermektedir. Bireyler böylece teorik olarak kabul ettikleri dini yaşayarak hissederken, aynı zamanda diğer Müslümanlarla tanışıp kaynaşmaktadır. Bu motivin etkisiyle hareket eden kişilerin din değiştirme kararını daha kolay aldıklarını söylememiz mümkündür.

Duygusal motivde ise bireyin mutsuzluktan mutluluğa, huzursuzluktan sıcak bir ortama veya ferdi bir bağlanmaya ihtiyaç hissetmesiyle harekete geçme söz konusudur. Duygusal motivde tercih edilecek dinin müntesipleriyle kurulan ilişki çok önemlidir. Aşk, sevgi ve bağlılık sonunda kişi sevdiği bireyin her yönünü kabul etme eğilimindedir. Örnek alınan, takdir edilen ve sevilen kişinin davranışlarının kaynağının onun dinî inancı olduğunun tespit edilmesi din değiştirmenin karar aşamasında belirleyici bir rol oynayabilir. Duygusal etkenlerin ağır bastığı din değiştirmelerin çoğu arkadaşlık ilişkisi, evlilik öncesi veya evlilik sırasında yaşanabilmektedir. Köse'nin (1997, s.82) çalışmasında Müslüman biriyle evlenme sonucu din değiştiren kişilerin tecrübelerinin duygusal nitelik taşıma ihtimalinin yüksek görüldüğü vurgulanmaktadır. Aynı çalışmada, deneklerin 20'si (%28) din değiştirdikleri zaman bir Müslümanla evliydiler. Bunlardan 14'ünün (%10) din değiştirmesinde etkilenmenin büyük rolü olduğu görülürken, kadınların duygusal motive daha fazla maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Kadınlarda bu motivin oranı %90 iken, erkeklerde %56'dır. Bizim çalışmamızda ise deneklerimizin 7'sinin (%35) duygusal motivden etkilendiklerine dair belirtiler görülmektedir. Duygusal motivin karşı cinsle kurulan arkadaşlık veya evlilik sırasında sıklıkla görüldüğünü, çok sevilen bir arkadaşına veya Müslüman eşi olan sevgi ve bağlılığın zamanla onun dinî inancını da benimsemekle sonuçlanabileceğini söyleyebiliriz. Kadınlar arasında ise duygusal motivden etkilendiğini söyleyenler 5 (%31) kişidir. Araştırmamızda duygusal motivin kadınlar arasında etkili olduğu sonucu çıkartabiliriz.

Uyanış motivine baktığımızda din değiştirmeden ziyade dinsel değişim ön plana çıkmaktadır. Bu motiv, mensup olunan dinde dinî duyguların, dindar bir grup veya din adamları tarafından işlenerek ortaya çıkartılması ve yeşertilmesidir. Bu motive örnek olarak Amerika'daki yeni bir Hıristiyanlık hareketi olan Munculuk gösterilmektedir (Kim, 2003, s.121).

Cebrî din değiştirme ise çeşitli metotlar kullanılarak, bir tür beyin yıkama denebilecek bir şekilde gerçekleşir. Misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde veya bazı dinî karizmatik şahsiyetlerden etkilenme, hatta onların dolaylı baskısı altında din değiştirme söz konusudur (Köse, 1997, s.80).

Lofland ve Skonovd'un ortaya koyduğu altı motiv araştırmaımızdaki kişilerin yaşadığı değişimi göz önüne alarak değerlendirdiğimizde, entelektüel, duygusal ve deneysel motivin çok baskın olduğu, mistik motivin azda olsa rastlandığı cebri ve uyanış motivlerinin ise yer almadığı bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Uyanış motivinin

daha çok din içerisinde görülen bir değişim türü olduğunu dikkate aldığımızda deneklerimiz arasında bu motive rastlanılmaması şaşırtıcı değildir. Cebri motive ise birçok araştırmada rastlanılmamaktadır (Peker, 1979; Köse, 1997; Kim, 2003).

Müslüman olan 68 Korelinin yaşadığı dinî değişimi inceleyen Kim (2003, 122), bunlardan 51'inin (%75) entelektüel, 25'inin (%36) duygusal, 17'sinin (%25) deneysel ve 8'inin de (%11) mistik motivlerle İslam'ı seçtiklerini, cebri ve yeniden uyanış motivine ise rastlanmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 8

Din değiştirme Motivleri

Motivler	n	Erkek	Kadın
Entelektüel	10 (%50)	2 (%10)	8 (%40)
Duygusal	7 (%35)	2 (%10)	5 (%25)
Deneysel	2 (%10)	-	2 (%10)
Mistik	1 (%5)	-	1 (%5)

Bizim araştırmamızda ise (tablo 8) 10 kişide (%50) entelektüel motivin izlerine rastlanılmıştır. Duygusal motivin belirtileri ise 7 kişide (%35) görülmüştür. 2 kişi (%10) deneysel, 1 kişi (%5) de mistik motiv vasıtasıyla din değiştirmiştir. Etkilenme yoluyla Müslüman olan kişilerde entelektüel veya deneysel motivler de bulunabilir. Bu kişiler çoğunlukla Müslüman bir arkadaş veya bir tanıdıklarından etkilenmişlerdir. Buradan hareketle söyleyecek olursak, Müslümanlarla kurulan olumlu ilişkiler din değiştiren kişileri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir.

Müslüman biriyle evlendikten sonra İslam'ı seçenlerin duygusal motiv ile din değiştirmeleri daha muhtemeldir (Köse, 1997, s.82). Araştırmamızdaki deneklerden evlilik yoluyla din değiştirenlerin tamamı kadındır. Bu durum kadınların duygusal motivden etkilendiklerini gösteren güçlü bir işaret olsa bile, kadınların %40 oranında entelektüel nedenlerden dolayı din değiştirdikleri görülmektedir. Duygusal motivden etkilenecek din değiştirenlerin oranı ise %25'te kalmaktadır. Müslüman bir erkekle evlilik yapan kadınların, bazı durumlarda duygusal motivden çok entelektüel gerekçelerle din değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Din değiştirme motivleri sosyal evre ve şartlara göre değişiklik gösterebilir. Toplumdan topluma, kültürden kültüre ve içerisinde yaşanılan çağa göre başkalaşabilir, bir veya birkaç motiv ön plana çıkarken bazılarına daha az rastlanabilir.

4.10. Almanların Müslüman Olmasında Etkili Olan Motivler

Öncelikle belirtelim ki din değiştirme olayını besleyen birden çok faktör vardır. En sade, çok kısa bir sürede gerçekleşen din değiştirmelerde bile çoğu zaman birden çok neden saymak mümkündür. Din değiştirme hadisesinde asıl belirleyici nedeni tespit etmek için Müslüman olan kişilere, din değiştirmenizde etkili olan asıl neden nedir diye sorduğumuzda şu yanıtları aldık: Entelektüel arayış 5 (%25) kişi, yeni dinin inanç ve öğretileri 5 (%25) kişi, evlilik (aşk, sevgi) diyenler 5 (%25) kişidir. İşlam dinindeki ahlâkî prensipler 2 (%10) kişi, mistik bir tecrübeden etkilenen 1(%5) kişi, arkadaşlarımdan etkilendim diyen 1 (%5) kişi ve ailede Müslüman olan bir başka bireyden etkilenererek Müslüman oldum diyen 1 (%5) kişi vardır.

Tablo 9

Din Değiştirme ncesinde En Fazla Motive Eden Etken

Entelektüel arayış	5	% 25
Dini inanç ve ğretiler (Tevhit anlayışı)	5	% 25
Evlilik (aşk, sevgi)	5	% 25
Ahlaki prensipler	2	% 10
Arkadaş etkisi	1	% 5
Ailede Müslüman olan başka bireyden etkilenme	1	% 5
Mistik bir tecrübe yaşama	1	% 5
Toplam	20	% 100

Peker'in (1979, 80-81) alışmasında, din değiştiren kişilerin tek bir motivden ziyade çoğunlukla birkaç motivin etkisiyle din değiştirdikleri belirtilmektedir. Din değiştirme vakıalarında birinci derecede kuvvetli motivlerle beraber diğer yan motivlerin de etkisi görülmektedir. Bu nedenle din değiştirme davranışında kişilerin kendilerine en çok etkide bulunan motivini ortaya çıkarmak oldukça zorlaşmaktadır. Peker'in çalışmasında en etkili motiv (%18) "inanılan dinden tatmin olmama" dikkat

çekerken, ikinci sırada (%16) “başka dine bağlı bir kimseyi sevme” ve “topluma uyma” (%16) motivleri gelmektedir.

Tablo 9’u incelediğimizde entelektüel arayışın, yeni dinin inanç ve öğretilerinin etkisi ve evlilik yoluyla eşin dini inancının benimsenmesinin en sık dile getirilen gerekçeler olduğu görülmektedir. Bu üç faktör eşit bir dağılımla karşımıza çıkarken Peker’in ortaya koyduğu bulgulardan evlilik ve inanılan dinden tatminsizlik dolayısıyla başka dinlerin öğretilerine ilgi duyma nedenleri örtüşmektedir. Araştırmanın yapıldığı toplumlar farklı olduğundan “topluma uyma” motivi bizim çalışmamızda yer almamaktadır.

Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçişin sebeplerini inceleyen Yapıcı (2007, s.222) din değiştirme hadisesinin ardında yatan nedenleri “yeterli sebep” ve “gerekli sebepler” olarak ikiye ayırarak incelemenin faydalı olacağını belirtmektedir. Yeterli sebebin tekil gerekli sebebin ise birden fazla olabileceğini ifade eden Yapıcı, bir kişinin din değiştirmesinde az ya da çok birden fazla sebebin etkili olabileceğini ancak yeterli sebebin bir tek olduğunu ve bu sebebin devreye girmesiyle din değiştirmenin vuku bulacağını, aksi halde diğer sebeplerin dönüşüm için yeterli olmayacağını söylemektedir.

Yeterli sebep-gerekli sebepler ayrımı, din değiştirme hadisesinin ortaya çıkmasında asıl neden ile bunu besleyen tali gerekçeleri birbirinden ayırmanın işlevsel olacağı fikrine dayandırılmaktadır. Sosyal kimlik kuramcılarının ön planda tuttuğu bu ayrımın temelini, bir olayın kaynağının oluşmasını yeterli sebep; onun yönünü, şiddetini, süresini ve yoğunluğunu belirleyen unsurları ise gerekli sebepler belirler anlayışı oluşturmaktadır. Yapıcı, incelediği din değiştirme öykülerinden din değiştirme vakıalarının yeterli sebebinin, kişinin dinî kimlikle özdeşleşme düzeyinin zayıf olmasını, dolayısıyla dinî kimlikten memnuniyetsizlik duyulmasını gösterir. Bu durumda olan bir kişinin dinî-sosyal kimliği kendisine prestijli bir benlik algısı ve öz saygı sağlamıyorsa dinî grubundan uzaklaşır, arayış içine girer ve din değiştirebilir. Bunun dışında yer alan faktörlerin tamamı gerekli sebeplerdir. Başka bir deyişle tek başlarına bu sebepler din değiştirme için yeterli değildir. Ancak bu sebepler din değiştirmenin süresini, yönünü ve yoğunluğu belirlemede etkili olur (Yapıcı, 2007, s.223)

Deneklerimiz arasında Yapıcı’nın ifade ettiği gibi kendi sosyal kimliğinden sıyrılmak isteyen, mevcut dinî kimliği kendisine saygın bir benlik algısı vermeyen, dolayısıyla yeni dinî kimlik arayışında olan kişiler olmakla birlikte; dinini yaşayan,

hayatından gayet memnun ve mutlu olduğunu söyleyen kişiler de vardır. Bu kişilerden biri olan Elke: “Neden mülakat sorularının çoğu olumsuz?” diye sormuştu. Elke, Müslüman oluşunu şöyle anlatmaktadır: “Ben Müslüman olmadan önce dindar bir Hristiyan’dım. İbadetlerimi düzenli olarak yerine getiriyordum. Henüz daha eşimle tanışmamıştık. Eşimle arkadaş olduktan bir süre sonra Hristiyan olarak yaşamaya devam ettim. Bu süre içinde eşimin dinini tanıma fırsatı buldum. Tek yaptığım şey İslam’ı araştırmak ve Hristiyanlıkla karşılaştırmak oldu. Araştırmalarımın sonunda, hakikatin İslamiyet’te olduğuna, İslam’ın akıl ve mantığa daha uygun bir din olduğuna ikna oldum ve ben eşime Müslüman olacağım dedim”. Kendisini bu şekilde ifade eden ve İslam’ı tanıyınca Hristiyanlıkla karşılaştırarak bu dini daha doğru, akıl ve mantığa daha uygun, daha düzenli ve yaşanabilir bulan kişileri nasıl açıklayacağız? Bu deneğimiz Hristiyanlığın zayıf yönlerinden çok İslam’ın üstün yönlerinden bahsetmektedir. Eski dininde mutsuzluktan çok yeni dini ile daha mutlu olduğunu savunmaktadır. Din değiştirme vakiasında kişi bir tercihte bulunmaktadır. Kişinin tercihini etkileyen faktörleri yeter sebep-gerek sebepler diye ayırsak bile neyin yeter sebep, nelerin gerekli sebepler olduğunu tespit etmek ayrı bir sorundur. Çünkü yeter sebebin ortaya çıkabilmesi, gerekli sebeplerin oluşumuna da bağlıdır. Bunun için biz din değiştirme sürecinde kişiyi en fazla motive eden sebebi ortaya koymaya çalıştık.

Köse’nin çalışmasında ise İslam’ın inançla ilgili öğretisi, ahlâka önem vermesi, sosyal konulardaki prensipleri ve manevî yönü en fazla dile getirilen faktörlerdir. Bunları mistik tecrübe Müslümanlardan ya da İslam kültüründen etkilenme faktörü takip etmektedir. İkili ilişkiler, özellikle Müslümanlarla evlenme din değiştirmede önemli rol oynamıştır (Köse 1997, s.86). Bizim çalışmamızdaki verilerle Köse’nin çalışmasında ortaya çıkan sonuçlar büyük oranda paralellik arz etmektedir.

Din değiştirme vakıalarının tek bir nedene bağlanmasının doğru bir yaklaşım olmayacağı açıktır. Ancak kişi İslam’ı kabul etme sürecinde değişik etkenlerin tesirlerine maruz kalsa bile bunlardan birtakım nedenleri belirleyici gibi görebilir. Çünkü din değiştirme sürecinde maruz kalınan her etken bireyi aynı ölçüde değişime yönlendirmeyebilir. Bu yüzden biz, Müslüman olma sürecinde en çok tesir eden faktörün ne olduğu üzerinde özellikle durmaya çalıştık. Bizim araştırmamızda ortaya çıkan etkenlerin başında gelen İslam’ın dinî inanç ve öğretilerinin hem Peker’in hem de Köse’nin araştırmalarında da önemli bir etken olarak yer aldığını gördük. İslam’ın ahlâkî prensipleri, ikili ilişkiler yoluyla etkilenme ve evlilik yoluyla din değiştirme bu üç araştırmada da önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.10.1. Entelektüel Arayış

Din değiştiren kişilerin İslam'ı seçme kararı almadan önceki entelektüel sorgulamalarına bakıldığında daha çok sosyal konular, dinî şüpheler, hayatın anlamı, gibi varoluşsal meseleler üzerinde durdukları görülmektedir (Top, 2007, s.36).

Köse, (1997, s.79) entelektüel faktörlerle Müslüman olan kişilerin özelliklerini şöyle anlatmaktadır: Bu kişiler, dinsel bir şüphe veya tatminsizlikle diğer dinleri, ideolojileri ve diğer dinlerin müntesiplerinin hayat şekillerini tanımak için gayret gösterir; çeşitli kitap, dergi, internet vs. araştırırlar. Arayış içerisindeki bu kişiler bilinçli bir yaklaşım sergilerler. Asıl belirleyici etken aranılan şeyin bir başka dinde olduğunun farkına varılmasıdır. Bu anlayışla Müslüman olan kişiler kabul edecekleri din ve ideolojinin kendilerine neler sağlayacağıyla ilgilenir. Sosyal baskı veya seçilecek dinin mensuplarından etkilenme ön planda değildir.

Din değiştirme hadisesi öncesi dikkat çekici bir çaba olarak entelektüel arayış ön plana çıkabilmektedir. Din değiştirme olaylarının genellikle bir süreç dâhilinde olduğu göz önüne alındığında, bu sürecin içerisinde entelektüel sorgulamanın önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Müslüman olma sürecinde dininden tatmin olmama, kendini eksik hissetme, anlamsız bir hayat sürdüğünden yakınma gibi entelektüel arayışa kaynaklık edecek duyguları yaşayan deneklerimiz vardır. Araştırmamıza katılan kişilerden 5'i (%25) din değiştirmesinde kendisini etkileyen asıl unsurun entelektüel bir arayış içerisinde bulunması olduğunu söylemektedir.

Bunlardan biri olan Katrin, bulunduğu şehirdeki kütüphanelerde İslam'la ilgili bütün kitapları okuduktan sonra internetten ve başka yollardan İslam'la ilgili kitaplar temin etmek suretiyle, din değiştirmeden önce İslam'la ilgili birçok şeyi öğrendiğini anlatmaktadır. Katrin, “Kendi dinimden (Protestan) tatmin olmadığım, Budizm'i araştırdım. Budizm'le Katolik mezhebini ve diğer dinleri karşılaştırıyordum. Protestanlıkta yapılan ibadetler beni tatmin etmiyordu. Karşılaştırmalarım sonucunda İslamiyet'teki gibi diğer dinlerde Allah'la doğrudan bir bağ kurulamadığını anladım. İslam'da olduğu gibi ciddi bir ibadet anlayışını da diğer dinlerde bulamadım. Hristiyanlıkta ibadetler din adamları tarafından yönetiliyor. Sanki Tanrı ile bağlantıyı din adamları kuruyor, inananlar ise uzakta kalıyordu. Allah'a yakınlaşamıyor, ona şükredemiyor, onunla ilişki kuramıyorsunuz, halk bir tür saflaştırılıyor. Halk ibadetleri bilmiyor, ibadetleri ele geçiremiyor” demektedir.

Bir başka örnek de Anke'nin tecrübesidir. Anke Afganistanlı bir Müslüman olan eniştesine sürekli İslam'la ilgili sorular sormaktadır. Ancak onun din değiştirmesinde asıl neden kendi papazına "hakikati arama" adına sorduğu soruların cevabını alamamasıdır. Bu sorulardan biri Hristiyanlıktaki "teslis" inancını sorgulamaktadır. Anke'nin sorusu şöyledir: "Hz. Âdem'in ilk insan olduğu ve annesiz-babasız dünyaya geldiği halde neden Tanrının oğlu değil de Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğudur?" Papazı bu soruya tam bir cevap veremez ve ona "bu tür sorularla fazla ilgilenmemesini" tavsiye eder. Araştırmalarına devam eden Anke, aradığı hakikati eniştesinden tanıdığı İslam'da "Allah'ın oğlunun olamayacağı şeklinde" bulur ve Müslüman olur. Anke, dinini bilmeyen, "kültür Müslümanı" olan kişileri de eleştiriyor. "Dinimi iyi ki ben kaynağından ve hayatında yaşayan birinden öğrendim. Yoksa Müslüman olmazdım" diyor.

Bu tip din değiştiren kişilere bir örnek de Samuel b. Yahya el-Mağribi'dir. O, önceleri Yahudi iken sonra çeşitli alanlardaki araştırmaları ve Hz. Muhammed'in yaşayışına ilişkin elde ettiği bilgilerden etkilenerek Müslüman olmuştur. Babasıyla arasındaki sevgiden dolayı, onun üzüleceğini bildiği için Müslüman olduğunu bir süre gizlemiştir. Ancak gördüğü iki rüyadan sonra İslam'ı seçtiğini ilan etmiştir. El-Mağribi, kendisinin gördüğü rüyaya dayanarak ilk dinini terk edip Müslüman olmadığını, rüyaların sadece kendisini Hakk'ı ilan etmek suretiyle gafletten uyanmasına fayda sağladığını belirtmektedir. O, zaten Hz. Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili delilleri kendi araştırması sonucu uzun zaman öncesinden öğrenmişti (el-Mağribi, 2004, 55).

El-Mağribi'nin Müslüman oluşu şuurlu bir muhakemeye dayanmaktadır. Ancak gördüğü rüyaların da din değiştirmesinde etkili olduğunu söylememiz gerekir. Çünkü o, rüyaları görüp Müslüman olduğunu ilan edene kadar yeni dinin emirlerini yerine getirmek için bir çaba içerisinde değildi. Hâlâ babasını, dininden daha çok seviyor ve önemsiyordu (2004, s.44). Birçok din değiştirme olayında olduğu gibi burada da birden fazla nedenin din değiştirmede rol oynadığını görmekteyiz. El-Mağribi'nin Müslüman olmasında mistik motivin de etkili olabileceğini söylememiz gerekir. Fakat onun, Yahudilik üzerine bir eleştiri yazması, İslam'ın üstün yönlerini ortaya koyması ve Yahudilikle İslam'ı karşılaştırması entelektüel bir bakış açısına sahip olduğunu açıkça göstermektedir.

Amerika'da Müslüman olanların %86'sının Hristiyan iken kendi inanç sistemindeki birtakım açmazlar sebebiyle İslam'ı seçtiklerini vurgulayan Philips (2004, s.271) entelektüel arayış içerisinde olan kişileri kendi dinlerinin dogmalarıyla bir türlü

iç huzuru yakalayamayan, din adamlarının kendilerine sunduğu cevaplarla sorunlarını halledemeyen kişiler olarak nitelemektedir. Almanya’da İslam’ı seçenlerle Amerika’da Müslüman olan kişileri karşılaştıran Wohlrab-Sahr ise entelektüel arayışa kaynaklık eden şu temel soruları sormaktadır: Dini Konversion nasıl bir işlev görüyor? Batı kültüründe yetişmiş bir kişi nasıl bir problem yaşıyor? Ve bu problemin çözümünü neden farklı ve yabancı bir din ve kültürde arıyor? İslam’ın hangi yönü tipik biyografik bir probleme çözüm olmaktadır? Bir sosyal grubun veya alt kültürün nasıl bir kolektif problemi var ki yeni bir dünya görüşüyle çözülsün? Başka bir din veya kültürde nasıl bir problem çözme metodu var ki din değiştiren kişiler bu yolu deniyor? O, araştırmasında iki ülke arasında profil farkları olsa da Müslüman olmanın 3 tip işlevinin olduğundan bahsetmektedir: Birincisi cinsel isteklerin tatbiki, (evlilik) ikincisi metodik (düzenli) bir dini yaşam sürme isteği, üçüncüsü ise Sembolik dönüşümdür (Wohlrab-Sahr, 1999, s.118-121).

Köse’nin (1997, s.77) aktardığına göre Batson ve Ventis, dini tecrübenin dolayısıyla din değiştirmenin bir ya da birden fazla varoluşsal problem çerçevesinde yeni bir entelektüel yapılanmayı gerektirdiğini söylemektedir. “Batson ve Ventis kişinin kendisine dert edindiği problemi çözmenin neticede yaşadığı dinî tecrübenin anlaşılması için bir model görevi üstleneceğini söyleyerek dinî arayış konusunda problem çözmenin dört safhasını belirlemişlerdir: 1) Kişi elinde bulunan mevcut sistemi kullanarak başarısız teşebbüslerde bulunur. 2) Bu başarısızlık karşısında aktif araştırmadan vazgeçer. 3) Daha sonra problemine farklı bir bakış açısı ve çözüm sunan yeni bir görüşle karşılaşır. 4) Bu yeni görüşü dener ve doğruluğundan emin olur”.

Deneklerimizden Anke’nin din değiştirme hadisesini yukarıdaki aşamaları dikkate alarak inceleyecek olursak: Birinci aşamada düşünsel bir problemle (Hz İsa’nın Tanrı’nın oğlu olduğunu anlamakta zorlanma) karşılaşır onu sahip olduğu din içerisinde çözmek için çaba sarf eder. Kendi papazına sorduğu sorulara kendini tatmin edecek cevaplar alamayan Anke bir süre Kiliseye gitmekten ve papaza sorular sormaktan vazgeçer. Böylece o, ikinci aşamada bir bekleme dönemini yaşar, pasif bir yolu seçer. Üçüncü aşamada ise papaza yönelttiği soruları, akrabası ve dinine bağlı bir Müslüman olarak gördüğü eniştesine sormaya başlar. Burada o, yeni bir bakış açısıyla, daha önce sahip olmadığı bir bilgi ve inançla karşılaşır. Aslında Anke Müslüman bir yakını dolayısıyla İslam’dan haberdardır. Ancak İslam’ın kendi yaşadığı problemine sunduğu çözümünden haberi yoktur. Bu yeni görüş Hz. İsa’nın Tanrı’nın oğlu olmadığı, onun bir peygamberi olduğu fikridir. Anke son aşamada bu anlayışı denemeye karar verir.

Böylece din değiştirme olayı gerçekleşir, sahip olduğu probleme kendince inandırıcı bir çözüm bulur, bir dönüşüm yaşar ve rahatlar.

Araştırmamızdaki deneklerden edindiğimiz bilgiler ışığında bakacak olursak, din değiştirme hadiselerinde kendi dinine eleştirel yaklaşma, dinî inanışını sorgulama ve diğer dinlerde hakikati arama tutumu içerisinde bulunma olarak ifade edebileceğimiz entelektüel arayış, bireyi din değiştirmeye motive eden temel faktörlerden biridir.

4.10.2. İslam'ın İnanç ve Öğretileri

Müslüman olma sürecinde deneklerin etkilendiği önemli faktörlerden biri de İslam'ın inanç ve öğretileridir. Din değiştiren kişiler daha çok İslam'ın şu vasıflarına dikkat çekmektedirler: 1) İslam nasıl bir inanca davet etmektedir? 2) İslam'ın getirdiği prensipler akla ve mantığa uygun mudur? 3) İslam dünyaya nasıl bir bakış açısı sunmaktadır? 4) Din değiştirecek kişinin çözüm bulamadığı dinî bir problemi varsa bu soruya İslam'ın tatmin edici çözüm sunup sunamadığı vb. Müslüman olurken cevap aranan önemli sorulardır. Bu sorulara İslam'ın verdiği yanıtlar deneklerin din değiştirmelerinde etkili olmaktadır. Şimdi bazı örneklerde bu durumun nasıl ortaya çıktığına bakalım.

Deneklerimizden Rainer İslam'ın tevhit anlayışını öne çıkarırken, Anke, Allah'ın kendisini doğru yola ilettiğini, dolayısıyla hidayetini Allah'tan geldiğini söylemektedir. Claudia, İslam'daki iç huzuruna dikkat çekerek “İslam'la karşılaşmam beklentilerimi karşıladı. İçim sevgi ve huzurla doldu. Hac ibadetimi yaptığımda ise kendimi günahlarımdan arınmış ve temizlenmiş, mutlu biri olarak hissettim” demektedir.

Bir başka deneğimiz Jennifer, İslam'ın kendisini etkileyen yönünü şöyle ifade etmektedir: “İslam'da beni etkileyen husus, doğrudan Allah ile bağ kurabilmemdir. İslam tevhit dinidir. Eğer Allah bir kimseyi doğru yola iletmek isterse O, bunu yapar. Bende bu duygular hâkimdi, kendimi Allah'a teslim ettim. Allah istemezse olmazdı. O istedi ve ben Müslüman oldum. Müslüman olmamda benim çabam, arkadaş çevremın katkıları oldu. Ancak bütün bunlar Allah'ın önceden belirlediği şeylerdi”. İnge de “İslamiyet'teki tek Tanrı inancı ve Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesi beni araştırmaya sevk etti. Allah'ın bizimle konuşmak için peygamber göndermesinden etkilendim ve Hz. Muhammed'in hayatını okudum çok etkilendim” demektedir. Elke ise “İslam benim hayatıma anlam kattı. Ben amaçsız ve hedefsiz bir yaşam sürerken

hayatın anlamını ve yaratılış gayemi İslam'dan öğrendim” diyor. İslam'ın din değiştiren kişileri en çok etkileyen yönünün “tevhit” anlayışı olduğunu söylemek mümkündür. Bazen bu durum Hristiyanlıktaki “teslis” anlayışıyla karşılaştırılarak dile getirilmektedir. Teslis esasının anlaşılması ve akla uygunluğu din değiştiren kişilerce sorgulanmaktadır. Buna karşın İslam'ın Tanrı'nın varlığıyla ilgili sade, kolay anlaşılır, öz bir yaklaşım sergilemesi ve akla hitap eden tevhit dini oluşu din değiştiren kişileri etkilemektedir.

Katolik bir anne babanın son çocuğu olarak Londra'da dünyaya gelen Drothy'nin tecrübesi de İslam'ın inanç ve öğretilerini öne çıkarmaktadır. O, İslam'la Hristiyanlığı karşılaştırarak ulaştığı sonucu şöyle ifade etmektedir: “Eski bir Hristiyan olarak Hristiyanlığa baktığımda onun sadece bir din olduğunu görüyorum. Anladığım kadarıyla İslam daha farklı bir şey. Size bir hayat tarzı sunuyor. Bu değişik bir yaklaşımdır. Mesela bir Hristiyan olarak her şeyi yapabilir ve kendinizi rahatça “Hristiyan” diye tanımlayabilirsiniz. Ama eğer Müslümansanız iş değişir, belli sınırlarınızın olması gerekir. İslam dininde beni hoşnut eden en önemli şey İslam'ın beni bazı amaçlar doğrultusunda yönlendirmesi oldu” (Arı & Karabulut, 2011, 84, 85).

Görüldüğü üzere Müslüman olan kişiler, eski dinlerindeki bazı prensiplerle İslam'ın ortaya koyduğu yaklaşım tarzını karşılaştırmak suretiyle akıl ve mantık ölçüsünde bir karara varmaktadır. Bazı kişilerin ise İslam'da kendilerini etkileyen tevhit anlayışı, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve karşılaştıkları Müslüman kişilerin olumlu tutum ve davranışlarından etkilenerek İslam'ı seçtikleri anlaşılmaktadır.

4.10.3. Evlilik

Din değiştirme farklı sonuçlar doğuran muhtelif şekil ve şartlarda gerçekleşebilir. Samimi bir duygu ile kendi toplumunun dinî değerlerini reddederek başka dinlerde tatmin arayan bir kimse bu tecrübeyi yaşayabileceği gibi, farklı bir din mensubu ile evlenmek isteyen kişi de görünüşte dinini değiştirebilir ve zamanla yeni dinini samimiyetle benimseyebilir.

Diyanet İşleri Başkanlığının yurt içi ve yurt dışındaki temsilciliklerine başvurarak 1996'da din değiştiren 646 kişiden 483'ü kadın, 163'ü erkektir. İslâm'a geçiş sebepleri arasında ise ilk iki sırayı araştırma ve evlenme almaktadır (Köse, 2000, s.558). Almanya'da Müslüman bir eşle evlenen Alman sayısını rakamsal olarak ifade edemesek de bu tür evliliklerin azımsanmayacak kadar çok olduğunu ve sıklıkla

görülmeye başlandığını söyleyebiliriz. Hatta Türkler arasında bu tür evliliklerde din değiştirme ile nikâhın birleştirilmesi bir gelenek haline dönüşmeye başlamıştır. Şöyle ki; düğün esnasında genelde nikâh kıyılmadan önce başka dinden olan kişi şahadet getirerek Müslüman olduğunu bütün orada bulunanların huzurunda ilan etmektedir. Bu tür uygulamalarda din değiştiren kişi genelde bayanlardır. Deneklerimiz arasında evlilik yoluyla Müslüman olan kişilerin tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Annesi babası çok küçükken ayrılan Ulrike, Müslüman olmasını şöyle anlatmaktadır: “Eşimle ilk tanıştığımız zaman onun Müslüman olduğunu öğrendim. Hayatımda ilk defa Müslüman birini yakından tanıma fırsatı buluyordum. Aynı zamanda İslam’la da tanışmış oldum. Eşimle evlenme kararı aldığımızda ben de Müslüman olmaya karar verdim. Benim din değiştirmemde eşimi çok seviyor olmam etkili oldu. Eşim ya da ailesi bana dinimi değiştirmem konusunda telkinde bulunmadı. Bana kimse önceki dinimden ayrılmam için baskı kurmadı. Aslında eski dinimi de pek yaşamıyordum. Ama şimdi mutluyum”.

Başka bir dine bağlı biriyle evlenen kişiler, ya evlenirken ya da evlendikten sonra din değiştirebilirler. Evlilik yoluyla din değiştirme hadisesinde, evlenmek isteyen bireylerden biri diğerine evlenebilmeleri için dinini değiştirmesi gerektiğini söyleyebilir (Peker, 1979, s.34). Evlenmeden önceki din değiştirmelerin çoğunda müstakbel eşin veya onun ailesinin evliliğe karşı çıkmaması için din değiştirme olaylarına şahit oluyoruz. Bazı din değiştirmelerde eşlerden birinin veya ailenin evlilik için din değiştirmeyi şart koştuğuna rastlanılmaktadır. Bu tür din değiştirmelerde din değiştirecek kişinin sevdiği insanla evlenme veya dininde kalma arasında bir seçim yapması gerekmektedir. Deneklerimizden Müslüman bir Türk’le evlenmek isteyen Fransiska, böyle bir tecrübe yaşamıştır. Kayınvalidesi, oğluyla evlenebilmesi için onun Müslüman olması gerektiğini ve ismini de değiştirmesini şart koşmuştur. Evlilikte kararlı olan Fransiska Müslüman olup Hülya ismini resmi olarak da kullanmayı kabul etmiştir. Halen kayınvalidesiyle birlikte aynı evi paylaşan Fransiska, Türkçe öğrenerek aileye uyum sağlamayı başarmıştır. Fransiska örneğinde olduğu gibi Müslüman birine karşı duyulan sevgi ve birlikte yaşama arzusu kişinin dininden daha baskın çıkarsa din değiştirme gerçekleşebilir. Bu bakımdan din değiştirme süreci kişinin kendisi için önemli olanın ne olduğunun ortaya konulduğu bir süreçtir.

Köse’nin (1997, s.90) incelediği Müslüman olan İngilizler arasında evlilik yoluyla İslam’ı seçenlerin oranı %20’dir. 70 kişiden 14’ü Müslüman olduğunda Müslüman biriyle evli veya nişanlı idiler. 14 kişinin 9’u kadın 5’i ise erkektir. 5 kişi evlenmeden önce Müslüman olduklarını belirtirken, dokuz kişi evlendikten sonra

Müslüman olmuşlardır. Kadınlardan 3'ü İslam'a giren İngiliz kocalarını takip etmişlerdir.

Osmanlı'nın son döneminde Kosova'da ihtida olaylarını inceleyen Aslan (2011, s.178) kadın mühtedilerle ilgili en çok karşılaşılan meselelerden birkaçını şöyle sıralamaktadır: “Müslüman bir genci sevmeleri, Müslüman kocaya kaçmaları, Müslüman erkekle evlenmek istemeleri ve bu vesilelerle din değiştirmeleridir.

Evlilik yoluyla din değiştirmelerde kişinin yaşayacağı gerilim ve stres onun dinine bağlılığı ölçüsünde olacaktır. Dinî bağları zayıflayan bir birey, eşinin dinini daha kolay seçip kabullenirken, dindar bir insan daha güçlü çatışmalar yaşayabilmektedir. Peker (1979, s.34) bireyin önceki dinî inancı bilinçaltına iyice işlemiş, kök salmış ise din değiştirdikten sonra, din değiştirmeye karşı olan direnişlerin tekrar bilinç düzeyine çıkarak bireyde daha büyük huzursuzluk ve gerginlikler yaratabileceğinden bahsetmektedir. Böyle bir durumda birey gerginliği yok edemez, huzursuzluğu gideremez, bilinç alanına çıkan dönme eğilimlerini bastırıp bilinçdışına atamaz ise tekrar önceki dinine dönme söz konusu olabilir. Sadece bir başka dinden biriyle evlilik yapmak amacıyla dinini değiştiren, önceki dinine bağlı, dindar bir birey evliliğinde mutsuz olur, İslam'ı da yüzeysel olarak tanımaktan ileri geçemezse önceki dinine dönme eğilimi gösterebilir. Peker'in (1979, s.58) çalışmasında önceden Müslüman olan bir kişi Hristiyan bir eşle evlenmek istemektedir. Ancak eşinin anneannesi Hristiyan olmasını evlilik için şart koşturmuştur. “Eşimle birbirimizi çok seviyorduk. Heyecanlı olduğum sıralardı. Bunun da etkisinde kalarak ve arada huzursuzluk olmaması için Hristiyan olmuş, resmen Hristiyanlığı kabul etmiştim. Ancak Hristiyanlığı kabul ettikten sonra kendi kendime vicdan azabı duymaya başladım. Bir ara bunalım bile geçirdim. Bu durum rüyalarım giriyordu. Bu şekilde eşimin anneannesi ölünceye kadar (yaklaşık 9 sene) devam etti. O, öldükten sonra tekrar İslamiyet'e döndüm. Şimdi çok huzurluyum”. Bu olayda sadece sevdiği kişiyle evlenebilmek için Hristiyan olan birey, bir süre sonra ruhsal bunalım ve vicdanî muhasebe neticesinde tekrar eski dinine dönmektedir. Hristiyan olduğu zaman diliminde dinine ilgi duymamış ve Hristiyanlığı özümseyerek benimsememiştir. Sonuçta birinci din değiştirme neticesinde kaybettiği dinî inancı tekrar bilinç alanına çıkarak bireyi eski dinine yöneltmiştir.

Din değiştirmeyi evlendiği kişiyle bir süre beraber yaşayarak ya da evlendikten sonra kabul eden kişiler vardır. Bu kişilerin din değiştirme kararlarının ardında ise edindiği yeni çevreye uyum sağlama isteği yatmaktadır. Birey başka bir din mensubuyla evlendiğinde yeni bir çevre ve yeni bir kültürel ortamda kendini bulmaktadır. Kişi

edindiği yeni kültürel çevrede farklı geleneklerle ve dini temelleri olan değişik adetlerle karşılaşmaktadır. Birey bulunduğu ortama uyum sağlama, bu ortamda kendini kabul ettirme ve kendini yeni tanıştığı ortamda sevdirmeye düşüncesiyle din değiştirme kararı verebilir. Eşi ile evlenme sürecinde Müslüman olan Ulla şöyle anlatmaktadır: “Uzun yıllar İslam dininden habersiz yaşadım. Sadece nüfus kâğıdında Müslüman yazıyordu. İslam’ı bana kimse öğretmedi, eşim Müslümandı ama o da Müslümanlığı hiç bilmiyordu Allah’ın lütfu ile gece gündüz okumam sayesinde İslamiyet’i öğrenmeye başladım. Büyük bir coşku ve heyecan ile öğrendiklerimi başka insanlarla paylaşıyordum” (Sezer, 2010, s.50).

Evlilik sonrası gerçekleşen din değiştirme olaylarını sırf yeni çevreye veya eşin akrabalarına uyum sağlamayla izah etmek doğru bir yaklaşım olmayabilir. Ancak Müslüman biriyle evlenen kişilerin İslam’ı daha yakından tanıma ve bu dinin ilgi çekici yönlerini fark etme imkânları diğer bireylere göre daha yüksektir. Din değiştirecek kişilerin eşlerinin dinlerini yaşamasına, dindar bir birey olmalarına gerek de yoktur. Evlilik yoluyla Müslüman ailenin bir ferdi olan kişi, ailenin diğer üyelerinden, komşularından ya da kültürel çevrenin doğal yapısından etkilenerek din değiştirebilir.

Evlilik yoluyla hayatlarını birleştiren değişik inançlara bağlı kişiler zaman zaman dinî konularda görüş ayrılığı yaşayabilirler. Bireyler her ne kadar diğerine karşı hoş görülme davranışları bile dinî konularda bazen tartışmalar büyüyebilir. Dinî konuların tartışılması, eşleri, diğerinin dinini araştırmaya ve o dine ilgi duymaya sevk etmektedir. Özellikle dinlerin karşılaştırılması sonucunda akla mantığa daha uygun olanın benimsenmesi söz konusudur. Evliliğin ilerleyen yıllarında çocukların dünyaya gelişiyle birlikte, çocuğa isim verilmesi, çocukların dinî eğitimi, çocuğun hangi inanca göre yetişeceği vb. konuların değişik inançtan olan eşler arasında tartışılması kaçınılmazdır. Dinî konulardaki bu tür tartışmalar onlara dini inançlarının uygun olmayan yönlerini öğrenme fırsatı tanırken, diğer dinin üstün olan prensiplerini de fark etme imkânı sunacaktır. Bütün bu karşılaştırma ve tartışma neticesinde başka bir dinle alakalı öğrenilen yeni bilgiler, eşlerden birinin dinini değiştirmesine vesile olabilir. Ailedeki uyumsuzluk ve huzursuzluk kaynağı olan sorunların çözümü, evliliğin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için eşlerden biri dinini değiştirebilir.

Sonuç olarak evlilik yoluyla hayatlarını birleştiren kişilerin, eşlerinin dinî inancını daha yakından tanıma fırsatını buldukları kesindir. Başka bir dinin mensubu olan biriyle çok yakın bir temas sağlanması, din değiştirme sürecinde önemli bir etken olduğu gibi din değiştirme olasılığını da artırmaktadır. Büyük bir duygusal aşk

yaşayarak hiçbir şeyi sorgulamaksızın ani din değiştirme olaylarını dışarıda tutacak olursak, evlilik sürecinde gerçekleşen din değiştirmelerde entelektüel sorgulamanın, eşler arası dinî tartışmaların, ailedeki diğer fertlerden etkilenmenin ve dinlerin karşılaştırılmasının ön plana çıktığını görüyoruz.

4.10.4. İslam'ın Ahlâkî Prensipleri

Din, bu dünyada ahlâklı davranmayı öğretir ve esasen dinin mesajı da bu dünyada ahlâk ekseninde bir dünya hayatı sürülmesi içindir. Bir anlamda dinlerin ve dolayısıyla İslam'ın öğretilerinin temel esprisini ahlâk oluşturur. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, dinle ahlâkın iç içe olduğu görülür. Ahlâkî değerlerin davranış biçimine, hayat tarzına ve kısacası yaşam şekline dönüştürülmesi esastır. Bu noktada kişinin iradesi, kişinin hayata bakışı ve sorumluluk duygusu öne çıkmaktadır.

Müslümanlarla temas kuran deneklerimizden bazıları tanıdıkları Müslüman kişilerin davranış tarzından hareketle İslam'a dair ilk izlenimlerini edindiklerini belirtmektedirler. Deneklerimizin ikisi din değiştirmesinde İslam'ın ahlâkî prensiplerini en fazla motive eden faktör olarak göstermektedir. Bu prensipleri ise en yakınlarında bulunan hayat arkadaşlarında görmüşler ve canlı olarak yaşandığına şahit olmuşlardır. Deneklerimizden Elke, eşinin hayatında gözlediği davranışların kaynağının İslam olduğunu öğrendiğinde Müslüman olmuştur. Elke Müslüman olmasını şu şekilde anlatmaktadır: “Ben eşimin örnek bir insan olduğunu daha evlenmeden önce anlamıştım. Ancak bana eşim davranışlarının inancından dolayı böyle olduğunu hiçbir zaman söylemedi. Müslüman olmamda eşimin ahlak anlayışı beni çok etkiledi. Eşim dürüst bir insandı. Dürüstlükten hiçbir zaman ödün vermezdi. Aleyhinde bile olsa onun doğruluktan sapmadığına çoğu kez şahit oldum. Ben eşimi örnek alıyordum. Onun gibi bir insan olmayı istiyordum. Müslüman olduktan sonra ise dürüstlüğü peygamberimizin en tanınan yönü olduğunu öğrendim. Anladım ki İslam sadece bir ibadet dini değil aynı zamanda ahlakınızın da İslam'a uygun olması gerekir. Eşimin normal bir Müslüman gibi yaşadığını anladım ve ne kadar doğru bir karar verdiğimi fark ettim”.

Bir başka örnek de İnge'nin Müslüman oluşudur. Müslüman çevre olarak tanıdığı kişilerin sayısı çok sınırlı olan İnge, sadece eşi ve eşinin ailesini tanımaktadır. İnge şöyle diyor: “Eşimin ailesinin İslam'ı güzel yaşaması benim üzerimde ciddi etki bıraktı. Eşimin ailesinde huzurlu ve mutlu yaşandığına şahit oldum. Ne zaman eşimle

beraber ailesini ziyarete gitsek oradan ayrılalım gelmezdi. Eşimin ailesi gerçekten çok dindardı. Ben hala o evi cennete benzetiyorum. Ben de orada İslam'ı kabul etmeye karar verdim. Hatta şehadet kelimesini camide değil eşimin ailesiyle olduğumuz bir gün o evde getirdim". Ailesinde cinsel istismara uğrayan Claudia da İslam'ın ahlak anlayışına dikkat çekerek evlilik dışı ilişkinin İslam'da yasaklanmasının ve Müslümanların buna dikkat etmelerinin çok önemli olduğunu belirtmektedir.

4.10.5. Travmatik Olaylar

Dengesiz aile ilişkileri, çocuklukta anne-babanın boşanması, trafik kazası, doğal afetler veya bir başka insanın bedensel ya da cinsel saldırısına uğrama vs. olaylar şok tepkisi denilen geçici kişilik bozukluklarına yol açabilir. Bazı insanlarda böyle olayların izleri kalıcı ve sürekli ruhsal durum bozukluklarına neden olabilir. Şok tepkisi belirtileri olayın şiddetine, türüne, beklenmedik bir durumda ortaya çıkmasına veya olaya hazırlıklı olunmasına ve bireyin kişilik özelliklerine bağlı olarak değişebilir (Geçtan, 1992, s.208).

Din psikolojisinin kurucularından birisi olarak kabul edilen William James, din değiştirme veya kendi dininde dindarlaşmayı (dinsel değişimi) “mutsuz ve yanlış yolda olduğunun şuurunda olan bölünmüş kişiliğin, dini realitelere sınıksız sarılarak bilinçli olarak doğruyu bulması, mutlu olması ve neticede bölünmüşlükten kurtularak kendisiyle bütünleşmesi süreci” olarak tanımlamaktadır (Köse, 1997, s.70). W. James'in yaptığı dinsel değişim tanımında bölünmüş kişiliğin huzur ve mutluluğa ulaşmak için dinsel değişime başvurabileceği ifade edilmektedir. Biz de araştırmamızda din değiştiren kişileri huzursuz edecek düzeyde travmatik olarak nitelenebilecek hadiseler yaşayıp yaşamadıklarını sorduk.

Din değiştirme öncesi, henüz çocukluk yıllarında deneklerimizden 3'ünün ailesi boşanmıştır. Ailesi boşanan kişiler anneleriyle beraber büyümüşlerdir. Bu kişiler yine de babalarıyla ilişkilerini normal olarak nitelemektedirler. Ölüm nedeniyle 1 kişi çok küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Aile içerisinde üvey babası tarafından cinsel istismara uğrayan bir kişi bulunmaktadır. Travmatik bir hadise olarak görülebilecek bir tecrübe yaşayanlar 5 (%25) kişi iken, böyle bir olay yaşamadığını belirtenler 15 (%75) kişidir.

Tablo 10

Din Değiştirme Öncesi Yaşanan Travmatik Olaylar

Ailesi boşananlar	3	%15
Ölüm sebebiyle anne-babadan birisini kaybedenler	1	%5
Aile içerisinde cinsel istismara uğrayanlar	1	% 5
Travmatik bir olay yaşamamış olanlar	15	% 75
Toplam	20	% 100

Ailesinde öz babasını hiçbir zaman tanımayan Claudia, din değiştirmesini, mutsuz çocukluk, bozuk aile ilişkileri ve travmatik nedenlere bağlamaktadır. Üvey babası tarafından çocuk denecek yaşta cinsel istismara maruz kalan Claudia 17 yaşında, kendi araştırmaları sonucunda İslam'ı kabul etmiştir. Cinsel istismar sonrası zor günler geçirip, psikolojik tedavi görmüştür. İslam'ı arkadaş çevresinden edindiği bilgilerden, internetten ve cami ziyaretlerinden tanıdığını belirten Claudia, Müslüman olduktan kısa süre sonra hacca gitmiştir.

Deneklerimize baktığımızda aile düzenini etkileyecek boşanma olayları, ölüm nedeniyle küçük yaşta anne-babadan ayrılma ve cinsel tacize maruz kalma gibi travmatik hadiselerin çocuklukta yaşanması, bireyin duygusal karmaşa yaşamasına yol açabilir. Henüz kişiliğin oluşmadığı, bireyin kendi benliğini oluşturmak için çaba sarf ettiği bir zaman diliminde yaşanan bu tür yıkıcı tecrübelerin olumsuz etkilerinin kolay kolay silinemeyeceği açıktır. Bu tür tecrübeler kişilikte doldurulması neredeyse imkânsız olan ruhsal boşluklar oluşturabilir. Böylece mutsuzluk, nefret, gerilim, isyan gibi duygusal kaynaklı tepkiler ortaya çıkabilir. Birey duygusal karmaşa ve dengesiz aile içerisinde tadamadığı huzur ve sükûnu din değiştirme yoluyla elde etmeyi seçebilir.

Din değiştirme hadisesinde travmatik olayların doğrudan bir etkisinin olduğunu ileri süren araştırmalar Batı'da dikkat çekmektedir. Köse'nin çalışmasında ortaya konan bulgular din değiştirme ile ferdî stres arasında doğrudan bir ilişki olduğu yönündeki Snow ve Phillips'in ileri sürdüğü önerileri destekleyici nitelikte değildir. Ancak "ruhsal" problemlerle (anlamsızlık, hedefsizlik, güçsüzlük ya da kendini küçük görme gibi duyguları içeren problemler) ilgili Snow ve Phillips'e ciddi destek vermektedir. Ruhsal kriz birçok durumlarda varoluşsal ve entelektüel problemlerden kaynaklanmıştır. Elbette duygusal diye nitelediğimiz problemler değişim sürecinin başlangıcında veya sürecin kendisinde etkili olmuştur. Lakin bulgular ve mülakatlardan çıkan genel

görünüm din değiştirmenin duygusal karmaşanın veya ferdî stresin doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmadığı şeklinedir. Duygusal karmaşa ve ferdî stres bazı durumlarda din değiştirme ile özdeş görülebilir, fakat bunlar din değiştirmenin gerçekteşmesi için birer şart değildir. Din değiştirecek kimsede şuursuz bir çatışma ve din değiştirme için psikolojik bir ortam gelişebilir fakat bu faktörler birçok durumlarda yeterli olmaz (Köse, 1997, s.73).

Din değiştirme vakıalarında “ruhsal” problemlere neden olabilecek travmatik hadiseler yaşayan kişilerce, din değiştirme bir tür problem çözme mekanizması gibi algılanabilir. Birey sıkıntılı süreçten kurtulmak için hayatında ciddi bir değişim ihtiyacı hissedebilir ve din değiştirerek böyle bir ihtiyacı karşılama çabası içerisine girebilir. Ancak din değiştirme olayını sadece travmatik bir hadiseye bağlamak doğru bir yaklaşım olmaz. Çünkü bireyin hayatında mutsuzluk kaynağı olan her travmatik olayın ardından din değiştirme vakıalarının geldiğini ortaya koyan bulgulara ulaşamadık. Din değiştiren kişilere travmatik bir olay yaşayıp yaşamadıklarını sorduğumuzda hiçbiri din değiştirmesinde bu olayların etkili olduğunu kabul etmemiştir. Din değiştiren insanları pasif birer kurban, patolojik vakıa olarak nitelemek yerine mevcut toplumsal, dinî şartların etkisinden kurtulmak için bir arayış içinde olan insanlar olarak değerlendirmek daha isabetli bir tutum olacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DİN DEĞİŞTİRME SONRASI YAŞAYIŞ

5.1. Bireysel Yaşamda Değişim

Birey açısından din değiştirme hadisesi köklü bir değişimdir. Bireyin inançlarında, benliğinde, dünyaya bakışında ve yaşam tarzında değişiklikler yapmasını gerektirir. Yaşanan değişimin boyutları öylesine kapsayıcı olabilir ki din değiştiren kişi, kendisini din değiştirmeden “önceki ben” ve din değiştirdikten “sonraki ben” diye tanımlama ihtiyacı duyabilir. Deneklerimizden Frank, Müslüman olduktan sonra daha mutlu ve daha huzurlu olduğunu belirterek “ben İslam’da hayatın anlamını buldum” demektedir. Markus ise daha doğru bir insan olduğunu, doğruluğa özen gösterdiğini ve helal olmayan gıdaları satın almadığını söylüyor. Oliver de Müslüman olduktan sonra daha kuvvetli bir inanca sahip olduğunu, daha çok düşünen, tefekkür eden birine dönüştüğünü ve sakinleştiğini anlatmaktadır. Başka bir deneğimiz İnge’nin kendisinde gördüğü en büyük değişiklik ise başkalarına karşılık beklemeden (Allah rızası için) iyilik yapmaya başlaması olmuştur. İnge, Müslüman olmadan önce böyle bir huyunun olmadığını söylemektedir.

Almanya’da Müslüman olan Batılı kadınlarla göçmen kadınları karşılaştıran Altuntaş (2010, s.20) Müslüman olan kadınların yaşadığı değişimi şöyle aktarmaktadır: Andrea: “İçimde artık bir boşluk hissetmiyorum, din insana güç veriyor yoksa insan kendini kaybedebilir”. Petra: “İç huzurum var, artık tutunacak bir dalım var. Zor zamanlarımda Allah’a dua ediyorum”. Rukayya: “İbadetleri yaparak sorumluluk duygusunu öğrendim. Gerçek arkadaşlığı öğrendim. Ayrıca içkisiz de yaşayabildiğimi gördüm”. Bazı sağlık sorunları yaşayan ve yakın bir zaman önce babasını kaybeden Saliha, Müslüman olduktan sonra, “Canım, ruhum iyileşti ” demektedir.

Din bireyin hayatına yön veren, onun kişiliğini ve kimliğini oluşturan temel unsurlardan biridir. Din, bireyin hayatında değer sistemi oluşturmada, ahlâk anlayışında ve dünya görüşünü belirlemesinde önemli bir etkidir. Kişi ahlâkî değerlerini, iyi-kötü, doğru-yanlış, ahlâkî-gayri ahlâkî gibi yargıları din anlayışı ekseninde belirler. Kişinin din değiştirmesiyle bütün bu yargıların dayanaklarından biri de değişmektedir (Peker, 1979, s.12). O zaman din değiştiren kişi yeniden bir kişilik

yapılandırmasına yönelebilir. Yeni bir kimlik oluşumunu başlatabilir. Din değiştirme sürecinin sonunda yeni bir insan, yeniden doğmuş bir birey olarak kendini tanımlayabilir. İşte böylesine derin ve köklü bir değişim yaşayan kişiler din değiştirmeye yeni bir kimlik kazanırlar (Köse, 1997, s.101).

Din değiştiren kişi eski dinî aidiyetini terk etmek suretiyle eski kimliğinin de temellerini sarsmaktadır. Temelleri sarsılan kimlik bireyin kişiliğini, benliğini yansıtamaz ve yeni bir kimlik ihtiyacı doğar. Bütün din değiştirme hadiselerinin bireye yeni bir ferdî kimlik kazandırdığı kesindir. Din değiştirmenin ne kadar samimi, içten, doğal şartlarda ve entelektüel bir arayışla gerçekleştiği ise yeni kimliğin kuşatıcılığını ve geçerlilik alanını belirler. Sadece ismen Hıristiyan iken ismen Müslüman olmaktan ileri geçmeyen bir din değiştirme olayında böyle derin bir değişimden söz edemeyiz. İsmen din değiştiren kişiler bir arayış içinde olmadıkları için yeni bir kimliğe ihtiyaç da duymazlar. Bu kişiler çok sınırlı bir değişim yaşadıklarından, dinî aidiyetin dışında eski kimliklerinde pek bir değişim hissetmeden yeni bir kimlik sahibi olurlar. “Din değiştirme” veya “dinî değişim” esas itibarıyla, din değiştiren kişinin dinî-dünya görüşünün değişmesi demektir. Zira din değiştiren insanların eski ve yeni dindaşlarının dünya görüşleri farklıdır. Bu farklılık, yeniden sosyalleşme aşamasında yeni bağlandığı grubun inanç ve değerlerini öğrenirken önceki inancın izlerinin atılması ve hor görülmesi (mortification) şeklinde olabilirse de, ilk sosyalleşme önemli olduğu için eski inancın tortularının tam olarak yok edilmesi çoğu zaman mümkün olamamaktadır (Kirman, 2010, s.51). Din değiştiren kişiler ne kadar derin ve köklü değişiklikler yaşarsa yaşasın, onların eski inancının izlerini tamamen silmesi öyle kolay gözükmemektedir.

Din değiştirip başka bir dine giren kişi, en yakın çevresi tarafından toplumsal dışlanmaya maruz bırakılır. Ancak daha büyük bir dışlama bağlı bulunduğu dinî gruptan gelir. Çünkü dinini terk eden kişinin (apostate) yapmış olduğu davranış, önceden bağlı bulunduğu grup tarafından sadakatsizlik ve hatta ihanet olarak algılanır. Bu yüzden bu kişi ayıplanır, kınanır, aşağılanır, suçlanır, hatta tehdit edilir. Din değiştiren kişi, en yakın arkadaşları veya ailesi tarafından ilgisizliğe mahkûm edilebilir (Kirman, 2010, s.58).

5.2. İnanç, ibadet ve Ahlâkî Değişim

Din değiştiren kişilerin yaşadığı değişim süreci neredeyse hayat boyu devam eder. Çünkü değişim, din değiştirme kararının verilmesiyle önemli bir aşamaya ulaşsa bile nihai noktaya varmış değildir. Bu açıdan din değiştirme kararının alınması bireyin hayatındaki eskiye dair olan şeylerin temizlenmesi ve yeni inancın inşa edilmesi anlamına gelir. Birey eski ve yeni çatışması yaşayabilir. Önceki dininin inanç sistemini tamamen reddederken ahlâkî değerleri yeni diniyle uyumlu hale getirebilir. Bu temizleme ve yeni dinin bireyin benliğinde inşa edilmesi zamana yayılarak devam eder.

Din değiştirme kararı temelde inançla ilgilidir. Bir dinin inanç esaslarının öncelikle kişi tarafından benimsenmesi, inanılmaya değer görülmesi gerekir. Şayet birey bir dine inanıyorsa, yeni dinle eski dinin inanç esasları karşılaştırılır, muhakeme edilir. Yeni dinin inanç sistemi akla mantığa uygun ve eski dine göre daha üstün kabul edilirse değişim başlar. Deneklerimizin çoğu Hristiyanlığın teslis inancından İslam'ın tevhit inancına, bazı kişiler ise bu inancın anlaşılmasında sorun çektiklerinden daha anlaşılır bir inancı seçtiklerini söylemektedir.

Araştırmamızdaki deneklerden 15'i (%75) Müslüman olduktan sonra namazlarını düzenli olarak kıldıklarını ve oruçlarını tuttuklarını söylerken, hacca gidenlerin sayısı 3 (%15) kişidir. Kur'an okuma bilenler 10 (%50) kişidir. Kadın deneklerimizden başörtüsü takanlar 13 (% 81.25) kişidir. Başörtüsü takmayan kadınlar ise eskisi gibi aşırı derecede açık kıyafetler giyinmediklerini söylemektedir.

Bütün benliğiyle yeni dine bağlanan, dinin inanç ve ibadetlerini sosyal hayatta tatbik eden bireyler yeni kimlikle tam özdeşleşmiş kişilerdir. Bu kişiler kendilerini tanımlarken “önceki” ve “yeni” ayrımına özen göstermektedirler. 19 yaşında Müslüman olan ve Ayşe ismini alan Susanne, İslam'ı kendi inisiyatifi ile araştırır ve nihayet DİTİB teşkilatına bağlı bir camiye gider; ancak kendisine orada yardımcı olacak birini bulamaz. Sonra onu Müslüman bir komşusu Milli Görüş Teşkilatı'na bağlı bir camiye götürür. Orada Kur'an öğrenen çocukları izler ve şehadet getirir. İlk namazını orada kıldığını söyleyen Susanne, duaları bilmediğini ve sadece şeklen namaz kıldığını anlatıyor. Sonra üç hafta gibi kısa bir sürede namaz surelerini öğrendiğini ve namaza başladığını anlatıyor. Müslüman olduğunu öğrenen ailesi onunla bir süre konuşmaz. Nasıl olsa geri döner diye sabırla beklerler. İkna etmek için çeşitli şekillerde onu eski papazıyla buluştururlar ancak o dininden dönmez. İslam'a girdikten sonra başörtüsü takan ve kapalı kıyafetler giymeye başlayan Susanne uzun elbise bulamadığı için kendi

kısa elbiselerinden “İslamî kıyafet” diktiğini söylemektedir. “Benim boyum 1.80 cm’dir. İslamî örtünme şekline göre kıyafet bulamadığım için, kendi eteklerimi kendim dikiyordum”. Çalıştığı işyerinde başörtülü olarak çalışamayacağını düşünür. İşini kaybetmemek için ilk zamanlar başını açarak işine gider. Ancak o, bir gün işyerinde başını açmayı unuttur ve böyle çalışır. O gün işyerindeki yöneticiler de bu şekilde çalışabileceğini söylerler. “Önceki dini inancımdan dolayı da fazla açık giyinmezdim” diyen Susanne İslam’a kolay uyum sağladığını söylüyor. Eczanede çalışan bir başka Müslüman arkadaşından bahsederken “arkadaşım öğle ve ikindi namazlarını işe ara vererek kıldığı için her gün akşam yarım saat daha fazla mesai yaptığını ve bu durumu işyerinin kabul ettiğini söylüyor ve ekliyor ‘kolay pes etmezsek çevremizdeki insanlar bizi böyle kabulleniyor’” diyor.

Türklerde durumun biraz farklı olduğunu belirten Susanne: “Türkler burada başını örtmek istese sizin ülkenizde de yasak burada hiç başörtüsü takamazsınız deniliyor ve onlar da çabuk vazgeçiyorlar. Benim görüşüm biz Alman Müslümanlarız ve biz Almanya’da yaşıyoruz, mücadele etmeliyiz ve haklarımızı istemeliyiz” diyor. Susanne hayatındaki değişiklikleri ise şöyle anlatıyor: “Artık yazları yüzmeye gitmiyorum. Kadın erkek ilişkilerine daha çok dikkat ediyorum. Dinimi daha derin olarak öğrenmek için Arapça öğreniyorum. Düzenli olarak namazlarımı kılıyor ve dua ediyorum. Helal yiyecekleri yemeye özen gösteriyorum. Dinim için gönüllü organizasyonlarda çalışmak, görev almak istiyorum”. Susanne’nin yaşadığı ve halen devam eden değişim süreci çok kapsamlıdır. Din değiştirme onun hayatının büyük oranda değişmesine neden olmuştur.

Susanne’nin hayata bakışı, hayatın amacı, ibadetleri, dua ediş şekli, giydiği elbisesi, eğlence şekli, kadın erkek ilişkileri, alışveriş şekli, sosyal ilişkilerinin vs. değiştiğini görüyoruz. Yaşadığı değişimi ailesinin hâlâ kabullenemediğini anlatan Susanne, ilk zamanlarda kız kardeşinin, başörtülerini alıp yok ettiğini söylerken şu an bile aile olarak bir araya geldiklerinde hâlâ Hz. İsa’nın Allah’ın oğlu olup olmadığı konusunu tartıştıklarını söylüyor. Müslüman bir Türk’le evli olan Susanne ailesinin bu aralar kendisini bırakıp eşini Hristiyan olmaya ikna etmeye çabaladıklarından söz etmektedir. O, aynı zamanda eşi ve dindaşı olan kişinin Hristiyan olmaması için çalıştığını, şüpheye düşmemesi gerektiğini eşine anlattığını söylüyor.

Din değiştiren kişilerin hayata bakışlarının değişmesinde yeni dinin paradigmaları önemli bir etkidir. Hayatın anlamı ve hedefi yeni din ve ideolojiye göre şekillenmektedir. Yani birey İslam’ı seçerken onun dünya hayatına yüklediği anlamı,

insanın dünyada bulunuşunun gayesini, İslam'ın emirlerini yerine getirmeyi ve yasakladıklarından uzak durmayı da seçmektedir. Bundan dolayı din değiştiren birey, değişime gönüllü ve hazırdır.

5.3. Sosyal İlişkilerde Değişim

Din değiştirme bireysel yaşamı etkilediği kadar sosyal ilişkileri de etkileyen bir olaydır. Her şeyden önce bireyin içerisinde büyüdüğü toplumun dinini bir şekilde reddetmesi o toplumun fertleri tarafından olumlu karşılanmaz. “Çocukluk dini” diye adlandırılan bireyin doğuşundan itibaren doğal olarak kendisini müntesibi bulduğu dini terk etmesi ailesi, arkadaş çevresi, komşuları ve iş çevresinde bazı tepkilere neden olmaktadır.

Yeni bir dine giren kişi eğer o dinde kalacaksa sosyal hayatını kendi hedeflerine göre yönlendirir. Bu da kişinin bir taraftan yeni çevresiyle özdeşleşmesini sağlarken, diğer taraftan eski çevresinden uzaklaşmasını gerektirebilir (Köse, 1997, 109). Çoğu kişi için din değiştirme sonrasında yaşanan değişim ne kadar derin olursa olsun tamamen değişme söz konusu değildir. Din değiştirme sonrasında yaşanan değişimin niteliğini etkileyen unsurların başında dinini değiştiren kişinin yeni bir sosyal çevre edinip edinemediği ve din değiştirme sonrası bireylerin eski sosyal çevreden ne derece uzaklaştığı gelmektedir. Bununla birlikte yeni din değiştirme olayını yaşayan bir kişi ile yıllar önce Müslüman olan bir kişinin yaşadığı değişim de farklıdır.

Araştırmamıza konu olan kişilerin tamamı kendi ülkesinde, kendi kültüründe ve kendi toplumu içerisinde din değiştiren kişilerdir. Bu kişilerin eski dinlerinin etkisinden, toplumsal değerlerden ve kültürel etkilerden tamamen bağımsız bir değişim yaşamaları düşünülemez. Örneğin yıllarca kutladıkları “Noel Yortusunu” unutamayan ama Müslüman olduğu için kutlayıp kutlamama arasında kaldığı için bu durumu bir camiye giderek imama soran Susanne bunlardan biridir. Din değiştiren kişilerin çoğu din değiştirme sonrası eski arkadaşlarından bazılarıyla yollarını ayırsa bile genellikle eski çevreden kopmayan kişilerdir. Dinlerini yaşamak için kendilerince kendi toplumlarında çözümler üretmektedirler. Melisa, kadın erkek ilişkilerine daha dikkat ettiğini, ailesine ve eşine bağlılığın arttığını ifade etmektedir. Eski çevreden kopmakta zorlandığını söyleyen Elke ise “aynı zamanda yeni çevre edinme uğraşı veriyorum, sürekli yeni şeyler öğreniyor ve yeni kardeşlerimle tanışıyorum” diyor. Yine deneklerimizden İnge,

camii ziyaretleri, mevlit ve Kur'an okuma sohbetlerine katılmaya gayret gösterdiğini anlatmaktadır.

Özetle din değiştiren kişiler, yeni dinlerini öğrenmeye ve yeni bir sosyal çevre edinme çabasına girerken eski dinlerinin ve kültürün arasında kalmaktan kurtulmanın mücadelesini vermektedir. Herkesin onların kararına saygı duymasını beklemektedirler.

5.4. Din Değiştiren Kişilerin Karşılaştığı Tepkiler

Din değiştirme eski dini inkâr, yeni dine ise iman etmeyi gerektirir. Kişi var olan inancını ya tamamen silecek ya da yeni dinin ölçülerine göre yeniden şekillendirecektir. Din değiştiren kişiler çeşitli taraflardan tepkiler alabilir. Bu tepkiler temelde iki kaynaktan gelebilir. Birincisi eski dinî çevreler, bireyin ailesi, arkadaş çevresi, iş hayatı ve içerisinde yaşadığı toplum olarak sayılabilir. İkinci kaynak ise edinilen yeni dinî çevre, yeni dinin mensupları, evlilik yoluyla Müslüman olunduya yeni akrabaların yaklaşımları şeklinde sıralanabilir.

Hristiyan bir toplumda İslam'ı Hristiyanlığa tercih ederek Müslüman olmak bazıları için sosyal intihar veya boykota maruz kalmak anlamını taşıyabilir. Ancak beklenmedik şekilde aileden ve çevreden gelen tepki, yeni dini daha kısa sürede benimseme ve bu dinde kalma kararlılığını artırabilir (Köse, 1997, 112). Deneklerimizden Susanne, ailesinin aşırı tepkisinden dolayı İslam hakkında çok kısa sürede bilgi sahibi olduğunu belirtmektedir. Çünkü o, ailesinden kiminle karşılaşsa yeni dini hakkında sorulara muhatap olduğunu, bu soruları cevaplayamazsa tanımadığı dine inanan kişi durumuna düşeceğinden çekindiğini söylüyor.

Din değiştirme olaylarına bazen çok ağır tepkiler gösterilebilir. Son dönem Osmanlı'da Kosova'daki din değiştirme olaylarında zaman zaman Müslüman olanlara eski dindaşların tepkisi çok sert olmuştur. "Kalkandelen'in köylerinde Leskofçalı Receb b. Haydar'ın mühtediye zevcesiyle birlikte öldürüldüğüne dair Prizren Mutasarrıflığı'nın telgrafı buna bir örnektir" (Aslan, 2011, 179).

5.4.1. Ailelerin Tutumu

Din değiştiren kişiler Müslüman olmalarının aile ve sosyal çevre tarafından öğrenilmesini önemsemektedirler. Onlar Hristiyan bir toplumda büyümüşlerdi. Din değiştirme onlar için eski dine ve dolayısıyla Kilise'ye bir başkaldırı niteliğindeydi.

Hatta din değiştirme kararını ailesinden ve sosyal çevreden gizleyenler olmuştur. Araştırmamızdaki kişilerden 5'i (%25) din değiştirmesini belli bir süre ailesinden gizlemiştir. Köse'nin (1997, 113) alışmasında din değiştirme kararını ailesinden gizleyenlerin oranı ise %11'dir. Çünkü Hıristiyan bir toplumda yaşayan birey aileden ve sosyal çevreden olumsuz tepki görmekten çekinmektedir.

Dinî kararlar genelde ailede en yoğun sarsılma şekilleri arasında yer alır. Duygusallık had safhadadır ve bu gibi kararlara karşı gösterilen tepkiler ailelerde ayrılmalara sebep olacak değişimlere yol açar. Müslüman olan Amerikalı kadınların tecrübelerini inceleyen Anway (2004, 69) başlangıçta ebeveynlerin %46'sının kızlarının din değiştirmesine "negatif ve sıkıntılı" reaksiyon gösterdiklerini, %23'ünün ise fazla sert olmaksızın, kızmadan olaya yaklaştıkları veya reddetmenin anne-babalar için bir seçenek olmadığını ortaya koymaktadır. İlerleyen yıllarda ailelerin büyük çoğunluğunun din değiştirme olayına yaklaşımı olumlu yönde değişmektedir. Din değiştiren kişilerin aile fertlerinin bazıları, din değiştiren yakınlarına karşı zamanla yumuşama eğilimindedir. Ancak bazı aileler de hiçbir zaman müsamahalı davranmamaktadır.

Müslüman olan 20 kişinin öykülerini derleyen Yadiğar'ın (2007, 22-28) bahsettiği Ebu Bekir John Mwaipo, Tanzanya'da dünyaya gelir ve babasının isteği üzere kilise yönetimi zerine Almanya ve İngiltere'de eğitim alır. Mwaipo, "Hıristiyanlık, İslam, Musevilik ve Budizm gibi dinlerin hepsi hakiki dinin kendisi olduğunu iddia ediyor. Peki, hangisi doğru?" diye sormaya başlar ve dinleri karşılaştırır. Uzun araştırmaları sonucunda Müslüman olan Mwaipo, ailesinin bu durumu öğrendiğinde verdikleri tepkiyi şu şekilde anlatıyor: "Müslüman olmakla hayatımda yeni bir sayfa açmıştım. Fakat her şey güllük gülistanlık değildi. Eşime bu konuda baskı yapmayacağımı ısrarla söyledim. Ancak beni dinlemedi ve çocukları yanına alarak beni terk etti. Kendilerini ziyaret ettiğim de babam 'hemen İslam'ı reddettiğimi ifade eden bir açıklama yapmamı' istedi. Annem de onu destekledi".

Görüldüğü gibi aileler din değiştirme kararı veren çocuklarına farklı tepkiler göstermektedir. Deneklerimizin, ailelerinden aldıkları tepkiler de farklılık göstermektedir. Bu tepkileri dört grupta incelemek mümkündür.

a) Din değiştiren çocuklarına sert tepki gösteren aileler: Bu gruptaki aileler şaşkınlık yaşamış, şoke olmuş ve çocuklarının din değiştirmesini bir türlü kabullenememişlerdir. Bu gruba dâhil ettiğimiz ailelerin tepkileri şöyle sıralanabilir: Çocuklarıyla konuşmama, din değiştiren çocuklarını yok sayma, eski dinine dönmesi

için onlara zaman tanıma ve onları ikna etmeye çalışma vs.dir. Araştırmamıza katılan kişilerden üçünün ailesi bu gruba girmektedir.

Yehova Şahidi iken Müslüman biriyle evlenerek din değiştiren Sabine, ailesinden tamamen kopmuştur. Ailesi onu reddetmiştir. Din değiştirme kararından sonra bir daha ailesiyle irtibat kuramamıştır. Din değiştirme sonrası Meryem ismini alan İnge ise din değiştirme kararını ailesine hiç bildirmemiştir. Annesine din değiştirme isteğinden biraz bahsettiğini söyleyen İnge, “Annem bana: ‘Bunları hiç olmamış, duymamışım gibi kabul ediyorum’ diye karşılık verdi” diyor. Babası ise “Müslüman olursan benim kızım olmaktan çıkarsın” demiştir. Bu durum karşısında din değiştirmesini hâlâ ailesinden gizleyen İnge: “Sekiz yıldır ailem Müslüman olduğumu bilmiyor. Uzakta oturdukları için örtülü giyindiğimden ve ibadetlerimden haberleri yok” diyor.

b) Çocuklarının Müslüman olmasını istemedikleri halde onlara aşırı tepki göstermeyen aileler vardır. Bu şekilde davranan aileler, çocuklarının kendilerinden uzaklaşacağından endişe duydukları için onları fazla üstelememişlerdir. Bu aileler, buldukları her fırsatta eski dinlerinin onlara daha çok yakıştığını hatırlatmaktan da geri durmuyorlardı. Araştırmamızda din değiştiren kişilerin ailelerinden 9’u (%45) aşırı bir tepki göstermemiştir.

Katrin’in ailesi din konusunda oldukça ehil insanlardı. Katrin Müslüman olduğunu yaklaşık bir yıl ailesinden gizledi. Çünkü ailesinin nasıl tepki vereceğini bilmiyordu. Üstelik ailesini de üzmemek istemiyordu. Annesi din dersi öğretmeni babası ise kilisede papazdı. Babasının Katrin’e söylediği şu cümle, ailelerin çekincelerinin kaynağını göstermesi bakımından önemlidir. Babası ona: “Ben senin Müslüman olmandan çok örtünmene üzülüyorum” demiştir. Burada ailenin, kızlarının din değiştirmesinden dolayı toplumsal bir baskı hissettikleri sonucunu çıkarmak zor değildir. Çünkü papazın kızının Müslüman olması ve başörtülü bir şekilde toplumda bu değişimi adeta ilan etmesi toplumda “kızına sahip çıkamayan papaz” imajının oluşmasına neden olabilir. Bunun sonucunda babanın, “önce kendi kızına sahip çık” türünden tepkiler alabilme ihtimali vardır. Buna rağmen güzel resim çizme yeteneği olan baba, Katrin’e çok güzel Kâbe resimleri çizmiştir. Her zaman kızıyla görüşerek onu yalnız bırakmamıştır. Ailesi Katrin’i kaybetmek istemiyordu, başkalarının (çevre ve işyerinden) ona vereceği zararlara karşı da kızlarını uyarıyorlardı.

Bir başka deneğimiz Claudia ise ailesinin din değiştirmesine verdiği tepkiyi şöyle dile getirmektedir: “Ailem din değiştirmemi kabullendiler ancak din değiştirmemi

anlayamadılar. Daha doğrusu İslam'ı seçmemi anlamlı bulmuyorlardı. Çünkü onlara göre İslam'ın imajı çok kötüydü". Jennifer de: "Ailem din değiştirmeme farklı farklı tepkiler gösterdi. Herkes başta şaşkınlıkla karşıladı. Başörtüsü takınca biraz daha tuhaf karşılandım. Din değiştirmem aile içerisinde bir süre konuşuldu. Çok büyük bir olumsuz tepki almadım. Ailem sonuçta din değiştirmemi kabullendi" diyor.

c) Din değiştirme hadisesine tepkisiz kalan aileler vardır. Bu aileler genelde dine karşı ilgisizdirler. "Din değiştirmeme ailem hiçbir tepki göstermedi" diyen Ulrike, "Çünkü ailemin dinle bir ilgisi yoktu, o yüzden ailem bana karışmadı. Bu olayı ben de onlarla pek paylaşmadım" diyor. Helga ise "din değiştirdiğimi ailem öğrendiğinde 'kendi kararın, kendin bilirsin' türünden cevaplar verdiklerini" anlatmaktadır. Araştırmamıza katılan dört kişinin ailesinin ateist olduğunu hatırlayacak olursa, ateist olan ailelerin çocuklarının din değiştirmesine olumlu ya da olumsuz bir tepki göstermediğini çıkarmak mümkündür. Bu kişilerden üçü çocuklarının aldığı karara olumlu ya da olumsuz bir tepki göstermemişlerdir. Ateist olan ailelerden biri ise olumsuz tepki göstermiştir.

d) Din değiştirme olayına olumlu yaklaşan aileler ise başlangıçta tepkisiz kalarak çocuklarının verdiği karara saygı göstermişlerdir. Zaman geçtikçe çocuklarının davranışlarındaki değişimler onların olumlu davranmasına yol açmıştır. Deneklerimizden beş kişinin ailesi din değiştirme kararına olumlu yaklaşmışlardır. Anke, din değiştirdikten 18 yıl sonra ailesinin olumlu tepki verdiğini söylemektedir. Kendisinin yaşadığı değişimin ve karakterindeki değişikliklerin onları böyle olumlu tepki vermeye sevk ettiğini belirtmektedir. Mistik bir tecrübe sonucunda din değiştiren Brigitte'nin ailesinden ise olumlu tepkiler gelmiştir. Kız kardeşi onu hemen tebrik ederken, annesi biraz korkmuş ve çekinmiştir. Babası zaten vefat etmişti. Teyzesi ise bütün aileyi telefonla arayarak herkesin olumlu davranmasını istemiştir. Brigitte, ailesinin İslam'ı seçmesine olumlu baktıklarını ve kendisine yardımcı olmaya çalıştıklarını söylemektedir. Angela'nın ailesinden ise amcası dışındakiler Müslüman olmasını olumlu karşılarken amcası Müslüman olduktan sonra Angela ile irtibatını kesmiştir. Rainer'in ailesi de tamamen olumlu bir yaklaşım sergilemiştir.

5.4.2. Sosyal Çevrenin Tutumu

Araştırmamıza katılan bireyler Hristiyan bir toplumda yaşayan kişilerdir. Bu kişilerin arkadaş çevresinden, iş yerinden kısacası içerisinde yaşadıkları toplumdan nasıl

tepkiler aldığını sorduğumuzda genelde şu cevapla karşılaştık: “Başlangıçta Müslüman olduğumuzu öğrendiklerinde şaşkınlıkla karşıladılar. Ciddi olmadığımızı ve bir heves, bir ilgi olarak gelip geçici bir şey olduğunu düşündüler. Ancak bizdeki değişimi gördüklerinde değişik tepkiler gösterdiler”.

Deneklerimizden Bianca, arkadaş ve iş yerinden olumsuz tepki aldığını söylerken, kendi işyeri olan Oliver’ın Müslüman olduğunu öğrenen çalışanlarının çekinceli davrandıklarını ve kendisine daha mesafeli davrandıklarını anlatıyor. Bir temizlik firmasında işçi olarak çalışan Petra ise ilk başlarda arkadaşlarının kendisine karşı kuşkulu ve şüpheli davrandıklarını fakat daha sonra kararına saygı gösterdiklerini ve Müslüman olmasını kabullendiklerini söylüyor. İşyerinde ise sadece yakın arkadaşlarının din değiştirdiğinden haberdar olduklarını, onların da olumsuz yaklaşmadıklarını hatta Müslüman olmasını iyi karşılayanların da olduğunu belirtiyor.

Din değiştiren kişilerin en büyük çekincelerinden biri de iş yerlerinden gelecek olumsuz tepkilerdir. Çünkü Müslüman olan bayanlar başörtüsü takmak istiyorlardı ve işyerlerinden nasıl bir tepki alacaklarını bilmiyorlardı. Yine iş yerlerinde beş vakit namazın nasıl kılınacağı konusu sorun olmuştur. Susanne çalıştığı yerde ilk zamanlar başını açarak işine gitmiştir. Müslüman olduğunu işyerindekiler bilmiyordu. Bir gün işyerine girişte başını açmayı unutana kadar bu durum devam etmiştir. Susanne, başını dinî inancından dolayı örttüğünü işyerindekilere o gün anlatır, daha sonra işyeri kendisine “başı örtülü olarak çalışabileceğini” bildirirler.

Büyük bir alışveriş merkezinde satış elamanı olarak çalışan Claudia ise bu konuda en büyük bedeli ödeyen kişilerden biridir. Claudia Müslüman olduğunu işyeri yöneticileriyle paylaştığında ona olumsuz davranmaya başlarlar. Sonra başörtüsüyle çalışmak istediğini söylediğinde ise “başörtülü olarak burada çalışamazsınız” derler. Claudia da işini bırakmak zorunda kalır. Başını açmayı hiç düşünmediğini söyleyen Claudia, kapalı (çarşafı) giyinmekte ve kendi ifadesiyle idealini “dinimi yaymaya çalışıyorum” diyerek açıklamaktadır.

5.4.3. Müslüman Çevrenin Din Değiştiren Kişilere Yaklaşımı

Müslüman olan kişiler yeni bir dini seçerken yeni bir sosyal ortamın içinde kendilerini buldular. Özellikle evlilik yoluyla Müslüman olanlar yeni dini benimsemeye ve uygun ortamlarda dinini öğrenme konusunda daha şanslıydı. Çünkü yeni dinin öğrenilmesi, uygulanması ve yaşanması konusunda din değiştiren kişiler, kendilerine

yardımcı olacak ve kendilerini destekleyici kimselere ihtiyaç duymaktadır. Öyle ya da böyle eski dinini terk ederek din değiştiren kişi, yeni dinî çevrede eski dinî grubuna nazaran daha iyi karşılanmak, daha mutlu olmak ve daha samimi bir yaklaşımla kabul edilmeyi beklemektedir.

Müslüman çevreyle karşılaşma ve kaynaşma din değiştiren kişinin yeni çevreye uyumu açısından çok önemlidir. Deneklerimizin hepsi Müslüman çevre tarafından olumlu karşılandıklarını belirttiler.

Gençlerin sonradan Müslüman olanlara yönelik duygusal tepkilerini araştıran Yapıcı, gençlerin önce Hristiyan'ken sonradan Müslüman olduğu varsayılan kişilere yönelik duygusal tepkilerinin hoşlanma yönünde bir değişim gösterip göstermediği meselesini ele almaktadır. Hristiyan Almanlardan %46,3'ü hoşlanırım, %3,4'ü çok hoşlanırım diyen gençlerin toplam oranı %49,7'dir. Buna karşılık İslam'ı tercih eden Almanlar için hoşlanırım şıkkı %60,6, çok hoşlanırım şıkkı ise %30,9 oranında işaretlenmiştir. Bu da toplamda %91,5 gibi büyük bir rakama ulaşmaktadır. Yapıcı, Müslüman olanlara yönelik hoşlanma eğilimlerindeki bu olumlu artışın onların sosyal mesafe tercihlerine az çok yansıtacağını söyleyerek daha olumlu bir kaynaşmanın ortaya çıkabileceğini belirtmektedir (Yapıcı, 2004, 300-301). Yapıcı'nın verdiği rakamlardan Hristiyan Almanlardan hoşlanırım diyen gençlerin toplam oranı %49,7 iken, Hristiyan bir Alman'ın Müslüman olduğunda bu oran %91,5'e yükselmektedir.

Görüldüğü gibi Müslümanlar başka dinden birinin kendi dinlerine girmesini sevinçle ve hoş bir şekilde karşılamaktadır. Mülakat çalışmaları esnasında eşi din değiştirmek suretiyle Müslüman olan bir Türk'ün ailesini ziyaret ettik. 12 yıllık evli olan çiftin iki çocuğu vardı. Almanya'da yaşamalarına rağmen evde Türk televizyon kanalları izleniyordu. Susan eşiyle evlendiğinde eşinin Müslüman olduğunu ama kendisine ne İslam'ı anlattığını ne de evlenmek için şart koştuğunu söylüyor. "Sonunda eşimle evlendik Türkiye'ye gittik ve İstanbul'u gezdik. Ama ben sürekli İslam'a ilgi duyuyor İslam'la ilgili kitaplar okuyordum. Bir gün kendi isteğimle eşime ben Müslüman olmak istiyorum dedim ve Müslüman oldum". Çocuklarına Müslüman isimleri veren aile, çocuklarını yazları Kur'an kursuna gönderiyorlar. Susan: "Çocuklarımla Müslüman ve Türk kültürüyle büyümesini ben istiyorum çünkü böyle yetişirlerse bize karşı daha saygılı davranıyorlar" diyor. İslam'ı Müslüman bir ailede dünyaya gelmek suretiyle tanıyan Türk koca, eşi hakkında: "Ben doğuştan Müslüman olmama rağmen her nedense sonradan Müslüman olan eşimin imanına ve İslam'a bağlılığına gıpta ediyorum ve eşime büyük hayranlık duyuyorum. Bizler için bile

oldukça karmaşık olan ve nefsimize zor gelen bazı vazifeleri öylesine ciddiyetle ve titizlikle yerine getiriyor ki ona hayran olmamak elimde değil” diyor.

Müslüman olan kişilerin dini öğrenmek ve dini konularda bilgi almak istediklerinde kendilerine yeterince yardım edilemediğini Susanne’nin din değiştirmesinde görmek mümkündür. Bunun en önemli nedeni Almanya’daki camilerde görev yapan din görevlilerinin Almanca’ya tam hâkim olamamasıdır.

Mülakat için telefonla konuştuğumuz, taşındığı için bir daha irtibat kuramadığımız Melcher ailesinin din değiştirmesi ve yaşadıkları, Müslüman çevrenin din değiştirenlere karşı nasıl davrandığı konusunda ipuçları vermektedir. “Müslüman olduğunu eşim benden gizlemiş” diyen Fransiska: “Eşim evde bir odaya kapanıyor saatlerce çıkmıyordu. Sabahları erkenden evden çıkıp gittiği günler oluyordu. Yaptığım yemeklerden de yemiyordu. Tamamıyla değişmişti, benim aklıma ‘kesin hayatında başka bir kadın var, artık beni istemiyor düşüncesi’ yerleşti. Bir gün aşırı derecede eşimi zorladım ve kendisine ne olduğunu anlatmasını istedim. Eşim bana Müslüman olduğunu söyledi. Müslüman olduğunu benden de gizliyormuş. Eşim çok dindar bir kişiydi. Sabah namazlarına bile camiye gidiyordu. Çok değişmişti. Eşimden İslamiyet hakkında öğrendiklerimden sonra ben de Müslüman oldum. Müslüman olunca eşim camiye gidiyordu; ama benim gideceğim bir yer yoktu. Evde sıkılıyordum, Müslüman kadınlarla pek irtibat kuramadım. Kendimi burada çok yalnız hissettim. Bizimle Müslümanlardan kimse ilgilenmedi. Sadece Müslüman bir tanıdığım bana İslam’a göre örtünmem için başörtüsü getirmişti. En sonunda eşimle buradan taşınma kararı aldık. Berlin’e taşınıyoruz” diyor. Fransiska ile kısa konuşmamızda Müslümanların kendisine pek yardımcı olmadığı, bu konuda biraz hayal kırıklığına uğradığı izlenimini edindik. Fransiska’nın eşi, cami sayesinde Müslümanlarla daha iyi tanışıp irtibat kurmasına rağmen, Fransiska böyle bir ortam ve çevreyi bulamamaktan şikâyet etmektedir.

Din değiştiren kişilerin Müslümanlardan beklentileri vardır. Beklentilerinin karşılanmadığında veya olumsuz örnekler gözlemlediklerinde şaşkınlıklarını gizleyememektedirler. Çünkü sonradan Müslüman olan kişiler İslam’a ve Müslümanlara çok büyük bir sempati beslemektedirler. Olumsuz davranışlar sergileyen bazı Müslümanlarla karşılaştıklarında ise bu kişileri, İslam’ı bilmeyen ve dinini tam anlamıyla yaşamayan kişiler olarak nitelemektedirler.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Din değiştirme hadisesi, birçok etkenin bir araya gelmesi neticesinde yaşanan ferdî bir tecrübedir. Araştırmamıza konu olan kişilerin hiçbiri bir tek sebepten dolayı din değiştirdiğini belirtmemiştir. Birçok nedene bağlı olarak gerçekleşen olayların doğası gereği girift ve karmaşık olduğu muhakkaktır. Din değiştirme vakıaları, değişimi yaşayan kişiye özgü şartlarda ortaya çıktığından temelde benzerlik gösterse bile hiçbir din değiştirme olayı bir diğerrinin aynısı değildir.

Din değiştirme hadisesinde bireyin değişim isteği, sorgulayıcı yapısı, eleştirel düşünme becerisi araştırmacı ve arayış içinde bulunmasının çok önemli bir tetikleyici ve bireyi harekete geçirici, güdüleyici faktör olduğunu söyleyebiliriz. Burada değişimin kaynağı bizzat bireyin kendisi mi yoksa bireyin dışındaki faktörler mi? sorusu akla gelmektedir. Dış etkenler diye kast edilen şey, kişinin içerisinde bulunduğu sosyal, psikolojik şartlar ve dinî grupların insanları kendi dinlerine ve cemaatlerine girmeye ikna etmeleri için planladıkları bütün faaliyetlerdir. Yani bireyin fazla çaba göstermeden dış etkenlerin sürükleyici etkisiyle din değiştirmeye sevk edildiğini öne süren yaklaşımlar olmuştur. O zaman daha doğru bir şekilde ifade edersek kişi dinini mi değiştirmekte yoksa kişinin dini başka etkenler tarafından mı değiştirilmektedir? Ya da üçüncü bir ihtimal olarak değiştirici etkilere maruz kalan birey aktif olarak, bilinçli bir şekilde ve iradesini kullanarak mı değişime imza atmaktadır? Araştırmamızda elde ettiğimiz verilerden hareket edersek kişiyi pasif diye nitelenebilecek bir konuma sokan ve dış etkenleri, dinî grupların çalışmalarını ön plana çıkaran yaklaşımı destekleyen bir din değiştirmeye rastlanılmadı. Din değiştiren kişilerden hiçbiri din değiştirmesinde dinî grupların etkisinden bahsetmedi. Dolayısıyla arayış içerisinde olan, eleştirel düşünen ve sorgulayıcı bir kişilik ve karakterde olan kişilerin din değiştirmeye daha meyilli olduğu söylenebilir. O halde din değiştirme, bireyin çeşitli motive edici faktörlerin etkisiyle bilinçli bir şekilde eski dinini terk etmesi, yeni bir inanç ve değerler sistemini kabullenmesidir.

Din değiştirme olaylarının genellikle mutsuz çocuklukla ilişkili, sıkıntılı bir ergenlik ve ailenin ilgisizliğinden sonra gerçekleştiği üzerinde durulmaktadır. Araştırmamızda deneklerimizin nasıl bir çocukluk geçirdiklerini incelediğimizde %85 gibi yüksek bir oran ile çocukluklarında mutlu bir ortamda yetiştikleri görülmektedir. Dolayısıyla din değiştirmede mutsuz çocukluğun doğrudan bir etkisinin bulunmadığı söylenebilir. Mutlu bir ortamda büyüyen kişilerin de şartlar oluştuğunda dinlerini değiştirebildikleri ortaya çıkmaktadır. Deneklerimizden biri mülakat esnasında şu soruyu sordu: “Neden mülakat sorularının bir kısmı olumsuz? Din değiştirmemize karşı olumlu yaklaşsanız bizi daha iyi anlarsınız” dedi ve ekledi: “Benim hayatım din değiştirmeden önce gayet düzenliydi ve ben mutlu bir kişiydim. Din değiştirme kararımın sonra ise kendimi daha mutlu hissediyorum.”

Din değiştirme olayının hangi yaşlarda gerçekleştiği sorusu merak konusu olmuştur. Araştırmamızdan elde edilen veriler 20’li yaşları din değiştirme yaşı olarak kabul eden görüşe ciddi destek verir niteliktedir. Din değiştirmenin ergenlik sonrası ortaya çıkan bir hadise olduğu görüşünü ise sınırlı şekilde teyit etmektedir. Çünkü din değiştirme, ergenlik döneminin alkantılarından kurtulan, belli bir durgunluğa erişmiş, belli bir düşünce ve fikir olgunluğuna sahip kişilerin cesaret edebileceği bir yetişkin davranışdır.

Elde ettiğimiz verileri dikkate alarak din değiştirme olayının bir süreç dâhilinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Kimi din değiştirmelerde süre uzun, kimilerinde kısa olabilir; ancak bu araştırmada ani bir din değiştirme vakıasına rastlanılmamıştır. Sadece mistik bir tecrübe yaşayan bir kişi ani din değiştirmeye benzer bir değişim yaşamıştır. Din değiştirme olayının bir süreç içerisinde araştırma, hazırlık ve değerlendirme sonucunda gerçekleştiği ve yeni dinin içselleştirilmesi için de din değiştiren kişilerin içi zamana yaydıkları anlaşılmaktadır. Din değiştirme öyle bir çırpıda verilmeyecek kadar zor ve sonuçları itibarıyla bireyin hayatını derinden etkileme niteliği olan bir karardır. Böyle bir kararın alınmasından önce kişi kendi kendine derin muhakemelerde bulunmaktadır. Birey alacağı kararın kendisine neler kazandıracağını veya ailesinde, arkadaş çevresinde ve toplumda nasıl tepkilere neden olacağını hesap etmektedir.

Din değiştirme hadisesini travmatik olaylar sonucu ortaya çıkan, duygusal ve rahatsızlık veren kriz dönemlerinden çıkış için bir tür dinî problem çözme vasıtası olarak da değerlendirenler vardır. Çalışmamızda din değiştiren kişilerin yaşadığı travmatik olayları değerlendirecek olursak, aile düzenini etkileyecek boşanma olayları

en fazla yaşanan hadisedir. Aynı şekilde ölüm nedeniyle küçük yaşta anne-babadan ayrılma söz konusudur. Bir başka hadise ise cinsel tacize uğramadır. Araştırmamıza katılan 5 kişi (%25) travmatik olarak niteleyebileceğimiz bir olay yaşamıştır. Henüz kişiliğin oluşmadığı, bireyin kendi benliğini oluşturmak için çaba sarf ettiği bir zaman diliminde yaşanan bu tür yıkıcı tecrübelerin etkileri hayat boyu hissedilebilir ve kişilikte doldurulması neredeyse imkânsız olan ruhsal boşluklar oluşturabilir. Böylece mutsuzluk, nefret, gerilim, isyan gibi duygusal kaynaklı tepkiler ortaya çıkabilir. Birey, duygusal karmaşa ve dengesiz aile içerisinde tadamadığı huzur ve sükûnu din değiştirme yoluyla elde etmeyi seçebilmektedir. Araştırmamız travmatik tecrübe yaşayan kişilerin din değiştirmeye kadar uzanan köklü değişiklikler içeren kararlar verebileceği yönündeki görüşe sınırlı şekilde destek vermektedir. Ancak bu kişilerin bile sadece travmatik bir olaydan dolayı din değiştirdiğini söylemek doğru değildir. Bu tür hadiselerin yaşanması, olayın niteliğine göre din değiştirme fikrinin doğuşuna veya din değiştirme kararına doğrudan ya da dolaylı olarak etkide bulunabilir.

Müslüman olma sürecinde kişiyi etkileyen unsurların çok çeşitli olduğu görülmektedir. Bunlar; entelektüel ilgi, bireyin hayatında değişim yapma arzusu, manevî doyumsuzluk, inanılan dinin tatmin edici görülmeysi, kendi dinini benimseyenlerin ve din adamlarının olumsuz tutumları ve başka dine bağlı kişilerin olumlu davranışlarıdır. Yine çalışmamız, bilgi ve hayat tecrübesinin ilerlemesi sonucu başka din ve inançlara daha kolay ulaşılması, aile içerisinde daha önce Müslüman olan fertlerin dinî telkinlerinden etkilenme, başka bir dine bağlı kişilerle yapılan evlilikler, travmatik bir etkiye maruz kalma ve duygusal tepkiler sonucunda din değiştirmelerin yaşandığını ortaya koymaktadır. Bütün bu saydığımız nedenlerin biri veya birkaçı bir din değiştirme olayında rol oynayabilmektedir.

Araştırmamızdaki kişiler din değiştirmeden önce bir şekilde Müslümanlarla temas kurmuşlardır. Bu temas din değiştirme kararına şöyle ya da böyle etkide bulunmuştur. Müslüman kişilerle kurulan iyi ilişkiler onların din değiştirme kararı almalarını kolaylaştırmıştır. Burada ilişkinin niteliğinin olumlu olması önemlidir. Bir bakıma Müslüman bireyler din değiştiren kişiler için örnek rol model olmuşlardır. Bazı din değiştiren kişiler evlilik öncesinde, bazıları evlendikten sonra eşlerinin dinlerine geçmektedir. Evlilik yoluyla din değiştirme olaylarına çok sık rastlanılmaktadır. Din değiştirmede ikili ilişkiler ve Müslüman kişilerle temas kurmanın önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.

Almanya’da kaldığımız süre içinde edindiğimiz izlenime göre medyanın yaydığı İslam imajı genellikle “Müslüman eşittir terörist” şeklinde olup Müslümanlar vahşi, medeniyetten nasibini almamış kadını aşağılayan ve aşırılığı seven kişiler şeklindedir. Alman medyasında ne zaman Müslümanlar veya yabancılarla ilgili bir haber çıksa ya üstü başı dağınık yaşlı bir göçmen işçi, ya da her tarafı kapalı, peçeli, aşırı kilolu bir bayanın eşinden yaklaşık on metre arkadan yürüyen hali yansıtılır. İslam’ın Almanya’da yaşayan çoğu kişi için medyadan sonra Müslümanlarla kurulan temas yoluyla tanındığını söyleyebiliriz. Çünkü Almanya çapında çok yaygın ve hissedilir şekilde kalabalık bir Müslüman nüfus yaşamaktadır. Neredeyse her şehirde Müslümanların varlığı çeşitli şekillerde hissedilmektedir. Başta camiler, kültür merkezleri, dernekler, eğitim kurumları, Müslümanlara ait işyerleri olmak üzere iş arkadaşlığı ve komşuluk ilişkileri kapsamında Almanlar ve Müslümanlar iç içe yaşamaktadır. Çoğu Almanın İslam’ı oradaki Müslümanların hayat tarzından ve davranış şekillerinden hareketle tanıdığı ve zihninde Müslüman imajı oluşturduğu da bir gerçektir.

Almanya’da din değiştirme yoluyla Müslüman olanların sayısını tam olarak tespit etmek zor olsa bile bu sayının arttığı söylenebilir. Müslüman olmaları için kendilerine yönelik dini grupların ciddi bir faaliyetinin olmadığı bir ortamda, İslam’ın ve Müslümanların imajının çok olumsuz olarak lanse edildiği bir toplumda Müslüman olmak bir birey için çok zor bir seçim olsa gerektir. Çünkü Müslüman kimlik din değiştiren kişiye toplumda bir ayrıcalık, bir üstünlük kazandırmayacaktır. Deneklerimizin Müslüman olmasına yönelik yakın çevrelerinden aldıkları tepkilerden anladığımız kadarıyla Alman toplumunda İslam’a geçmek, üstün Batı kültür ve değerlerinden, azınlık ve göçmenlerin dinine geçiş şeklinde algılanmaktadır.

Netice itibarıyla din değiştirme, bireyin öznel dünyasında, kendi şartlarında gerçekleşen bir olgudur. Din değiştiren bazı kişilerin hayatı derinden değişirken, bazılarının çok sığ bir değişim yaşadığı tespit edilmiştir.

6.2. Öneriler

Almanya’da Müslümanlar, din değiştirerek İslam’ı seçen kişilere karşı olumlu davranışlar sergilemektedir. Ancak İslam’ı seçen kişilerin Müslüman çevreye uyumuna yönelik sistemli programlar ortaya konması konusunda eksikliklerin olduğu deneklerimizin tecrübelerinden anlaşılmaktadır. Bu sorunu gidermek, din değiştirme öncesinde İslam’ı araştırmak isteyen kişilere tatmin edici cevaplar vermek ve din

değiştirme sonrası dinin doğru öğretilmesi için cami derneklerinin, dini konularda uzman ve Almanca'yı iyi bilen kişilere ihtiyacı vardır.

Türkiye'den veya diğer Müslüman ülkelerden Almanya'ya giden din görevlilerinin dil eğitimine önem verilmelidir. Almanya'da doğup büyüyen, örgün bir din eğitimi almadan kendini dini konularda bir şekilde geliştirmiş olan kişilerin dini konulara hâkimiyeti tartışmalıdır. Türkiye'den gelen din görevlilerinin ise dil konusunda eksiklerinin olduğu ve belirli bir süre sonra geriye dönmeleri nedeniyle tam verimli olunamadığı söylenmektedir. Bu konulardaki eksikleri gidermek için son zamanlarda Almanya'daki Türk vatandaşlarının çocuklarının lise eğitiminden sonra Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde okutulması için çaba gösterilmektedir. Bu kişilerin hem dil konusuna hâkimiyeti hem de mesleki yeterliliği olacağından Almanya'ya döndüklerinde daha nitelikli hizmet verecekleri düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, R., (2005). Postmodernizm bağlamında imanın yeniden keşfi. *Köprü Dergisi*, 91, 17-32.
- Altıntaş, N., (2010). Kadın ve bir kimlik olarak araçsallaşan İslam: Almanya’da karşılaştırmalı bir inceleme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2), s. 2-40
- Anway, L. C., (2004). *Bir başka dünyanın kızları*. (çev: N. Şentürk.), İstanbul: İz Yayınları.
- Arı, A. ve Karabulut, Y., (2011). *İhtida öyküleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aslan, H., (2011). Osmanlı son döneminde Kosova’da ihtidâ (islâmlaşma süreci) üzerine bazı değerlendirmeler. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(1), 165-188.
- Aydın, M. S., (2007). *Din felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Aydın, A., R., (1995). *Dini inkârın psiko-sosyal nedenleri*. Basılmamış doktora tezi, Samsun: On dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D., (1994). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çelik, L., (2009). *Türkische spuren in Deutschland: Almanya’da Türk izleri*. Logophon Verlag GmbH, Mainz.
- Doğan, R., (2008). Avrupa birliği sürecinde dini kurumlar ve din eğitimi: Almanya modeli. *AÜİFD*, 2, 1-43
- El-Mağribi, Samuel b. Y., (2004). *Bir rüyanın izinde: Yahudi Bilgin Samuel’in müslüman oluşu ve yahudilik eleştirisi*. (çev: O. Cilacı), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Esed, M., (2011). Mekke’ye Giden Yol. (çev: C. Koytak.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Eurobarometre, (2005). Sosyal değerler, bilim ve teknoloji. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_225_report_en.pdf adresinden 10 Mart 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Filter, C., (2008). *Mein Gott ist Jetzt Allah und ich befolge seine Gezetze gern: Eine Reportage über Konvertiten in Deutschland*. München: PiperVerlag.
- Geçtan, E., (1992). *Psikodinamik yaklaşım ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi

- Güllü, İ., (2006). Gençlik Dindarlığı. Almanya'daki III. Kuşak Türk Gençleri Örneği: Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi içinde, Adana: Karahan Kitabevi.
- Haug, S., H., Müssig, S., Sticks, A., (2009). "Muslimisches Leben in Deutschland". repräsentative Studie des Nürnberger Bundesamt für Migration und Flüchtlinge im Auftrag für die Deutsche Islamkonferenz, Juni 2009. <http://www.deutsche-islam-konferenz.de/SharedDocs/Anlagen/DE/DIK/Downloads/WissenschaftPublikationen/MLD-Vollversion,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/MLD-Vollversion.pdf> (Erişim Tarihi: 5 Mart 2012).
- Hofmann, W. M., (2008). *İslam'ı anlamak: Konferanslar 1997-2007*. (Çev: İ. Kapaklıkaya), İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Holm, N. G., (2004). *Din psikolojisine giriş*. (Çev: A. Bahadır), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Hökelekli, H., (2005). *Din psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- _____, (2009). *Çocuk, genç, aile psikolojisi ve din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H., & Çayır, C., (2006). Gençlerin din değiştirip hristiyan olmasında etkili olan psiko-sosyal etkenler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1), 23-46.
- http://www.atib.org/index.php?option=com_content&view=article&id=128&Itemid=12&lang=tr (Erişim Tarihi: 20.03.2011)
- <http://www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=8&lang=en>. (Erişim Tarihi: 20.03.2011)
- http://www.islamrat.de/index.php?option=com_content&view=article&Itemid=54). (Erişim Tarihi: 20.03.2011)
- <http://www.igmg.de/gemeinschaft/wir-ueber-uns/organisationsstruktur.html>). (Erişim Tarihi: 20.03.2011)
- <http://www.vikz.de/index.php/organisation.html>). (Erişim Tarihi: 20.03.2011)
- <http://zentralrat.de/2594.php> (Erişim Tarihi: 20.03.2011)
- İlhan, N. T., (2008). *Teksas'tan hakikate yolculuk*. (Çev: H. Duman), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karabaşoğlu, M., (2005). İhtidanın özel tarihi. *Köprü Dergisi*, 91, 165-179.
- Kayıklık, H., (2002). Gazali' de dinsel yaşayışın evrimi. *Dini Araştırmalar*, 5(14), 117-130.
- _____, (2005). Bireysel yaşamda dinsel değişim. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 5-24.

- _____, (2006). Dini inkâr bağlamında Turan Dursun. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-14.
- Kazıcı, Z., (2005). Osmanlı döneminde ihtida. *Köprü Dergisi*, 91, 231-241.
- Kim, H. C., (2003). *Din değiştirmenin entelektüel arka planı*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Kirman, M. A., (2010). Din değiştirme: Dini özgürlük modelleri açısından sosyolojik bir analiz. *BİDDER Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 50-64.
- Köse, A., (1997). *Neden İslam'ı seçiyorlar: Müslüman olan İngilizler üzerine psiko sosyolojik bir inceleme*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- _____, (2000). *İhtida maddesi*. İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: C:XXI. s. 554-558.
- _____, (2011). *Enteller aleykümselam der mi?* İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kurt, O. A., (2000). *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam'da irtidat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Murad, A., (2005). Geçmişe duyulan özlem olarak hidayet: Büyük misakın uzantısı. *Köprü Dergisi*, 91, 69-92.
- Özcan, Z., (5, 09, 2011). Viyana ötesinde 50 yıl Avrupalı Türkler. *Aksiyon Dergisi*, 864, 1.
- Peker, H., (1979). *Din değiştirmede psiko-sosyolojik etkenler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara.
- _____, (2010). *Din psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Philips, A. A. B., (2004). İnsanlar İslam' ı niçin kabul ediyorlar? (Çev: İ. Erol), *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 1, 265-273.
- Pürlü, E., (2008). *Die Zukunft der Muslime in Deutschland*. Tagung, AGAH, Hessen. http://www.agahhessen.de/Themen/Islam/Veranstaltung_Zukunft_der_Muslime_2008/puerlue.pdf adresinden 10 Şubat 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Rampp, (2011). G., Weltanschauungen in Deutschland. http://fowid.de/fileadmin/datenarchiv/Religionszugehoerigkeit/Religionszugehoerigkeit_Bevoelkerung_1970_2011.pdf adresinden 10 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Remid, (2011). Religionen & Weltanschauungs-gemeinschaften in Deutschland: Mitgliederzahlen. <http://www.remid.de/statistik> adresinden 10 Mayıs 2011 tarihinde edinilmiştir.

- Sauer, M., (2011). *Ergebnisse der elften Mehrthemenbefragung 2010, Eine Analyse im Auftrag des Ministeriums für Arbeit, Integration und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen*. Essen. http://www.tuerkisch.tamvakfi.de/downloads/down_mehrthemenbefragung-2010_langfassung.pdf adresinden 20 Aralık 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Sezer, N. S., (2010). *Ulla nasıl Müslüman oldu?* İstanbul: Gül Yurdu Yayınları
- Suğanlı, M., (2003). *Almanya’da yaşayan ve Türkiye cumhuriyeti merkez bankası’nda hesabı bulunan Türklerin sosyo-ekonomik yapısı ve işçi dövizleri*. Yayınlanmamış uzmanlık yeterlilik tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, B., (2010). Almanya’daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig Dergisi*, 55, 103-134.
- Şen, F., (2005). *Almanya’daki Türkler: Entegrasyon veya Gettolaşma*. [www.konrad.org.tr/Medya %20Mercek/13faruk.pdf](http://www.konrad.org.tr/Medya_%20Mercek/13faruk.pdf). adresinden 01 Ocak 2011 tarihinde edinilmiştir.
- _____, (2008, 08 Şubat), Almanya’da Korku. Referans. http://www.radikalreferansarsivi.com/haber.aspx?HBR_KOD=89952&YZR_KOD=143 adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.
- _____, (2008, 19 Mayıs), Avrupa’nın Yeni Yahudileri. Referans. http://www.radikalreferansarsivi.com/haber.aspx?HBR_KOD=97254&YZR_KOD=143 adresinden 10 Nisan 2011 tarihinde edinilmiştir.
- Şen, F., Ulusoy, Y., Şentürk, C., (2008). *Avrupa birliği ve Almanya’da Türk girişimcilerin ekonomik gücü*. İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Şentürk, H., (2010). *Din psikolojisine giriş*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- TAM, (2010). Almanya’da yaşayan türklerin yaşam koşulları. <http://www.tuerkisch.tamvakfi.de/news/newsarchiv/almanyada-yasayan-tuerklerin-yasam-kosullari/index.html> adresinden 01 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.
- Taştan, A. V., (1996). Almanya’da II. kuşak Türklerde kimlik sorunu. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 170-174.
- Top, N., (2007). *İhtida hadiselerinde tasavvuf kültürünün rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Uludağ, S., (2005). Hidayet ve Aşamaları. *Köprü Dergisi*, 91, 51-60.

- Wohlrab-Sahr, M., (1999). *Konversion zum İslam in Deutschland und in den USA*. Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- Yadigâr, A., (2007). *İslam’a koşanlar*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Yapıcı, A., (2004). *Din kimlik ön yargı: Biz ve onlar*. Adana: Karahan Kitabevi.
- _____, (2007). Müslümanlıktan hıristiyanlığa geçişin sebepleri üzerine sosyo psikolojik bir inceleme. *İslami Araştırmalar*, 20(2), 221-238.
- Yargıcı, (2005). Hidayet kavramına Kur’anî yaklaşım. *Köprü Dergisi*, 91, 61-68.
- Yavuz, K., (1982). Din psikolojisinin araştırma alanları. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 87-108.
- _____, (1986). Din psikolojisinin metot meselesi ve yeni gelişmeler. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 153-185.
- _____, (1987). *Psikanalizde ilk dini gelişmelerin değeri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- _____, (2006). “*Psikanaliz Açısından Ateizm*”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. (Ed. Ü. Günay, C. Çelik), Adana: Karahan Yayınları.
- Yel, A., M., (2005). İnternetin din değiştirme süreci üzerindeki etkileri. *Köprü Dergisi*, 91, 253-260.
- Yiğit, A., (2010). İzmir Şer’iyye Sicillerine Yansıyan İhtida Vakaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 633-648.
- Zengin, F., (2008). *Medine’nin İslamlaşması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK-1: Mülakat Yapılan Kişiler Listesi

<u>İsimler</u>	<u>Yeni İsimler</u>
1- Kartrin	Zehra
2- Susan	Aylin
3- İnge	Meryem
4- Franziska	Hülya
5- Anke	Ayşe
6- Brigitte	İman
7- Susanne	Ayşe
8- Petra	yok
9- Ulrike	Hatice
10- Elke	Emine
11- Rainer	Raşit
12- Markus	Ömer
13- Bianca	yok
14- Frank	Mahmut
15- Oliver	İbrahim
16- Jennifer	Sümeyye
17- Claudia	Meryem
18- Helga	yok
19- Helen	Ayşe
20- Angela	yok

EK-2: İhtida Belgesi Örneği

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Mecit ALTUN
Doğum Yeri ve Tarihi : Feke-1979
e-mail : mct_altun@yahoo.de

EĞİTİM DURUMU

2009-2012 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
2004-2005 : İslam Bilimleri, Tübingen Üniversitesi, Tübingen/Almanya.
2003-2004 : Almanca Dil Kursu, Institut für Auslandsbeziehungen, Stuttgart/Almanya
1997-2002 : Üniversite, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Adana.
1990-1997 : Orta- Lise, İmam-Hatip Lisesi, Kozan
1985-1990 : Suphandere Köyü İlkokulu, Feke
Yabancı Dil : Almanca, Arapça

İŞ DURUMU

2011- : Kenan Çetinel İlköğretim Okulu, Çukurova/Adana
2007-2011 : Ulubatlı Hasan İlköğretim Okulu, Yüreğir/Adana